

**TÜRKİYE’NİN BÖLGESEL GELİŞİM SÜRECİ
VE
YENİ BÖLGEÇİLİK**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Şehir Plancısı Gülnihal ERZİ**

**Anabilim Dalı : ŞEHİR ve BÖLGE PLANLAMA
Programı : BÖLGE PLANLAMA**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ferhan Gezici

ARALIK 2004

**TÜRKİYE’NİN BÖLGESEL GELİŞİM SÜRECİ
VE
YENİ BÖLGEÇİLİK**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Şehir Plancısı Gülnihal ERZİ
(502001755)**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 12. 01. 2005
Tezin Savunulduğu Tarih : 10. 02. 2005**

**Tez Danışmanı :
Diğer Jüri Üyeleri**

**Yrd.Dç. Dr.Ferhan GEZİCİ (İ.T.Ü.)
Prof. Dr. Gülden ERKUT (İ.T.Ü)
Doç. Dr. İclal DİNÇER (Y.T.Ü.)**

ARALIK 2004

ÖNSÖZ

Tez çalışmalarımda beni destekleyen, yardımlarını esirgemeyen ve bütün olumsuz koşullara rağmen tezimi bitirmemde inanılmaz çaba gösteren hocam Yrd.Doç.Dr. Ferhan Gezici'ye, yüksek lisans eğitimim boyunca her zaman yanımda olan aileme, her türlü çabaları için kardeşim Derya Erzi'ye, tez düzeltmelerimde yardımcı olan Mine Artuğ'a ve Ebru Doğan'a sonsuz teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Aralık 2004

Gülnihal ERZİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	v
TABLO LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
HARİTA LİSTESİ	ix
ÖZET	x
SUMMARY	xi

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı	1
1.2. Çalışmanın Kapsamı	2
1.3. Çalışmanın Yöntemi	2

2. YENİ BÖLGEÇİLİK VE BÖLGESEL GELİŞMEDEKİ YENİ KAVRAMLAR

2.1. Bölge Kavramının Değişen Anlamı	4
2.2. Yeni Bölgecilik ve Bölgesel Gelişmede Yeni Kavramlar	5
2.2.1. Yeni Bölgecilik (New Regionalism)	7
2.2.2. Bölgesel Kalkınma Ajansları (Regional Development Agencies)	12
2.2.3. Rekabetçilik (Competitiveness)	16
2.2.4. Yenilikler (Innovation)	18
2.2.5. Öğrenen Bölgeler (Learning Regions)	20
2.2.6. Yönetişim (Governance)	21
2.3. Bölüm Sonucu	22

3. BÖLGESEL POLİTİKALAR, BÖLGE PLANLAMASI VE BÖLGE BELİRLEME KRİTERLERİ	
3.1. Dünyada Bölgesel Gelişme İçin Yapılan Çalışmalar	24
3.2. Avrupa Birliği'nde Bölgesel Politikalar, Bölge Planlaması ve Bölge Belirleme Kriterleri	26
3.2.1. Avrupa Birliği'nde Bölgesel Politikalar ve Bölge Planlaması	26
3.2.2. Avrupa Birliği'nde Bölge Belirleme Kriterleri	38
3.3. Türkiye'de Bölge Planlaması ve Bölgesel Politikalar Konusunda Yapılan Çalışmalar, Bölgesel Gelişim Süreçleri	40
3.3.1. Avrupa Birliği Politikalarının Yansımalarından Önceki Dönem	41
3.3.1.1. Bölgesel Politikalar ve Bölge Planları	41
3.3.1.2. Bölge Yönetimi Açısından Yapılan Örgütlenme Çalışmaları	47
3.3.1.3. Türkiye'de Bölge Belirleme Kriterleri ve Bölge Ayrımları	50
3.3.2. Avrupa Birliği Politikalarının Yansımalarından Sonraki Dönem	55
3.3.2.1. Bölgesel Politikalar ve Bölge Planları	55
3.3.2.2. Avrupa Birliği'nin Desteklediği Projeler	58
3.3.2.3. Yapısal Uyum: Yerel Yönetimler, Planlama ve Örgütlenmeye İlişkin Yasa Tasarıları	60
3.3.2.4. İstatistiki Bölge Birimlerinin Oluşturulması- NUTS Bölgeleri	64
3.3.2.5. Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA)	68
3.4. Bölüm Sonucu	74
4. YENİ BÖLGEÇİLİK VE BÖLGESEL GELİŞMEDEKİ YENİ KAVRAMLARIN TÜRKİYE'DEKİ YANSIMALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	
4.1. Yeni Bölgecilik ve Bölgesel Gelişmede Yeni Kavramların Beş Yıllık Kalkınma Planlarına Yansımalarının Değerlendirilmesi	80
4.2. Yeni Bölgecilik ve Bölgesel Gelişmede Yeni Kavramların Bölgesel Gelişim Süreçleri ile İlişkisi ve Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikalarının Yansımaları	83
4.3. Bölüm Sonucu	87
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	91
KAYNAKLAR	97
EKLER	105
ÖZGEÇMİŞ	125

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
NAFTA	: North America Free Trade Agreement - Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsler
EURADA	: European Association of Development Agencies – Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajanslar Birliği
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme
RTP	: Regional Technological Plan - Bölgesel Teknoloji Planı
LFR	: Less Favoured Regions- Daha Az Gelişmiş Bölgeler
EFTA	: Europe Free Trade Agreement - Avrupa Serbest Ticaret Antlaşması
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
KEAS	: Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu
ERDF	: European Regional Development Fund - Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
ESF	: European Social Fund - Avrupa Sosyal Fonu
EAGGF	: European Agricultural Guidance and Guarantee Fund- Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu
FIFG	: Financial Instruments for Fisheries Guidance- Balıkçılığın Yönlendirilmesi için Mali Araçlar
NUTS	: Nomenclatures of Territorial Units for Statistics - İstatistiki Bölge Birimleri
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EIB	: European Investment Bank – Avrupa Yatırım Bankası
ECSCF	: European Coal and Steel Community Funds – Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Mekanizmaları
KÖY	: Kalkınmada Öncelikli Yöreler
GİDEM	: Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri
UNDP	: United Nations Development Programme - Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
ABİGEM	: Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi
EBKA	: Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı
RTP	: Regional Technological Plan – Bölgesel Teknoloji Planı
LFR	: Less Favoured Regions – Daha Az Gelişmiş Bölge
DSİ	: Devlet Su İşleri
MTA	: Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü
DMİ	: Devlet Meteoroloji İşleri

KGM	: Karayolları Genel Müdürlüğü
DMO	: Devlet Malzeme Ofisi
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
ÖÜKP	: Ön Ulusal Kalkınma Planı
OECD	: Organisation of Economic Cooperation and Development - Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
KHK	: Kanun Hükümünde Kararname
TÜMAŞ	: Türk Mühendislik, Müşavirlik ve Müteahhitlik A.Ş.
ÇATOM	: Çok Amaçlı Toplum Merkezi
MAM	: Marmara Araştırma Merkezi
DOKAP	: Doğu Karadeniz Bölgesi Gelişme Planı
JICA	: Japan International Cooperation Agency- Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı
DAP	: Doğu Anadolu Projesi
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
KYTKTT	: Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı Taslağı
WALD	: World Academy for Local Government and Democracy - Dünya Yerel Yönetimler ve Demokrasi Akademisi
IULA	: International Union of Local Authorities - Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği
IULA-EMME	: International Union of Local Authorities - East Mediterranean and Middle East- Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Bölge Teşkilatı
BELBİM	: Belediye Bilgi İşlem Merkezi
UNESCO	: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization - Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
FAO	: Food and Agriculture Organization - Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
UNICEF	: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization – Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
MEDA	: Mennonite Economic Development Associates – Akdeniz Yardım Programı

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 3.1. Avrupa Birliği'nin Ülkelerinde Geleneksel ve Yeni Bölgesel Politikalar.....	30
Tablo 3.2. AB'de 2000 - 2006 Dönemi Yapısal Fonlar	36
Tablo 3.3. NUTS Düzeyleri İçin Önerilen Nüfus Büyüklükleri	40
Tablo 3.4. İstatistiki Bölge Sınıflandırmasına Göre Gayri Safi Yurtiçi Hasıla- 2001	66
Tablo 3.5. Türkiye'deki Bölge Planlarının AB Bölgesel Politikaları Açısından Değerlendirilmesi.....	78
Tablo 4.1. Beş Yıllık Kalkınma Planlarının Bölgesel Politikalar ve Bölgesel Gelişme Açısından Değerlendirilmesi	90

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 2.1. Küreselleşme, Ekonomik Uzmanlaşma ve Ekonomik Coğrafyadaki Eşitsizlikler Arasındaki Karşılıklı Etkileşim	7
Şekil 2.2. Bölgeler ve Devletler Arasındaki Geleneksel İlişki	9
Şekil 2.3. Bölgeler ve Devletler Arasındaki Yeni İlişki Ağı	10
Şekil 2.4. M. Porter Diamond (Rekabetçi Avantajlar) Modeli	17
Şekil 2.5. Yenilikçi Ortamın Oluşmasını Sağlayan Faktörler	19
Şekil 3.1. Avrupa Birliğinde Uygulanan Politikaların Kavramsal Çerçevesindeki Değişim.....	34
Şekil 3.2. Türkiye’deki Bölgesel Politikalar ve Uygulamalarının Değişimi	73
Şekil 4.1. Türkiye’de AB Bölgesel Politikalarının ve Yeni Kavramların Yansımaları	84

HARİTA LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Harita 3.1. NUTS I Bölgeleri	67
Harita 3.2. NUTS II Bölgeleri	67
Harita 3.3. NUTS III Bölgeleri	67

TÜRKİYE’NİN BÖLGESEL GELİŞİM SÜRECİ VE YENİ BÖLGEÇİLİK ÖZET

Son yıllarda dünyadaki küreselleşme ve yerelleşme dinamiklerinin etkisiyle, ekonomik, toplumsal ve siyasal yapılanmalar büyük bir değişim içine girmiş, değişimin kuramsal ve pratik nedenlerini açıklamaya yönelik olarak bazı kavramlar ön plana çıkmıştır.

1970’li yıllarda ortaya çıkan petrol kriziyle başlayan süreç sonucunda, 1980’li yıllarda devletin öncelikli olarak ekonomik alandaki rolü tartışmaya açılmış, piyasa ekonomisi çerçevesinde örgütlenmiş bir devlet ve yönetim anlayışı gündeme gelmiştir. Özellikle, dünya ekonomik sisteminde küreselleşme ve yerelleşme dinamiklerinin hakim olduğu 1980’li yıllardan itibaren, bölgesel kalkınma politikaları artık doğrudan devlet yardımlarından ziyade işgücü, yaşam kalitesi ikilemi gibi mekanın niteliğini artırıcı rekabetçi yatırımlara ve içsel gelişmeye daha çok önem vermiştir. Daha önceki bölgesel kalkınma politikaları sadece pazara, işgücüne ve hammaddeye olan mesafeyi göz önüne alırken, yeni bölgesel politikalar sosyal ilişkiler, normlar ve kurumlardan oluşan bir yapıyı dikkate almıştır.

Bu çerçevede, bölgesel gelişmenin kavramsallaştırılması ve bölgesel politikaların uygulanmasına dair tüm hususlarda, önemli temel değişimler yaşanmıştır. Bu değişim, bölgesel gelişmenin teorik temellerinin yeniden yorumlanmasına yol açmış ve kalkınma ekonomisini açıklayan yeni faktörlerle başlamış; amaçlar, hedefler, faaliyet alanlarındaki değişimlerle devam etmiştir. Bu kapsamda, Yeni Bölgecilik akımı, Bölge Kalkınma Ajansları, Rekabetçilik, Yenilik, Öğrenen Bölgeler, Yönetişim gibi kavramlar bölgesel gelişmedeki yeni dinamikleri tanımlamaya yönelik yeni bir gündem oluşturmuştur.

Bu yeni gündem Avrupa Birliği (AB) bölgesel politikalarında da yerini almış ve AB üyeliği için aday olan Türkiye’de de bu politikaların yansımaları görülmeye başlamıştır. Tez kapsamında AB bölgesel politikalarının Türkiye bölgesel politikalarını nasıl etkilediği yeni gündemin ortaya çıkardığı kavramların Türkiye deki bölgesel yapıya nasıl yerleştirildiği tartışmalarına cevap aranmaya çalışılacaktır.

Türkiye’de yaşanan bu değişim sürecinin kalkınma planlarına, bölgesel gelişme politikalarına, yerel yönetimler ve kurumsal yapıya etkileri ve yaşanan değişimler incelenecektir.

REGIONAL DEVELOPMENT IN TURKEY AND NEW REGIONALISM

SUMMARY

In recent years, economic, social and political structures has undergone a great transformation with the influences of globalization and subsidiarity dynamics in the world and some concepts formulated to explain the conceptual and practical reasons of the change came to the front.

After the fuel crisis occurred through the end of 1970s, regional politicals tended to loose their importance. At the end of the period started with the crises in 1970s, in 1980s firstly state's role in economy field was opened to discussion and then a state and management approach structured around market economy framework came to the scene.

Regional development policies tended to stress on internal improvement and alternative investments increasing the quality of the space like labour, life quality, investment climate instead of direct state assistance, especially beginning from the 1980s when the globalization and localization dynamics were dominant. New regional development policies consider a structure comprising of social relations, norms and institutions whereas previous regional development policies were considering only the distance to market labour force and raw material.

In this framework, major basic changes have been observed in issues related to conceptualization of regional development and implementation of regional policies. This change, that caused reviewing of theoretical bases of regional development, has started with new factors explaining development economy and continued with changes in purposes, objectives, and areas of activities. In this context, New Regionalism movement and Regional Development Agencies have created a new agenda oriented to define new dynamics in regional development.

Within the concept of the thesis, the impact of this new agenda on Regional Development Policies, changes in Turkey and in world and comparison to Europe Union are stated and in addition, Five Years Development Plans are examined regarding the new concepts and the succedence of these plans are discussed concerning their results. It is aimed to define New Regionalism movement and to evaluate regarding Regional Development Policies.

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı

Günümüzde giderek hızlanan bir sosyal ve ekonomik değişim süreci yaşanmaktadır. Bu süreçte mekana bakış açısı değişmekte, farklı söylemler ortaya çıkmakta ve geçmişte tanımlanan kavramlara yüklenen anlamlar değişime uğrarken vurgulamalar farklılaşmaktadır. Bu tez de bölgesel gelişmenin yeni gündemi olarak kullanılan Yeni Bölgecilik ve ilişkili kavramların dünyadaki örnekleriyle açıklanması ve Yeni Bölgeciliğin Türkiye’deki Bölgesel Politikalara yansımaları ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu kavramların Türkiye’nin bölgesel gelişme şemasındaki yeri, işlevi, mekansal form üzerindeki yansımaları ve uygulanabilirlikleri açısından değerlendirilmesi yapılacaktır.

Tez genelinde savunulan ana varsayım: “AB Bölgesel Politikaları Türkiye’deki Bölgesel Politikaları Etkiliyor” düşüncesi olmuş ve bu yönde yaşanan değişimler ve gelişen süreç vurgulanmıştır. Ve son bölümde de “Bölgesel Gelişmenin Gündemine Giren Yeni Kavramlar, Türkiye’ye Aynen Transfer mi Ediliyor, Yoksa Ülke Koşullarına Göre Bir Değerlendirme Yapılıyor mu?” sorusunun tartışması yapılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda yeni kavramların Türkiye koşullarında değerlendirilmesi, dünya literatüründe tartışılan kavramların Türkiye’ye yansımalarının olumlu ve olumsuzlukları ile kavramların ülke koşulları ve önceliklerine göre içselleştirilmesi irdelenmiştir.

Bölgesel Gelişmenin yeni gündemini oluşturan bu kavramların ve ülkemizdeki yansımalarının incelendiği bu tezin, bölgesel gelişme politikaları ve bölgesel planlama çalışmaları için bir altyapı oluşturması hedeflenmiştir.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Tez kapsamında, bölge tanımları, bölge belirleme kriterleri, bölge planlama ve bölgesel gelişme politikaları ve kalkınma planları ele alınırken, günümüze kadar bölge kavramı ile ilişkili sürecin bir değerlendirilmesi yapılmış, özellikle Türkiye açısından geleceğe yönelik öngörüler oluşturulmaya çalışılmıştır. Bölgesel gelişmenin gündemine yeni giren kavramların özellikle Avrupa ülkelerinde ve Türkiye’de yansımaları örneklerle anlatılmaya, Türkiye’de yaşanan değişimin diğer ülkelerle karşılaştırılmaları yapılmaya çalışılmıştır.

Bu amaçla geliştirilen tez çalışması beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde çalışmanın genel bir tanımı yapıldıktan sonra, 2. Bölümde öncelikle bölge kavramı tanımlanmış, Dünyadaki bölge kavramının belirlenmesinde yaşanan değişimler ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu değişimlerle beraber ortaya çıkan yeni kavramlar irdelenmiştir.

3. Bölümde ise “Bölgesel Politikalar, Bölge Planlaması ve Bölge Belirleme Kriterleri” başlığı altında öncelikli Dünyadaki ve Avrupa’daki bölgesel süreç incelenmiş ve Türkiye’deki bölgesel politikalar ve bölgesel gelişim süreçleri AB Bölgesel Politikalarının yansımalarından önceki ve sonraki dönemler olarak ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

4. Bölüm’de Yeni Bölgecilik kavramının Türkiye’deki yansımaları, yaşanan değişimler ve gelişmeler, bu değişimlerle beraber ortaya çıkan bölgesel politikalar ortaya konmaya çalışılmıştır. Beş yıllık kalkınma planları da bu gelişmeler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

5. ve son bölümde ise tüm tezin değerlendirilmesi yapılmış ve Türkiye’nin AB bölgesel politikalarına uyum sürecinde izlemesi gereken politikalar ortaya konmaya çalışılmıştır.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Tezin konusunun niteliği nedeniyle teorik temel ağırlıklı bir araştırma yapılmıştır. Bu tez; “AB Bölgesel Politikaları, Türkiye’deki Bölgesel Politikalarını Etkiliyor” varsayımı üzerine kurgulanmış ve bu varsayımın Türkiye’nin bölgesel gelişim süreçleri irdelenerek haklılığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede gerek

dünya literatüründe bölgesel gelişmedeki yeni kavramlar, gerekse Türkiye'nin AB sürecinde AB politikalarının etkisini ortaya koymak amacıyla literatür incelemesi yapılmış ve özellikle bölgesel gelişme politikalarının oluşturulmasında aktif rol oynayan kurumlardan bilgi alınmıştır.

AB bölgesel politikalarının gündemini oluşturan yeni kavramların Türkiye'nin bölgesel gelişme sürecine nasıl yerleştiğini değerlendirmek için kalkınma planlarındaki bölgesel gelişme politika ve araçlarındaki değişimler tablollaştırılarak ele alınmış ve yasal ve kurumsal yapıdaki değişimler tartışılarak, yapılanlar ve yapılması gerekli çalışmalar konusunda bir değerlendirme ortaya konmaya çalışılmıştır.

2. YENİ BÖLGEÇİLİK VE BÖLGESEL GELİŞMEDEKİ YENİ KAVRAMLAR

2.1. Bölge Kavramının Değişen Anlamı

Kökleri Latince “regio; çevre, alan” anlamına gelen bölge, bir devlet anlayışında alt birimleri ifade ederken, uluslararası hukuk çerçevesinde aynı çıkarlara sahip, coğrafi, siyasal ve ekonomik yakınlık içinde olan devletler topluluğunu anlatmaktadır. Bölgenin seçimi, yapısı ve sınırları; ele alınacak probleme, ölçek ve zamana göre değişebilir. [1, 2]

Son on yılda yaşanan küreselleşme ve bölgeselleşme (bölgesel birliklerin oluşumu) Post-Fordist üretime geçiş, bilginin yükselen değeri vb. ekonomik sosyal, teknolojik ve politik değişimler geleneksel bölge kavramını da tartışılır kılmıştır.

Geleneksel anlayışta “Bölge”, yan yana gelmiş yerel birimlerin mekansal bütünlüğü ile oluşan, ulusun devletin denetiminde olup devlet dışına kapalı olduğu, sınırları çizilmiş bir birimdir. Küresel anlayışta ise bölge, ilişki ağı ile belirlenen, mekansal süreklilik sorunu olmayan yerellerin oluşturduğu, uluslararası ilişkilere doğrudan açılan, sınırları değişken bir birimdir. İlişkiler ağının niteliği ve ilişkilerin yoğunluğu yerelin, dolayısıyla bölgenin gelişmişliğini belirler. [3]

Kuramsal alandaki bütün tartışmalara karşın, toplum bilimlerinde bölge bir gerçeklik olma niteliğini bugün de korumaktadır. İçinde bulundukları sektörlerle göre bölgeleri,

- Doğal Bölge
- Ekonomik Bölge
- Sosyo-Kültürel Bölge
- Yönetimsel Bölge

olarak 4 kategoriye ayırabiliriz. Bu bölgeler planlı bir şekilde belirlenerek değil, doğal bir şekilde oluşmuşlardır. Sektörler belli noktalarda yoğunlaşmış ve mekanın fonksiyonu da bu şekilde farklılaşmıştır. [4]

Bunun tersine yapay olarak oluşturulmuş bölgelerde vardır. Bunlar genellikle merkezi yönetim tarafından verilen hizmetlerin yerelde de etkin bir şekilde uygulanabilmesi için veya bölge planlaması amacıyla çeşitli kuruluşların bölge sınırlamaları belirlemesiyle oluşturulan bölgelerdir.

Bölgenin kavramsal değişiminde yaşanan bu değişikliklerin temel nedeni olarak globalleşmeyle beraber, coğrafi sınırlara bağlı kalmaksızın ve yerelleşmeyle bölgeler arası ilişkilerin artması gibi gelişmeler gösterilebilir.

Bugüne kadar bölgeyle ilgili yapılan tüm tanımlamalar 21. yüzyılın bölge anlayışıyla anlamını yitirmiş ve hatta bölge tek başına bir alanı tanımlamakta yeterli olamamış ve bölgeyle beraber yeni kavramların da bir mekanın tanımlanması için kullanılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Yeni bölgecilik, bölge kalkınma ajansları, yönetim, yenilik, rekabet, öğrenen bölgeler gibi bölge bilimine yeni girmiş bu kavramlar günümüz bölge anlayışının ürünleridir. Bu sebeple tek başına bölgenin literatürdeki anlam karşılıklarını yazarak bölgeyi tanımlamak yerine, yeni bölge anlayışının ortaya çıkardığı kavramları tanımladıktan sonra bölgenin tanımını tekrar yapmak daha doğru bir tespit olacaktır.

2.2. Yeni Bölgecilik ve Bölgesel Gelişmede Yeni Kavramlar

Tüm dünya ülkelerinde 1990 yılından itibaren küreselleşme ve yerelleşme hareketleri, ekonomide, toplumsal ve siyasal yapılanmalarda büyük değişimlere yol açmıştır. Özellikle sanayi toplumundan bilgi toplumuna, fordist üretimden esnek üretime, modernist düşünceden post modernist düşünceye geçişler, bu değişim ve oluşumları tetikleyen hareketler olarak açıklanmaktadır. [5]

Bu değişim ve oluşumları Kenichi Ohmae, *Ulus-Devletin Sonu* adlı kitabında 4 farklı faktör halinde incelemiştir.

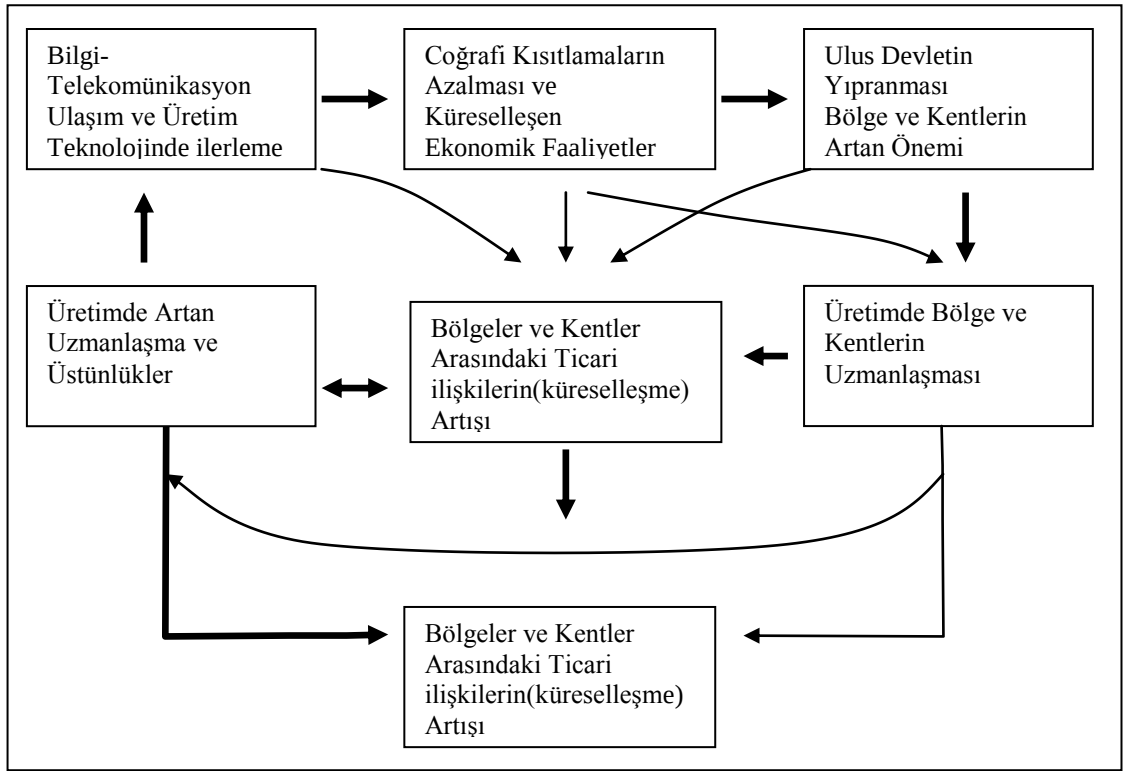
- *Yatırımların coğrafi sınırlara bağlı kalmaması:* Ohmae'ye göre globalleşen dünyayla beraber, eğer bir bölge rekabetçi ve avantajlı bir konumdaysa,

dünyanın neresinde olursa olsun yatırımlar oraya gidecektir. Ayrıca sınırötesi fon akışları önceki gibi devletler arasında değil, tamamen özel yapılmakta, hiçbir şekilde devlet müdahalesiyle karşılaşmamaktadır.

- *Endüstriyel gelişmeler:* Modern çok uluslu şirketler cazip pazarlara hizmet sunma ve cazip kaynaklara ulaşmak için, devletlerin sübvansiyonlarına ve vergi kolaylıklarına bağlı kalmaksızın, yatırımları bu potansiyellere yönlendirmektedir. Son yıllarda Çin veya Hindistan'daki yabancı yatırımların artması, devletin teşvik politikaları sebebiyle değil pazarın ve kaynakların cazip olmasından dolayıdır.
- *Enformasyon Teknolojisi:* Bugün bir firmanın var olduğu her ülkede ayrı bir işletme sistemi kurmasına gerek kalmadan, dünyanın çeşitli yerlerinde işlerini yürütebilmesi mümkün olmaktadır. Firma bünyesindeki uzmanların gerekli durumlarda farklı uluslardaki şirketler arasında devamlı yer değiştirmelerine, her farklı teknoloji için işçilerin eğitilmelerine gerek kalmadan, oluşturulan ağ sistemiyle her türlü bilgi ve teknolojiye kolayca ulaşılabilir. [6, 7]
- *Bireysel Tüketicilerin Yöneliminde Değişim:* Tüketiciler artık nereden gelirse gelsin en iyi ve en ucuz ürünleri almak istemektedirler.

Bu dört faktörün hareketliliğinin toplam sonucu olarak ulus-devletlerin aracılık işlevini büyük ölçüde gereksizleştirdiğini, piyasa oluşturucu bir rol oynamasına gerek kalmadığını göstermektedir. Bu dört faktörün arasındaki ilişkiler ağı Şekil 2.1. deki gibi özetlenebilir. [6, 7]

Küresel ölçekte son derece önemli dönüşüm süreçleri yaşanırken, mekansal planlama süreç ve pratiğinin değişimlere uyum sağlayamaması ekonomik, politik, sosyal ve mekansal dönüşümlerde kurumsallaşmayı ve yönetim süreçlerinin yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılmıştır. [8]

Şekil 2.1. Küreselleşme, ekonomik uzmanlaşma ve ekonomik coğrafyadaki eşitsizlikler arasındaki karşılıklı etkileşim

Kaynak: Ohmae, K. 1996. The End of the Nation State, The Rise of Regional Economies.

Bölgesel gelişmenin kavramsallaştırılması ve bölgesel politikaların uygulanmasına dair tüm hususlar yeniden yorumlanmış ve bu kapsamda Yeni Bölgecilik akımı ve bu akımla beraber gündeme gelen Rekabetçilik, Yenilikler, Öğrenen Bölgeler, Yönetişim, Bölge Kalkınma Ajansları gibi kavramlarda bölgesel gelişmedeki yeni dinamikleri tanımlamaya yönelik yeni bir gündem oluşturmuştur.

2.2.1. Yeni Bölgecilik (New Regionalism)

Ekonomik kalkınmanın desteklenmesi, bölgelerin özellikle de yöresel problemlere sahip bölgelerin, gelecek yönetimi tartışmalarında her zaman önemli bir yere sahip olmuştur. Yüksek işsizlik oranı, düşük nispi gelir ve Gayri Safi Mili Hasıla (GSMH), net göç, bölgenin temel geleneksel endüstrilerinin çökmesi ve yerel olmayan kapitalin baskın duruma geçmesi gibi konular yerli kontrolün artırılması ve bölgesel ekonomiye müdahale etmenin yollarını araştırılmasına neden olan başlıca sebeplerdir. Yeni firma oluşumlarıyla yerli iş kurumlarının azalması ve çok bölgeli veya çok uluslu firmalar nedeniyle dış yatırıma bağılılığın artması gibi problemler bir çok bölgenin sorunu olmaya başlamıştır. [9]

Yaşanan bu sorunlar, geleneksel bölge politikalarının yerine, rekabetçi, yenilikçi ve esnek, yerelin kalkındırılması ve geliştirilmesine ağırlık veren bölge politikalarının gündeme gelmesine sebep olmuştur. Bu bölge politikalarından hareket eden yaklaşım Yeni Bölgecilik olarak tanımlanmıştır.

Yeni Bölgecilik, bölgenin ekonomik gelişmenin potası olduğunu savunan tarihi-ampirik düşünce ve bölgenin ekonomik politikanın esas odağı olduğunu savunan kuralcı eğilim düşüncelerinin bir bütünü oluşturarak, küreselleşme ile ortaya çıkan rekabet sistemi içerisinde ülkelerin bölgelerini geliştirmeleri amacıyla yapılan çalışmalar sonucunda oluşan bir kavramdır. Bir diğer deyişle, bölgecilik, coğrafi yönden birbirine komşu olan ya da sınırları birbirine yakın olan ülkeler arasındaki ekonomik bütünleşme hareketidir.

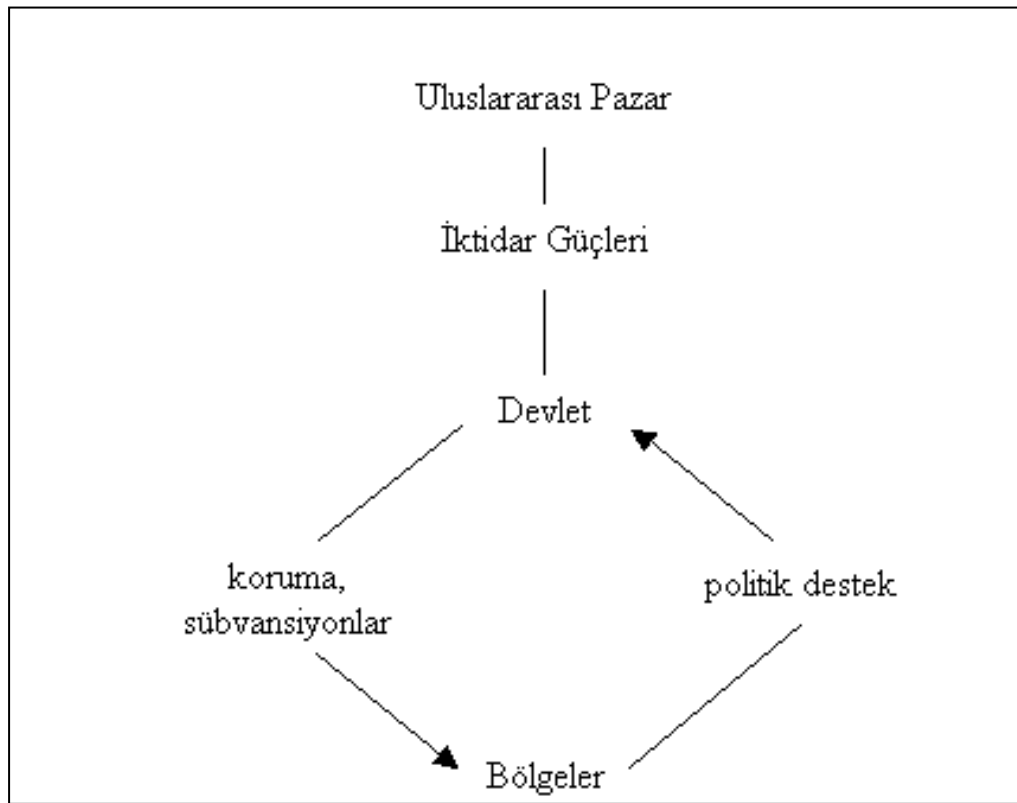
Ülkeler arasında rekabetinin artmasıyla beraber maddi baskılar bölgesel harcamaların kapsamını sınırlandırmış bu da hükümetin en geri kalmış sektör ve bölgelerden en rekabetçi sektör ve bölgeleri desteklemesine neden olmuştur. Özellikle globalleşme ile birlikte uluslararası rekabet edebilirlik önem kazandığından ülkeler rekabet güçlerini artırabilmek için bölgesel ekonomik birlikler (AB, NAFTA (North America Free Trade Agreement-Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması) içerisinde yer almayı tercih etmektedirler. Öte yandan ülkenin içinde de bölgelerin kendi potansiyelleri ile yatırımları çekmek üzere devlet yardım ve teşvikleri olmaksızın örgütlenmeleri, bölge ölçeğinde yaşanan değişimler olarak görülmektedir.

Bölge bazında yaşanan bu değişim temelde, devletlerin genişleme politikalarını takip edebilme kabiliyetleri, nitelikler için geçerli kriterlerin standardize edilmesi nedeniyle sınırlandırılırken, bölgesel sübvansiyonlar uluslararası ticaret kuralları ve AB'nin rekabet politikaları nedeniyle daha da fazla kısıtlanmıştır. Ekonomik değişimin bölgeler üzerine etkilerini yönetmek için, devletin bölgeler için planlama politikaları belirlemesi ve bölgeleri yönetmesinden bölgelerin kendi katılımları üzerine odaklanmış yeni mekanizmalar için araştırmalara başlanmıştır. [10]

Uluslararası ilişkilerin gelişmesi, global kültürlerin oluşması, teknolojinin gelişmesi ve yeni sosyal hareketler bir takım değişikliklere ve yeni anlayışların oluşmasına neden olmuştur. Devlet kurumsal olarak üç farklı olgu ile karşılaşmıştır. Yukarıda güçlerini uluslar arası ve ulus üstü rejimlerle paylaşmak zorunda kalmış, aşağıda

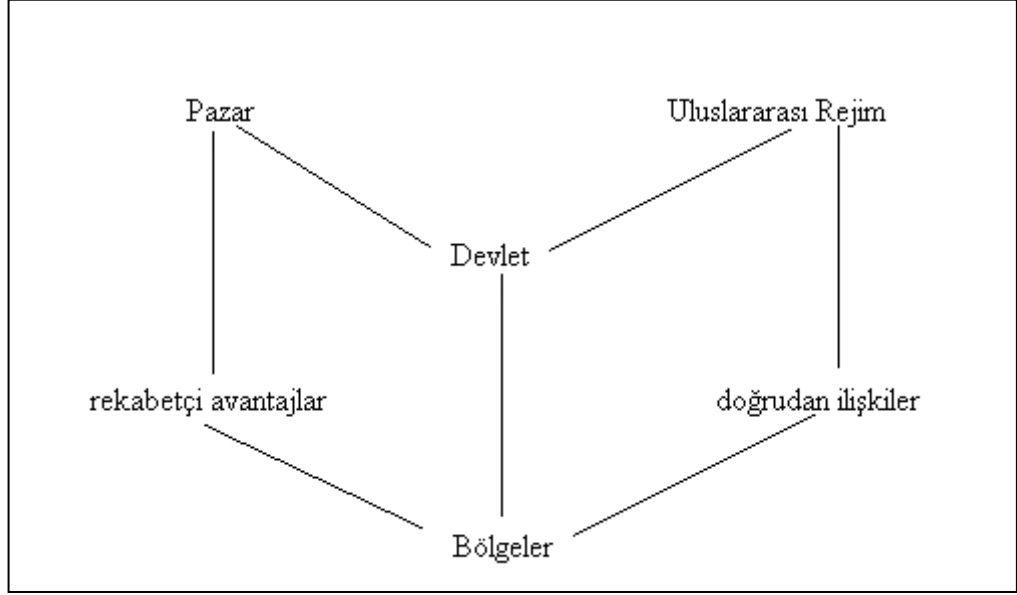
kurumsal rekabetçi bölgesel yönetimler ve devletin yeniden yapılanmasını isteyen azınlık milliyetçi hareketleri ile karşı karşıya kalmış ve yatayda ise neo-liberal ideolojinin yükselişi ve global kapitalin taşınabilirliğinin sonucu olarak gelişen piyasa nedeni ile zayıflamıştır. [11]

Bölgelerin global Pazar ve uluslar arası rejimlerle ilişkilerinin devlet aracılığı ile sağlandığı geleneksel bölgesel yönetim biçimi Şekil 2.2. de gösterilmektedir. Bölgeler devletlere ve hükümetlere politik destek sağlarken, devletler de buna karşılık koruma ve sübvansiyon sağlamaktadırlar. Bölgeler günümüzde devletlerin arabuluculuk açısından tekeli kaybettiği daha kompleks bir düzene sahiptirler. (Şekil 2.3.) Bu anlayışta da bölgeler devletle hala karşılıklı ilişki içerisinde ancak aynı zamanda uluslar arası rejimler ve global pazarla doğrudan ilişki içerisinde dirler. [12]

Şekil 2.2. Bölgeler ve Devletler Arasındaki Geleneksel İlişki Ağı

Kaynak: Keating, M. 1998. The New Regionalism in Western Europe

Şekil 2.3. Bölgeler ve Devletler Arasındaki Yeni İlişki Ağı

Kaynak: Keating, M. 1998. The New Regionalism in Western Europe

Avrupa ve Yeni Bölgecilik

Savaş sonrası canlanma sürecinde, Avrupa'daki bölgesel politika, iş sahalarının, mekansal olarak yeniden dağılımı üzerinde öncelikle ilgilenmiştir. Bu doğrultuda izlenen method, imalat ve ofis tabanlı endüstrilerin, ödenek ve teşviklerle, yeniden yerleşimini desteklemek olmuştur. Bir çok ülke yeniden yerleşimin etkinliğini artırmak için büyük ölçekli alt yapı projeleriyle bu tür programları desteklemiştir.

Avrupa'da Yeni Bölgecilik hareketlerini başlatan olayları 4 maddede sıralamak mümkündür.

- Büyük kapsamlı üreticiler, üretim alanlarını şehir dışına taşımışlardır.
- Büyük ölçekli üretim yapan fabrikalar kalkınmadaki lider rollerini, tasarım mühendisleri, reklamcılar, AR-GE laboratuvarları, yönetim danışmanları, finans büroları ve kültürel endüstri gibi iş dallarına bırakmak zorunda kalmışlardır.
- Bölgelerde görülen yüksek oranda işsizlik problemi, bölge gelirinin azalmasına ve diğer bölgelerle arasındaki dengesizliğin artmasına sebep olmuştur.

Bölgesel gelişimin ihtiyaçları gitgide işin ve iş yaşamının niteliği, güvenli bir çevre, sosyal ihtiyaçları karşılayabilecek bir alt yapı ve sosyal bölünmeyi genişletmeyen ve tehdit etmeyen bir ekonomik düzenle tanımlanmaya başlanmıştır. [13]

AB çerçevesinde gelişen bu yeni bölgesel yapılanmanın savunucuları yanında karşıt görüş ve eleştiriler de bulunanlarda olmaktadır. Muhafif görüşlere göre, “yeni bölgecilik” adı verilen bu yaklaşım, bölgelerde hem ekonomik hem de politik açıdan yeni tip bir sosyo-ekonomik yapılanma gerektirmektedir. Gelişme odakları olacak bu yeni bölgelerin küresel rekabet ve yabancı sermaye yatırımlarına açılmakta kullanılacağı öne sürülmektedir. [1]

Avrupa’da Yeni Bölgecilik hareketleriyle ilgili olarak ilk bölgesel çalışmaları İngiltere göstermiştir. İlk gelişme ofisleri de yine bu ülkede kurulmuştur.

İngiltere’de Yeni Bölgecilik

İngiltere 1980’lerde ekonomik planlama konseylerinin yürürlükten kaldırılması ile bölgesel planlama “karanlık bir çağ”a girse de 1990’ların başlarında tekrar bir canlanma yaşandı. Devletin, bölge planlamaları konusunda önemli şüpheleri vardı ve bölge planlamayı pazarlama piyasasının canlılığının önüne geçen gereksiz bürokratik bir engel olarak düşünüyorlardı. İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda bölge gelişme ofisleri yoksulluk yıllarında bile ayakta kalsa da, İngiliz bölgeselleşmesinin ilk filizlenmeleri 1990’ların ortasında hükümet bürolarının açılmasıyla görüldü. İlk olarak bu yapılanma, bölgesel ve yerel yönetimlerce şüpheyle karşılandı ve sadece sorumluluktan ziyade yoğunluğun dağıtıldığı merkezi hükümetin bölgesel kolları olarak algılandı. Ama bugün, politikayı şekillendiren ve geliştiren bir bölgesel politikanın varlığı giderek doğal karşılanıyor.

Galler’in, İskoçya’nın ve Kuzey İrlanda’nın ulusal sınırları devroldu ve bunlar, kendi topluluklarını seçtiler. İngiltere’ Çevre Dairesi, “Çevre, Ulaşım ve Bölgeler Dairesi” olarak yeniden sınıflandırıldı ve bölgelerden sorumlu bir Bakan atandı. Kurulan Bölge Kalkınma Ajanslarına, bazı devlet aktivitelerinin sorumlulukları verildi, bazı önemli devlet fonları bu kuruluşlara yönlendirildi. [14]

Yeni Bölgecilik akımıyla yaşanan bu değişimler, ilk yapılanmalarının İngiltere’de olduğu bölgesel gelişme ve kalkınma ajanslarının, Birliğin tüm üyelerinde oluşturulmasını zorunlu hale getirmiştir. AB’de örgütlenmeye başlayan bu tür yarı özerk yapılı kurumlar, bulundukları bölgenin kalkınma-gelişme stratejisi ve senaryolarını oluşturmakta ve bölgeye AB’den gelebilecek kredi ve fonları çekebilmek için projeler hazırlamaktadırlar.

2.2.2. Bölgesel Kalkınma Ajansları (Regional Development Agencies)

Bölgesel gelişme politikalarındaki yaşanan değişimler, planlama anlayışındaki değişimle birlikte gelişmiştir. Nitekim, yeni planlama anlayışında; yukarıdan aşağıya, yani merkezden yerele planlama yaklaşımının tüm sorunlara tek başına bir çözüm olamayacağı gerçeği giderek daha fazla kabul görmektedir. Yeni planlama yaklaşımı, yeni ve daha etkin bir kurumsal yapılanmayı ve bu yapı ile tutarlı bir kaynak tahsis mekanizmasını, bölgesel politikaların başarıyla uygulanması açısından en önemli araçlardan biri olarak kabul etmektedir. Yerel düzeyde, yörenin kalkınması için, belirli hedef ve stratejiler doğrultusunda katılımcı bir anlayışın benimsendiği, proje üreten ve bu projeleri sahiplenen yapılar oluşturma ihtiyacı açıkça hissedilmeye başlamıştır. Bu kurumsallaşma arayışlarına, ülke deneyimlerinin verdiği en önemli karşılık Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın (BKA) kuruluşu olmuştur.

Bölgesel Kalkınma Ajansları, ekonomik kalkınmanın desteklenmesi için tasarlanmış merkezi ve yerel yönetimin dışında, bölgesel tabanlı kamusal olarak finanse edilen, alan ve sektörel stratejileri fırsatların yaratılması için birleştiren kurumlardır. [9]

Önemli bir bölümü Avrupa'da olmak üzere pek çok bölgede kurulan kalkınma ajanslarının ortak amaçları:

- Bölgeye yatırım yapmayı düşünen girişimciye bilgi vermek,
- Bölgeye yada bölgeden dışarıya teknoloji transferi ile uğraşmak,
- Bölgeye yerleşmiş firmalara tüm alanlarda danışmanlık hizmeti sunmak,
- Alt yapıyı düzeltme faaliyetlerinde aktif rol oynamak,

olarak başlıca 4 başlık altında toplanabilir. [15]

Bu kurumlar, bölgelerinin potansiyelini ve sorunlarını göz önüne alarak geliştirdikleri politikalar ile yaşam kalitesinin ve istihdamın artırılmasını, yoksulluğun azaltılmasını sağlamak, bölgedeki ekonomiyi canlandırmak, sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde çevrenin korunmasını ve kaynakların etkin

kullanımını sağlamakla yükümlüdürler. Bu amaçlardan yola çıkarak yürüttükleri faaliyetler ile bölgesel politikaların en önemli araçları olarak karşımıza çıkan bu kurumlar, bölgelerde kendi potansiyellerine dayalı devamlı bir gelişme sürecinin oluşmasında önemli bir etkiye sahiptirler. [16]

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın en önemli özelliklerinden biri de ekonomik kalkınmanın desteklenmesi için tasarlanmış merkezi ve yerel yönetimin dışında, bölgesel tabanlı kamusal olarak finanse edilen bir kurum olmasıdır. [9]

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın kuruluş amaçları ortak olmasına rağmen ülke idari yapılarına göre farklı şekillerde örgütlenebilmektedirler. Bu örgütlenmeler 5 grupta toplanabilir.

- Şirket (Özel, KİT vs.) şeklinde örgütlenen BKA (İngiltere, İsveç, Slovakya, Polonya, Yunanistan, Portekiz, Hollanda, Fransa, İtalya, Almanya)
- Kar amacı gütmeyen birlik olarak örgütlenen BKA (Fransa, Bulgaristan, Ukrayna, Litvanya, Danimarka, Macaristan)
- Genelde kamu kuruluşu olarak örgütlenen BKA (Almanya ve Belçika)
- Vakıf olarak örgütlenen BKA (Romanya)
- Bunların bir veya birden fazlasının bileşimi olan BKA (İspanya, İrlanda).

AB deki ülkelerin çoğunda görülen şirket şeklinde örgütlenen BKA'lar kamu-özel işbirliğiyle çalışan, belirli dönemlerde yapılan anlaşmalara göre görev ve sorumlulukları belirlenen ve onlara bağlı daha küçük şirket birimlerini yöneten kuruluşlardır.

BKA'ların teşkilat yapısı genel kurul, yönetim kurulu, yürütme komitesi, izleme-değerlendirme-teftiş komitesi, bir genel müdür ve uzmanlık kurullarından oluşmaktadır. BKA'ların bütçeleri; uluslar arası fonlar, genel ve yerel bütçeden aktarılan paylar, yerel veya merkezi hükümet tarafından doğrudan verilen fonlar, vergi gelirlerinden alınan pay ve yasal kesintiler den aktarılan fonlardan oluşur. [17]

Avrupa Birliği'nde Bölge Kalkınma Ajansları

1990'lı yıllarda AB'de küresel pazardan pay alabilmek için kentlerin birbiriyle rekabeti, mal ve hizmetlerin adil dağıtılmasında yaşanan sorunlar ve bununla beraber yaşanan sosyal parçalanmalar, Avrupa ülkelerinde geliştirilen kamu politikalarının odağına kentsel alanı yerleştirmiştir. Bu ilgi, özel sektörün ve yerel aktörlerin karar verme süreçlerine katılımını sağlayan yeni kurumsal şemaların üretilmesinde katkıda bulunmuştur. Bölgenin değişen içeriğine referans veren bu oluşumlar, yeni bölgecilik yaklaşımının da desteğiyle Bölgesel Kalkınma Ajanslarına yeni işlevler kazandırmıştır. [18]

1950- 60'lı yıllardan bu yana batı Avrupa'da, 1980-90'lı yıllardan bu yana ise Orta ve Doğu Avrupa'da BKA'lar belli bir coğrafı bölgeyi geliştirmek ve teşvik etmek için kurulmuştur. Yapısal fonların bölgelere aktarılmasında AB politikaları çerçevesinde kurulmaları zorunlu hale getirilen bu BKA'ların AB'deki sayıları hızla artmıştır. Bu ajansları ortak bir platformda buluşturmak için bir birlik oluşturulması gereği ortaya çıkmıştır. Bu birlik EURADA (European Association of Development Agencies - Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları) olarak tanımlanmıştır.

EURADA

1991 yılında Avrupa Birliği üyesi olan ülkelerdeki ve Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki 150 kalkınma ajansının birleşmesiyle EURADA kurulmuştur. Hiçbir kar amacı gütmeyen ve Belçika hükümeti kanunlarına göre yapılanan EURADA'ya üye BKA'ların sahip olması gerekli temel özellikleri 5 ana grupta toplamak mümkündür.

- Bölgelerin içsel potansiyellerini değerlendirerek bölge içi kalkınmayı sağlamak,
- Bölgenin kalkınması ve bölge içi gelirin artması için, girişimleri desteklemek,
- Sektörel bilgi toplayarak, bölgedeki işletmelere danışmanlık hizmeti vermek,
- Girişimcilere, yöneticilere ve işgücüne mesleki eğitimler vermek, kalifiye işgücü sağlamak,

- Avrupa Birliği'ndeki BKA'larla, dünyadaki BKA'lar arasında ortak projeler yürüterek, AB adına danışmanlık hizmeti vermek. [19]

1990'lı yıllara gelindiğinde artık Avrupa'da bir bölgenin kalkınmasının sorumluluğunu tek bir otoriteye, merkezi hükümete veya BKA'ya bırakmak yerine bu sorumluluğu birden fazla otoriteye paylaştırmak daha doğru bir kalkınma politikası olacağı görülmüştür. Yerel, bölgesel, ulusal ve Avrupa ölçeğindeki kurumlar kalkınmada ortak bir işbirliği içinde çalışmaları halinde bölgesel bir gelişim sağlanabilecektir. Yapısal Fonlarda yapılan değişikliklerde bu birlikteliği zorunlu kılmıştır. [20]

Avrupa'da ilk kurulan ajanslardan olan ve kuruluşları 1970'li yıllara kadar dayanan İskoçya ve Galler Kalkınma Ajansları diğer ajansların kurulmasında, başarılı çalışmaları açısından da örnek teşkil etmiştir.

İskoçya Kalkınma Ajansı

İskoçya Şirketi, İskoçya Hükümeti tarafından finanse edilen İskoçya'nın temel ekonomik kalkınma ajansıdır. İskoçya şirketi Glasgow'da bulunan "Ulusal İskoçya Şirketi" ve ülke geneline yayılan 12 adet "Yerel Girişimci Şirketlerinden" oluşur.

Yönetim Kurulu üyeleri başkan dahil, 3 yıllık dönem için İskoç Bakanlarınca atanır ve İskoç Parlamentosuna karşı sorumludurlar. Yerel Girişimci Şirketleri yönetim kurullarını oluştururlar ve bu yönetim kurulları öngörülen fonksiyonlar açısından İskoçya Şirketince yeterlilik değerlendirmesinden geçer. Yeterli bulunan yönetim kurulu ile İskoçya Şirketi arasında ayrıntılı bir iş planı hazırlanır ve 3 yıllık bir sözleşme imzalanır. Sözleşmelerde verilecek hizmetler, bu hizmetlerle ilgili mali ve idari politika ilkeleri, performans hedefleri ve İskoçya Şirketinin performansı izleme yöntemleri belirtilecektir. İskoçya şirketi her yıl Yerel Girişimci Şirketlerinin performansını değerlendirecek ve başarısızlık durumunda uyarılardan sonra sözleşmeyi fesh edebilecektir.

Galler Kalkınma Ajansı

Galler Kalkınma Ajansı, 1976 yılında Birleşik Krallık hükümeti tarafından ağır sanayideki üretimin düşüşü nedeniyle Galler'de ekonomik refahın yeniden

yaratılması amacıyla kurulmuştur. Ajansın Galler'e yatırım çekme konusundaki yeteneği ve endüstrinin ihtiyaçlarını iyi anlayabilmesi; bu Ajansı Avrupa'nın en başarılı ajanslarından biri haline getirmiştir. Galler Kalkınma Ajansı, daha çok yabancı sermayenin cezbedilmesine ağırlık vermektedir. Ajansın ABD, Almanya, Brüksel, Kore, Tayvan'da şubeleri bulunmaktadır.

Yönetim kurulu üyeleri merkezi idare tarafından seçilmekte ve merkezi idareye karşı sorumlu tutulmaktadır. Bütçesinin yaklaşık %63'ünü merkezi hükümet bütçesinden Galler Hükümet Ofisi aracılığıyla, geri kalan %37'sini ise kendisi yaratmaktadır. [21, 22]

BKA'ların kuruldukları bölgedeki, bölgesel gelişimi sağlamak için kullandıkları en önemli araçlardan biride rekabetçiliktir. Bir bölgenin gelişmesinin, diğer bölgelerle rekabetçi bir yarışa girmesiyle mümkün olabileceği düşüncesi esas alınmış ve bölgesel gelişme çalışmaları da bu düşünce doğrultusunda şekillendirilmiştir.

2.2.3. Rekabetçilik (Competitiveness)

Uluslararası rekabet gücünün yüksek olması günümüzde firmalar ve hükümetler için, dünyadaki ekonomik ve ticari pozisyon bakımından büyük önem taşımaktadır. Ülkelerde rekabet gücü ve yeteneği kazandıran en önemli faktör teknolojik gelişme ve verimlilik artışlarıdır. Günümüzde varolan dinamik rekabet, devamlı yeni ürünler, yeni pazarlama yöntemleri, yeni üretim metotları ve tümüyle yepyeni pazar bölümleri ortaya çıkartmaktadır.

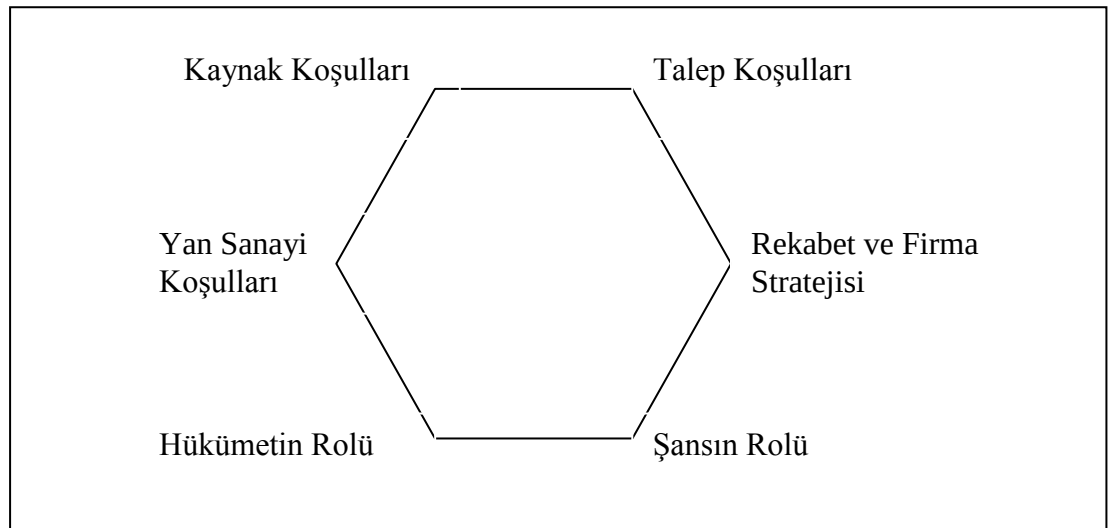
Bölgelerde gelişmenin motoru olan küçük işletmeler için rekabetin temel boyutları; maliyetleri düşürmek ve teknolojik yeteneği geliştirmektir. Gerek maliyetlerin düşürülmesi gerekse teknolojik yeteneğin geliştirilmesi hedefleri firmaları yeni organizasyon yapılarına ve iş yapma biçimlerine yönlendirmiştir. Yerleşme hareketleriyle beraber, bu işletmelere daha fazla önem verilmeye başlanmış, hantal yapıdaki büyük firmalardansa, esnek yeni teknolojilere çabuk uyum sağlayabilen Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeler (KOBİ), yerelde kalkınmanın sağlanmasında büyük rol oynamıştır. Esnek bir yapıya sahip olan KOBİ'ler, piyasadaki tekelleşmenin önüne geçmede ve rekabet şartlarını artırarak daha kaliteli ürünlerin piyasaya sürülmesinde, milli gelire de büyük faydaları bulunmaktadır.

Bir bölgedeki rekabeti artırmakta önemli rol oynayan firmaların sektörlerinde rekabetçi bir konuma gelebilmesi 5 temel rekabet gücüne bağlıdır.

- Sektöre yeni girecek firmalar
- Tedarikçiler
- Alıcılar
- İkame ürün veya hizmetler
- Sektördeki mevcut firmalar arasındaki rekabet [23]

Bütün bu rekabet koşullarının sağlanması ve firmaların mevcudiyetlerinin sürdürülmesi konusunda merkezi ve yerel yönetimlerin finansal ve yapısal destekler sağlayarak dengeleri koruması gerekir.

Michael Porter'ın rekabet üzerine yazdığı “Ülkelerin Rekabetçi Avantajları (Competitive Advantages of Nations)” adlı kitabında global rekabette başarılı olmuş 11 ülkeyi inceleyerek bunların başarıyı nasıl elde ettiğinin anlatmıştır. Bu başarıları “Diamond” diye adlandırdığı altı ana faktöre dayalı bir modele göre açıklamaktadır. (Şekil 2.4.)

Şekil 2.4. M. Porter Diamond (Rekabetçi Avantajlar) Modeli

Kaynak: Porter, M.E. 1998. Competitive Advantages of Nations.

Bu teoriye göre, ulusal çevre, firmaların başarısında merkezi bir rol oynamakta ve teorinin temelinde rekabet stratejisi fikri yatmaktadır. Porter, diamond modelinde, önceden önemli olan doğal kaynaklar ve pazara yakınlık gibi kalkınma unsurları artık önemini yitirdiğini, ucuz işçiliğin yerinede eğitilmiş iş gücü tercih sebebi olmaya başladığını belirtmiştir. Ucuz ve vasıfsız iş gücü artık gelişmekte olan ülkelere önemli rekabet avantajı sağlamaktadır. Buna verilebilecek en güzel örnek son 10 yılda hızla büyüyen, ucuz işgücünün potansiyelini iyi değerlendiren ve piyasaya ucuz ürünler sürerek uluslararası pazar dengelerini bir anda değiştiren Çin'dir. Ama bu tür nitelikler kolaylıkla taklit edilebilir olduğu için, rakipler daha düşük maliyetli bir yerleşim ve kaynak bularak veya aynı yerde üretim yaparak bu avantajları kolaylıkla önemsiz hale getirebilmektedirler.

Özellikle başarılı ülkelerin artan verimliliklerinin ve rekabet güçlerinin eğitimden kaynaklandığı, eğitime ve yeni teknolojilere daha fazla yatırım yapan ülkelerin ekonomik yarışta avantaj sağlayacakları görülmektedir. [24, 25]

Bu görüşü Dünya Ekonomik forumun 2000 yılında yaptığı araştırmalar kanıtlar niteliktedir. Dünyadaki ilk 59 ülkenin rekabetçi avantajları yönünden durumu 1-7 arasında puanlar verilerek derecelendirmiştir. Almanya 7 puanla lider durumdayken, Ekvator 1.8 puanla en son sırada yer almıştır. Avrupa Birliği üye ülkelerinin hemen

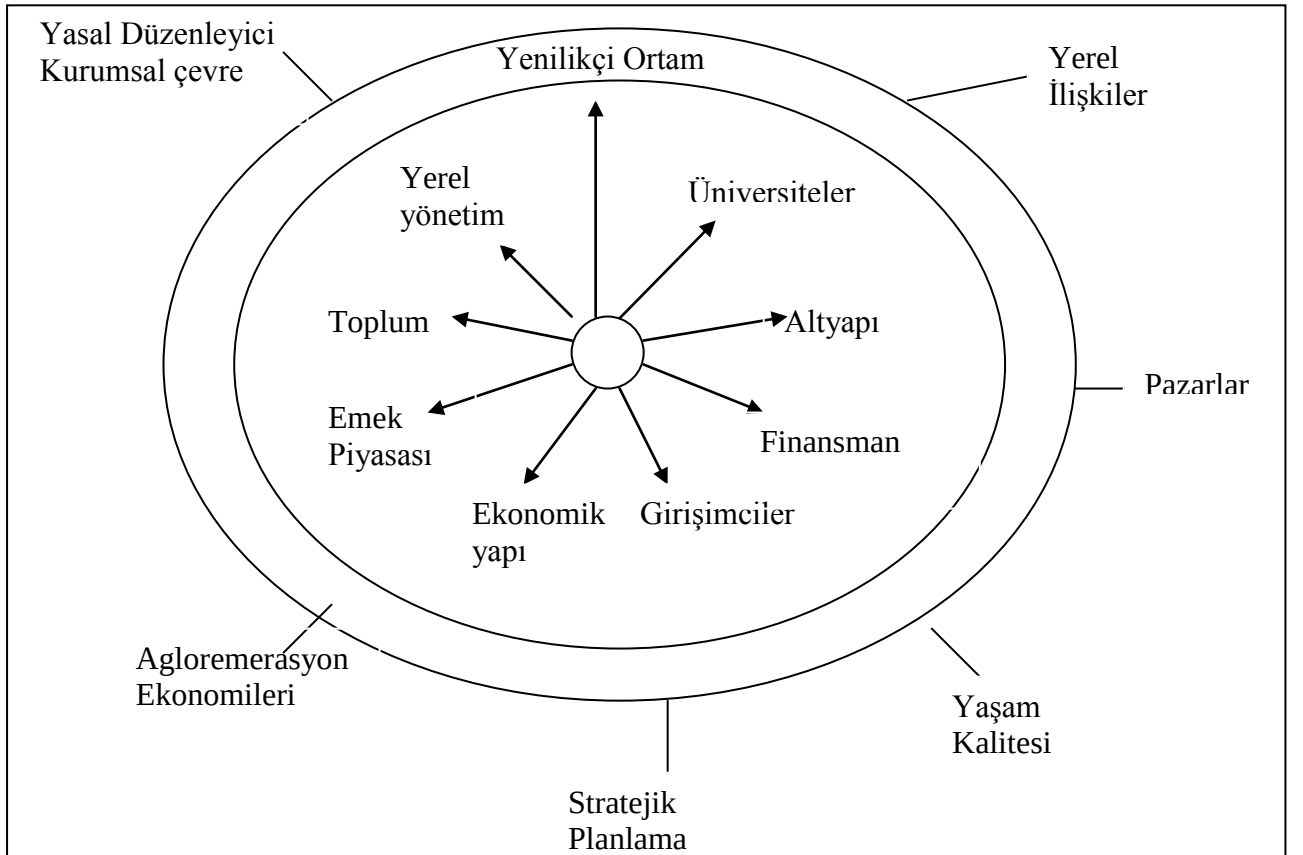
hemen hepsi ilk 20 sırada yer almıştır. Bu araştırmada gelişmiş ülkelerin rekabetçi avantajlarının daha yüksek olduğu gözükmemektedir. [26] [EK D]

2.2.4. Yenilikler (Innovation)

Gelişen ve değişen günümüz ekonomisinde en önemli rekabet aracı haline gelen yenilik; ürün ve hizmet yelpazesinin ve ilgili pazarların canlandırılması ve genişletilmesi, üretim, tedarik ve dağıtımda yeni yöntemlerin geliştirilmesi, iş gücünün becerilerinde, iş organizasyonunda, iş ortamında ve nihayet yönetimde geliştirici ve zenginleştirici değişiklikler uygulanması şeklinde tanımlanabilir. Yenilik, araştırma-geliştirme çalışmaları yanında pek çok faaliyeti de içeren bir süreçtir. Bu süreç içinde yenilik geliştirme faaliyetleri birbirinden kopuk değildir, her aşamada etkileşim halindedir. [27, 28]

Bölgesel gelişimin yeni trendlerinden biri olan “Yenilik”, bölgenin ekonomik kalkınmasına büyük etkiye bulunmaktadır. Özellikle KOBİ’lerin yeni teknolojileri hızlı bir şekilde kullanabilir olmaları ve günümüz rekabet şartlarına uygun üretime çabuk adapte olmaları, bölgelerin ekonomisini hızla geliştirmektedir. Devlet ve diğer aracı kurumlar da, önemli sanayi sektörlerinde, küçük firmaların yardım almaksızın sağlayamayacakları önemli teknoloji, kabiliyet ve pazar hizmetlerini satın almalarında yardımcı olarak yereldeki kalkınmanın hız kazanmasını sağlamıştır. [10]

Bölgenin mekansal formu üzerinde de etkili olmaya başlayan yenilik kavramı, özellikle firmaların pazar gücünün artırmak istekleriyle, yeni teknolojiler geliştirerek küresel pazar şartlarında rekabetçi bir konum edinmeye çalışmışlardır. Bir bölgedeki üniversitelerin sağladığı AR-GE desteği, girişimcilerin ve yerel yönetimlerin finansman desteği yenilikçi ortamın oluşturulmasında önemli faktörlerdir. Şekil 2.5 de de görüleceği gibi bu ortamın oluşmasıyla yeni pazarlar oluşmakta, yaşam kalitesi yükselmekte ve yerel ilişkiler güçlenmektedir. [29, 30, 31]

Şekil 2.5. Yenilikçi Ortamın Oluşmasını Sağlayan Faktörler

Kaynak: Durgut, M. Aksoy, M. 2004. Bölgesel Öngörü: Bölgesel İnnovasyonun Sistemleşmesi.

Dünya Ekonomik Forumu 2000 yılında yaptığı araştırmada Yenilik İndeksine göre ülkelerin sıralamasını yapmıştır. Bu indekse göre Amerika ilk sıradayken, Bolivya – 1.84 lük bir oranla en son sırada yer almıştır. AB üye ülkeleri ilk 20 içerisindeki yerlerini korumuştur. [26] [Ek F]

Yeni teknolojilerin geliştirilmesinde önemli bir rol oynayan AR-GE ve üniversiteler, bulundukları çevrenin mekansal formunu da değiştirmiş ve bu değişimler sonucu oluşan bölgeler de, öğrenen bölgeler olarak adlandırılmıştır.

2.2.5. Öğrenen Bölgeler (Learning Regions):

Bu kavram 1990’larda yeni bölgecilik kavramıyla birlikte, bölgesel politikaların gündemine girmiştir. Bir bölgedeki üniversite AR-GE ler kurarak öncelikle kalifiye elemanı bölgeye çekmektedir. AR-GE’lerde yapılan araştırmalar, küçük ölçekli firmaların bölgeye gelmesiyle hız kazanmıştır. Buda belli bir potansiyelde işgücünü ve bununla birlikte de istihdamı bölgeye getirmiştir. Cambridge Üniversitesi çevresinde oluşan bölgeler ve yine Silikon vadisi gibi örnekler, Öğrenen Bölgeler olarak adlandırdığımız bir bölge kavramını ortaya çıkarmıştır.

21. yüzyılda bu tür bölgelerin oluşması hız kazanmaya başlamasıyla, bölgelerin gelişmesini kontrol altına alabilmek için bölgesel planların oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu planlarda bölgesel teknoloji planları olarak adlandırılmıştır.

AB’deki fakir ve zengin bölgeler arasındaki uçurumu azaltmak için program çerçevesindeki Yapısal ve Çevresel Fonlar kullanılarak geri kalmış bölgelerde AR-GE’ler kurulmuş ve bölgesel kaynaklar kullanılarak, tabana yayılan bölgesel bir kalkınma sağlamak hedeflenmiştir.

Bu amaçla AB komisyonu 1994’de Bölgesel Teknoloji Planı (RTP-Regional Techonological Plan) çalışmalarına başlamıştır. Bu kapsamda dört pilot alan seçilmiş, Limburg (Hollanda), Lorraine (Fransa), Saxony (Almanya) ve Galler (İngiltere) ve bunlar bölgelerin ikinci grubu ile yani Notre (Portekiz), Central Macedonia (Yunanistan), Abruzzo (İtalya) ve Castilly Leon (İspanya), birleştirilmiştir.

Bölgesel Teknoloji Planının Temel Hedefleri;

- Bölgesel Teknoloji Planları, hazırlandıkları bölgelerin yerel faktörlerini dikkate alan, ortak olarak bir stratejinin belirlenmesi için Daha Az Gelişmiş Bölgelerinde (LFR-Less Favoured Regions) ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde bir plan kararı geliştirmek,
- Bölgesel Teknoloji Planlarının gelecekte AR-GE'ye dayalı programlardan faydalanmak için, seçilen pilot bölgelerinin daha güçlü bir pozisyonda olabilmeleri sonucuyla bölgesel seviyede, AR-GE gelişimleri içinde alıcı bölgeler ve AB Komisyonunun ortak olarak gelecek yatırımları için daha optimal bir stratejide anlaşılabildikleri bir çerçeve sağlamaktır.

Bölgesel Teknoloji Planları, Daha Az Gelişmiş Bölgelerde (LFR), kolektif bir öğrenme sürecini teşvik etmiştir. Bölgesel anahtar faktörler olan; özel firmalar, kamu ajansları, teknoloji transferi ve eğitim donanımları gibi alanlarda rol alan aracı kurumları değerlendirmek ve bütün bunları ortak bir platformda toplamak için bir girişim olarak nitelendirilmiştir. Ve ilk uygulaması, pilot bölge olarak seçilen İngiltere-Galler bölgesinde yapılmış, Bölgesel Teknoloji Planlarının uygulanmasıyla, bölgesel gelişme konusunda ilerlemeler kaydedilmiştir. [22]

Dünya Ekonomik Forumu'nun 2000 yılında yaptığı araştırmalarda Ülkeler Teknolojik gelişmişlik yönünden 1–7 arasında puanlarla derecelendirilmiştir. Bu sıralamada Finlandiya 7 puanla en üst sıradayken, Bolivya 2.2'lik bir oranla alt sıralardadır. İlk 20 deki ülkelerin büyük kısmı AB üyesi ülkelerdir. [26]

2.2.6. Yönetişim (Governance)

Fordist rejimden, post fordist rejime geçişle birlikte, yaşanan yeniden yapılanma süreci etkisini, yerelden merkeze mekanın tüm kurumlarında göstermiştir. Bütün bu etkiler devlet yönetiminde de değişimlere neden olmuş, sosyal devlet modeli yerini post fordist dönemin"iyi yönetim (good governance)" modeline bırakmıştır.

Yönetimdeki bu değişikliklerle beraber kalkınma politikalarında ve planlama anlayışında köklü değişiklikler gerçekleşmiştir. Devlet ve kamu yönetimi rekabetçi serbest piyasa ortamında bir işletme gibi kar amaçlı çalışması ve "Kamu yararı"

kavramı yerine, rekabetçi, piyasa şartlarına uygun bir planlama anlayışı geliştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Devlet, küresel pazar koşullarına göre kolaylıkla değişebilen, müşteri odaklı, esnek bir devlet anlayışı ve kamu yönetimi örgütlenmesi benimsemeli; küresel sermaye birikimini kolaylaştırıcı güçlü bir kurum haline getirilmelidir. Bu anlayışla birlikte kamu ve özel sektör ayrımına topluluklardan ve sivil toplum örgütlerinden oluşan “üçüncü bir sektör” eklenmiş ve sosyal devletin temel görevi olan toplumsal boyutlu temel hizmetleri sunma işlevi üçüncü sektörlere verilmiştir. [32]

1980’lerden sonra Bölgesel düzeyin giderek artan politik önemi ve ekonomik gelişmede bölgesel tabanlı teşebbüslerin çoğalması, yörenin kalkınması göz önüne alındığında bölgesel yönetim ve kurumlara gösterilen önemin artırılması gerekliliği ortaya koymuştur. [9]

2.3. Bölüm Sonucu

Küreselleşme ve yerelleşme sürecinin başlamasıyla beraber, ülkeler uluslararası rekabette söz sahibi olabilmek için, mekansal ve yönetsel değişimlerin zorunlu olduğu gerçeğinden yola çıkarak, ekonomik gelişme ve bölgesel kalkınma için yeni stratejiler ve politikalar geliştirmişlerdir.

İlk olarak pazarın niteliklerinin değişmesi, eski pazar merkezlerine olan talebi azaltmış, merkezde bulunan sanayi tesisleri, esnek üretime geçilmesiyle fonksiyon ve yer değişikliğine uğramış ve mevcut konumunu ofis tabanlı, teknolojik donanımları yüksek, günümüz iletişim çağının ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir hizmet sektörüne bırakmıştır.

Mekanın yeniden şekillenmesinde önemli etkileri olan bu değişimlerin, olumsuz etkilerini en aza indirerek, bölgesel kalkınma odaklı bir dönüşümü sağlamakta en büyük rol yerel yönetimlere düşmektedir. Yerelde kalkınma, KOBİ’lerin teşvik ve yardımlarla, rekabetçi ve yeni teknolojik değişimlere açık, kalifiye insan gücü barındıran ve istihdamı artırıcı, yerel kaynakları etkin kullanılmasını sağlayan bir konuma ulaşmasıyla mümkün görülmektedir.

Devletin AR-GE'leri desteklemesiyle, yeni teknolojilerin üretilmesi hızlanacak ve özellikle geri kalkmış ülkelerin kullandıkları ithal teknolojiler yerelde de üretilebilecek ve bu anlamda ülke ekonomisine ciddi katkıları olacaktır. Özellikle üniversiteler kapsamında oluşturulan AR-GE'ler, üniversitenin bulunduğu yörenin de gelişmesine ve nitelikli iş gücünün oluşmasına büyük katkı sağlayacaklardır.

Ekonomik yapıda meydana gelen bu değişimler, devletin yönetim yapısını da etkilemiş, Yönetim kavramı yerini Yönetişim kavramına bırakmıştır. Sivil toplum örgütlerinin ağırlıklı bir rol kazandığı ve devletin kar amaçlı çalışan bir şirket mantığıyla işlediği bir yapıya kavuşması gerekliliği, yeni bölgecilik akımıyla oluşan değişimlerdir.

Küreselleşmeyle beraber bölgenin ekonomik ve yönetsel yapısında yaşanan değişimler, mekansal formun yapısında da değişiklikleri zorunlu kılmıştır. EFTA (Europe Free Trade Agreement - Avrupa Serbest Ticaret Antlaşması), NAFTA gibi gelişen ticaret bloklarından biri olan AB ülkelerinde, birlik içerisinde ortak bir veri tabanı ve ortak karakteristik özellikler gösteren parçalar birleştirilerek sınıflandırmalar yapılmıştır. Yapılan bu sınıflandırmalar sonucu oluşan bölgelerin ekonomik ve sosyal gelişmişliğini artırmak, fonlardan yararlanmak ve yatırımları çekmek amacıyla Bölgesel Kalkınma Ajansları kurulmuştur. Kurulan ajansların ortak amaçları bölgeyi rekabetçi, yeni teknolojileri kullanabilen ve üretebilen, yerel örgütlerin güçlendiği, yerel kaynakların en etkin kullanıldığı ve sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen tüm çalışmaları desteklemek olarak hedeflenmiştir.

Bölgenin sosyal ve ekonomik yapısındaki değişimler, bölge sınırlarının değişmesine neden olmuş ve bölgeyi belirlemede kullanılan ölçütlerin farklılaşmasıyla da yeni tartışmalar gündeme gelmiştir. Değişimlere bu çerçeveden bakarak mevcut bölge belirleme kriterlerini incelemek ve yeni oluşan bölgelerin niteliksel özelliklerini ve değişen bölge sınırı kavramını tekrar ortaya koymak gerekmektedir.

3. BÖLGESEL POLİTİKALAR, BÖLGE PLANLAMASI VE BÖLGE BELİRLEME KRİTERLERİ

3.1. Dünyada Bölgesel Gelişme için Yapılan Çalışmalar

Dünyada çeşitli ülkeler arasında varolan coğrafi, sosyal, ekonomik ve kültürel farklılıklar, bir ülke içindeki bölgeler arasında da kendini göstermektedir. Ülkelerin sahip oldukları farklı koşullar ve özelliklere rağmen, bölgesel gelişme politika hedefleri arasında önemli benzerlikler vardır.

19. Yüzyılın sonunda teknolojinin ve sanayinin gelişmesi, sanayinin büyük şehirlerde birikmesi ile nüfus kırsal alandan şehirleşmiş yörelere doğru hareketlenmiş, bunun sonucu olarak şehirlerde büyük nüfus yığılmaları başlamıştır. Bu nedenle toplumsal bünyede o zamanlar için beklenilmeyen çapta fiziki ve sosyal ekonomik değişiklikler olmuştur.

20. Yüzyılın ilk yarısında dünyanın geçirdiği iki önemli savaş, özellikle Avrupa ülkelerini her yönden çok sarsmıştır. 1914-1918 yılları arasındaki 1. Dünya Savaşından sonra savaşa katılan ülkelerde ve Amerika da büyük bir ekonomik kriz başlamış bu durum 1939 yılına kadar devam etmiştir. 2. Dünya Savaşının başladığı 1939 yılına kadar ülkeler ekonomik durumlarını düzeltirken kullandıkları yöntem bölge planlama açısından bir aşama kabul edilebilir. Savaş sonlarında beliren ekonomik durum, planlamanın örgütsel bir anlayışla ele alınması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. [33]

Bölgesel gelişme politikaları, II.Dünya savaşından sonra, ekonomik ve sosyal kalkınma sorunları önem kazanmaya başladığında, bölgeler arası dengesizliklerin nedenleri, oluşumları ve çözüm yolların bulunmasında üzerinde durulan bir konu haline gelmiştir. 1980'li yıllarda ise, yeni üretim ve ilişkiler ağı içerisinde, ulusal sınırlar içindeki dengesizlikleri azaltmak ile yeni dünya düzeninde dışlanmayacak

şekilde bir rol sahibi olan merkezler yaratmak hedeflerinin ortaya çıkardığı ikilemler tartışılır olmuştur. [34]

Dünyada farklı amaçlarla bölge planlamayı gerçekleştiren ülkelerdeki belli başlı örneklerden bazıları şunlardır:

Kanada, Toronto Kenti Planlaması: Toronto kentinde yapılan çalışmalar da konu olarak, şehrin ve yakın çevrenin iskan topluluklarının büyümeleri ile doğan problemleri ele almıştır. Düzensiz gelişme ve yoğun karayolu trafiğine çözümleri araştırmıştır.

Birleşik Amerika, Tennessee vadisi: Tennessee vadisi kalkınma projesi bol su kaynaklarının kontrolü ile elektrik gücü, sulama nehir ulaşımı konularına eğilmiş, buradaki potansiyellerden şehirlerin en iyi şekilde yararlanma olanaklarını incelemiştir.

Almanya, Ruhr Bölgesi: Ruhr Bölgesi bir sanayi alanının çeşitli problemlerini içermektedir. Bu havza gelişmiş bir bölge olmakla beraber, kuvvetli bir şehirleşme eğilimi karşısında, mevcut yeşil ve tarım alanlarının korunmasını amaçlayan bir plan çalışması gerektirmiştir. Bu plan ayrıca mevcut faaliyetleri aynı yüksek düzeyde tutma gayesi ile de ele alınmıştır.

Puerto Rico: Bölge Planlama araçları ile şehirleşme ve dengesiz nüfus dağılışı kontrol edilmeye çalışılmıştır. Bu dengeyi sağlamak amacı ile de yerleşme için önerilen yerlere gidecekleri devletçe bazı yardımlarda bulunulması öngörülmüştür.

Hollanda: Milli bir yerleşme ve şehirleşme politikası Bölge Planlaması ile yürütülerek, ülkenin her türlü ekonomik, sosyal ve fiziki olanakları bir bütün olarak ele alınmıştır. Küçük ve denizden kazanılmış topraklarda yerleşme olanakları olan Hollanda da toprağın en rasyonel şekilde kullanılması bölge planlama sayesinde sağlanmıştır denilebilir.

İsrail: Küçük bir ülke olan İsrail de, toprağın değeri yüksekti. Bu nedenle şehirleşme olayını milli bir politika olarak kabul ederek, fiziki ve ekonomik planlamayı ülke ölçüsünde gerçekleştirmiştir. Şehirler ve sanayi dengeli bir şekilde dağıtılmış, ulaşım ve yeşil alanlar ülke çapında ele alınmıştır.

Hindistan: Daha önce belirtilen ülkelerden nüfusça çok kalabalık bir ülkedir. Nüfusun çoğunluğu tarımda çalışmakta ve kırsal kesimde yaşamaktadır. Her geri kalmış ülkede olduğu gibi kalkınmak için öncelikli köylerin kalkınması, sanayinin dengeli dağılması, büyük şehirlere geliş güzel yerleşilmemesi önerilmekte, bunun için de bölge planlama çalışmalarından yararlanılmaktadır. Kabul edilen beşer yıllık planlarla sanayi yerleşmeleri, sulama ve enerji projeleri, konut sorunları, sağlık gibi problemlere eğilinmiştir. [2]

Günümüzde yapılan Bölge Planları; sektörel etkinliklerin karşılıklı bağımlılığını vurgulayan ve bölge içi stratejik vizyonlar geliştiren nitelikte, ulusal öncelikleri ve yerel talepleri yansıtan ve revizyona açık bir yapıda olmalıdır. Özellikle yerel yatırımların, uygulanabilir bölge planlama kararlarıyla mekana yansıtılması sağlanmalıdır.

3.2. Avrupa Birliği’nde Bölgesel Politikalar, Bölge Planlaması ve Bölge Belirleme Kriterleri

3.2.1. Avrupa Birliği’nde Bölgesel Politikalar ve Bölge Planlaması

Avrupa’nın bütünleşme sürecinde yaşadığı en önemli engellerden biri, az gelişmiş ülkelerin katılımıyla da hızla artan bölgeler arası farklılıklar olmuştur. AB’nin kuruluşunu sağlayan Roma Antlaşmasında da, üye ülkelerin uyumlu kalkınmasını, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması ile sağlamak hedeflenmiştir. Avrupalılık kavramının gelişme araçlarından biri olarak bölgesel planlama öngörülmüş ve bölge planlama konularına ortak yaklaşım getirmek amacıyla, 1970’den günümüze kadar Bakanlar Konferanslar düzenlenmiş ve 1983’de kabul edilen “Bölgesel/Mekansal Planlama Şartnamesi” ile önemli aşamaya gelinmiştir. Bu şartnameyle bölgesel mekansal planlamanın içeriği, yaklaşımı, özellikleri ve amaçları ile ilgili bazı kararlar kabul edilmiştir. Bu kararlara göre yapılacak Bölge planları;

- Bölgesel farklılıkların giderilmesini amaçlamalı, çevrenin korunması, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi konusunda, Avrupa ölçeğinde ortak kararlar içermeli,

- Demokratik, kapsamlı, işlevsel ve uzun döneme yönelik olmalı,
- Bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmesini dengeli şekilde gerçekleştirmeli,
- Yaşam koşullarını iyileştirilmesi yönünde kararlar içermeli,
- Doğal kaynakların sorumlu şekilde kullanılması ve çevrenin korunmasıyla ilgilenmeli,
- Rasyonel arazi kullanımını sağlayacak şekilde planlama kararları getirmelidir.

Bölge Planlama Şartnamesinden sonra, bu şartnamenin bir devamı olarak ve üye ülkelerce şartname ilkelerinin uygulamaya geçirilebilmesi için bir Avrupa Bölge Planlama Stratejisi çalışması gündeme gelmiştir. Bu çalışmada Avrupa'nın tek bölge olarak ele alınarak bu bölge içerisinde bazı bölgelerin gelişme merkezleri, bazı bölgelerin ise koruma alanları olarak tanımlandığı bir plan hazırlanması önerilmiştir. Fakat bu model her ülkenin kendi çıkarları, gelişme model ve siyasi tercihleri olması gibi çeşitli nedenlerden dolayı gerçekçi bulunmamıştır. Tercih edilen yöntem ise; belli senaryolar üreterek problemlili alanları saptamak ve Avrupa'yı gelecekte bekleyen sorunlar için şimdiden tedbirler almak olmuştur. Bu kapsamda, ülkelerin önem arzeden sektörlerde birliktelik sağlayarak, şartname uyarınca ortak ilke ve standartlar önermeleri ve son olarak da her ülkenin kendi bölgesel kalkınma planına bunları entegre etmeleri hedeflenmiştir. [19]

Avrupa Birliği'nde izlenen Bölgesel Politikalar

Bölgesel Politikalar, ikinci dünya savaşından 1970'lere kadar olan dönem, merkezi idarenin güdümünde uygulanan geleneksel bölgesel politikalar ile 1970 yılından günümüze kadar olan yerel potansiyellerin ağırlık kazandığı yeni bölgesel politikalar olarak ikiye ayırmak mümkündür.

Geleneksel Bölgesel Politikalar (1970'ler öncesi dönem): II. Dünya savaşından sonra uygulanmakta olan politikalarda bölgelerarası dengesizliğin azaltılmasına yönelik yatırımlar ağırlık kazanırken, 1970 bunalımı ardından sosyal refah devletinin çöküşü ile gündemden düşmüştür. İçsel büyüme dinamiklerinin desteklenmesi ve kamu finansman desteğinin koşullu olması gündeme gelmiştir.

AB 1975 yılında Bölgesel Kalkınma Politikasının temelini oluşturan Bölgesel kalkınma fonunu kurmuş ve bu fondan yardım alacak bölgeleri Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)'nın %75'inin altında kalan bölgeler olarak tanımlamıştır. 1975 yılından sonra üye ülkelere Bölgesel Kalkınma Politikası çerçevesinde yaptığı yardımlarla bölgeler arasındaki farklılıkların artması engellenmiş ancak, 1979 yılındaki ikinci petrol krizinden sonra gelişmişlik farkları artmaya devam etmiştir ve Birliğe Yunanistan, Portekiz ve İspanya gibi az gelişmiş bölgelerin katılımıyla bu farklılıklar dikkate değer bir artış göstermiştir.

1980'li yılların ortasında AB içinde bulunduğu ekonomik durgunluktan çıkmaya başlamasıyla, bölgeler arası gelişmişlik farklılıkları da yavaş bir kapanma eğilimine girmiştir. [35]

AB deki bölgelerarası farklılıklar incelendiğinde problemlili bölgeler 2 ana gruba ayrılabilir.

- Birinci grup ekonomisi tarıma dayalı, gelir seviyesi düşük, işsizlik seviyesi yüksek, altyapısı yetersiz olan az gelişmiş bölgelerdir. Yunanistan ve İspanya'nın önemli bir bölümü, Portekiz, İtalya'nın Mezzogiorno bölgesi, İrlanda, Kuzey İrlanda ve Fransa'nın deniz aşırı departmanları bu tip bölgelerdir.
- İkinci grup ise gerileyen sanayi bölgeleridir. Bu bölgeler kömür, çelik, gemi yapımı, tekstil gibi sanayilere sahip bölgeler olup, yüksek işsizlik görülmektedir. [36]

1990'lara gelindiğinde ise Birlik içerisindeki tüm ülkeleri tehdit eder bir duruma gelen bölgeler arası dengesizlik, en fakir bölgenin en zengin bölgeye göre gelir seviyesi 4.21 oranında daha düşük olduğu bir duruma gelmiştir. [37]

Avrupa Birliği'nin kuruluşundan bu yana uzun bir süre geçmesine rağmen Birlik içerisindeki bölgesel gelişmişlik farklılıkları ortadan kaldırılamamasının en büyük nedenlerinden biri Birliğe sonradan olan katılımlardır. 1970'li yıllardan itibaren baş gösteren kriz ve Birlik sanayiinde meydana gelen gerilemeler de, söz konusu bölgesel farklılıkların devam etmesinde etkili olmuştur. Avrupa'da bölgesel politikaların dengelenmesi, kapitalin hızlı bir şekilde yer değiştirmesi ve çokuluslu

şirketlerin yükselişi ile daha da zorlaşmıştır. Spekülatif kapital akışları hükümetin makroekonomik politika konusunda özgürlüğünü de kısıtlar hale gelmiştir. [12, 38]

Avrupa'daki Bölgeler arası eşitsizlik geniş bir dış hatta sahip olmakla beraber, en zengin ve en fakir bölgeler arasındaki uçurum her geçen gün artarak devam etmektedir. Kişi başına düşen gelir göz önüne alınırsa, örneğin en üst ve en alt seviyedeki 25 bölge 1983-93 arasında hiç değişmemiştir. İşsizlik konusunda en kötü etkilenen 25 bölge 1995'te ortalama %22.4 işsizlik oranına sahipti ki bu oran, en az etkilenen 25 bölgeden ortalama 5 kat daha yüksektir. Kişi başına düşen düşük gelir ve işsizlik semptomlarının altında yatan, fiziksel altyapı (karayolu, demiryolu, telekomünikasyon), kalifiye iş gücü, araştırma ve teknolojik ilerleme aktivitelerinin eksikliğini işaret eden zayıf gelişme kapasitesidir. [22]

AB bölgesel politikasının, sebeplerden çok (düşük yenilenme potansiyeli gibi) , semptomlarla (yüksek işsizlik oranı gibi) savaşmaya işaret etmesi gerçeği uzun yıllardan beri soruna sebep olmuştur. Eleştiriler yenilenme desteğinin (AB Çerçevesi Programı dahilinde) değişmez şekilde zengin bölgelerde bulunan yada daha spesifik şekilde “Yenilenme Adaları” olarak adlandırılan Londra,Rotterdam/ Amsterdam, Ile de France, Frankfurt, Stuttgart, Münih, Lyon/ Grenoble, Turin ve Milan gibi mevcut mükemmellik merkezlerine yönlendiği gerçeğini işaret etmiştir. AB çerçevesi programı fakir ve zengin bölgeler arasındaki uçurumu artırmaya devam etmiştir.AB Çerçevesi Programındaki Yapısal ve Çevresel fonlar, kenarda kalmış bölgelerde gelişmeyi tetikleyici yönde fayda sağlasa da, amaca yönelik bir sonuca ulaşamamıştır. [13]

AB Bölgesel Politikalarının önündeki en büyük sorunlardan biride, Birliğe aday ve önümüzdeki 10 yıl içerisinde üye olması beklenen ülkelerin sosyal ve ekonomik durumlarının, üye 15 ülkenin en az gelişmiş bölgelerinden bile daha kötü olmasıdır. Bu da günümüzün gelişen rekabetçi şartları da göz önüne alındığında AB'nin aday veya yeni üye olacak bölgeleri geliştirmek ve yatırımları bu bölgelere yapılmasını sağlamak için yapısal fonların büyük bir kısmını bu yönde değerlendirmesi ve farklı bölgesel politikalar belirlemesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu durum bölgesel politikalarda yeni bir dönemin başlangıcı ve bölgesel gelişmede farklı dinamiklerin tetikleyicisi olmuştur. [39]

Yeni Bölgesel Politikalar (1970 sonrası dönem): Yeni bölgesel politikaların, geleneksel bölgesel politikalardan en önemli farkı merkezi yönetimin aksine, yerel yönetimlerin uygulamalarda ağırlık kazanmış olmasıdır. Yeni bölgesel politikalarda devlet fonlarını bölgeler arası dengesizliği azaltmak ve az gelişmiş bölgeleri kalkındırmak için kullanmak yerine, bölge içi ve bölgeler arası rekabetçiliği ve yeniliği artırmak için kullanmaya başlamıştır. Böylelikle bölgelerde kalıcı ve hızlı değişimler yaşanmıştır. Yine özel-kamu birliktelik iştirakleri de bu dönemde kaydedilen önemli gelişmelerden biridir. Sivil Toplum Örgütlerinin faaliyetlerinin her alanda artırılması desteklenmiş, bölgenin işgücünün eğitilmesi konusunda bölgesel ölçekte bir çok kurum işbirliği yapmıştır. Devlet hantal ve bürokratik yapısından kurtularak bir işletme mantığıyla çalışmaya başlamıştır. Tablo 3.1. de eski ve yeni bölgesel politikalarının karşılaştırılmaları yapılmıştır. Bu tablodaki bilgiler genelde gelişmiş ülke ve bölge deneyimlerine dayanarak hazırlanmıştır. [40]

Tablo 3.1. Avrupa Birliği Ülkelerinde Geleneksel ve Yeni Bölgesel Politikalar

Özellikler	Geleneksel Bölgesel Politikalar	Yeni Bölgesel Politikalar
Amaçlar	Bölgesel Eşitlik Ulusal Ekonomik Büyüme Yatırımların az gelişmiş bölgelere yönlendirilmesi Altyapının geliştirilmesi	Bölgesel rekabet gücünün geliştiril-mesi Bölgesel ekonomilerin kapasitelerinin artırılması İçsel büyüme dinamiklerinin destek-lenmesi
Karar verme uygulama sürecinin yapısı	Ulusal ölçekte genel politikalar ve bazı özel bölgelerin seçimi Merkezi hükümetlerin takdir yetkisine bağlı seçim Kademeli Yapı	Bölgesel ve yerel hükümetlerin birlikte karar verme süreci Bölgesel-yerel karar yetkisi Yönetişim ağırlıklı karar süreci Kademeli olmayan örgütlenme biçimi
Politika araçları	Kamu finansal desteği Ağırlıklı olarak kamu kaynaklarına bağımlılık Tanımlanmış bölgesel birimler için bağlayıcı kararlar Bürokratik düzenlemeler	Kamu finansal desteği Koşullara bağımlı örgütlenme Gönüllü ve koşullu bilgilendirme Kamunun sağladığı danışma hizmetleri
Siyasal Ortam	Ulusal Politikaların öne çıktığı bir siyasal ortam	Ulusal politikalar ile bölgesel ve yerel politikaların ağırlık kazanması
Siyasi sorumluluk	Karar verme sorumluluğu olan merkezi hükümet Taşra teşkilatına verilen uygulama sorumluluğu	Ulusal hükümet ve bölgesel ve yerel örgütler(hükümetlerin)doğrudan politika uygulamalarına yönelimi
Uygulamacı kurumlar	Merkezi hükümet Merkezi hükümetin taşra teşkilatları Bürokratik ilişkiler	Bölgesel birimler Yarı özerk birimler Bürokrasi yerine, işletme yönetimi

Kaynak: Eraydın, A. 2003. Bölgesel Kalkınma Kavram, Kuram ve Politikalarında Yaşanan Değişim, KEAS.

AB’de de ki bölgesel politikaların kavramsal çerçevesiyle ilgili Ayda Eraydın, Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu (KEAS) çalışmaları bünyesinde hazırladığı şemada da AB bölgesel politikalarının yıllara göre genel bir değerlendirilmesini yapmıştır. Bu şemaya göre AB politikalarındaki dönüşümler 4 başlık altında toplanmıştır. 1950 Roma Antlaşmasıyla başlayan dönemde Proje Desteğine önem verilmiş, dengeli gelişme esas hedef olmuştur. 1974 yıllarından itibaren Kalkınma ve Altyapı geliştirilmesi amaçlı finansman desteği hız kazanmış ve Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu bu dönemde kurulmuştur. 1980’lerin başında ise piyasa güçlerinin büyümesini destekleyici girişimcilikler hız kazanmıştır. 1992 yılından sonra ise Yeni Bölgecilik kavramıyla beraber gündeme gelen değişimlerin etkileri görülmeye başlanmıştır. Avrupa’nın sosyal bütünleşmesinin sağlanması, Avrupa bölgelerinin rekabet gücü vurgulanarak, bölgesel teknoloji geliştirme programlarının hazırlanması bu kapsamda uygulanan politikalardır. Avrupa Tek Pazar (Tek Sened) bu dönemde görülen politikalardır. [40] (Şekil 3.1)

AB’deki değişen bölgesel politikalar planlama anlayışında da farklı yöntemlerin belirlenmesine neden olmuştur. Özellikle planlamanın, esnek, sürdürülebilir ve yerelin kalkınmasını hızlandırıcı yönde politikalar içeren bir yapıda olması ön plana çıkmıştır. Tanımlanan bu nitelikleri içinde barındıran stratejik planlama yöntemi AB’nin son yıllarda ağırlıklı olarak üye ülkelerin birçoğunda uygulamaya çalıştığı bir yöntemdir.

Avrupa Birliğinde Stratejik Planlama

Stratejik planlama esnek, katılımcı, karar alama ve uygulamaya imkan verir olması sebebiyle, modernist planlamanın yetersiz kaldığı dönemlerde ortaya çıkan bir planlamadır. Stratejik planlama uygulanırken, yerele ait koşullar önemlidir. Planlama, değişimlere adapte olabilmelidir. Hem vizyona, hem sürece işaret eder. Açık dialog, işbirliği, koalişyon, toplumun tüm katmanlarını içeren karar verme süreci, aktif yurttaşlık; bu yaklaşımda önemli anahtar kelimelerdir. SWOT, yani kentin güçlü ve zayıf yanlarını, fırsatlarını vs. göz önünde bulundurma yoluna gidilir. Planlar şema şeklinde yapılır ve politikalar, stratejiler ve uygulama araçlarıyla desteklenir. Arazi kullanımı ile birbirini tamamlar niteliktedir; birbirinin alternatifi değildir. Böylece geleneksel planlamanın etkinliğini artırır.

Stratejik planlama aşamaları

- Vizyon: Görünüm. Hedef ve idealler belirlenir. “bu kentte neyi başarmak istiyoruz” sorusunun yanıtı verilmeye çalışılır.
- Strateji: İzlenecek yol. Uzun, orta ve kısa dönemli planlar yapılır. Bu planlar ayrıntısızdır.
- Hedefler: Hedefler ölçülebilir, iyi tanımlanmış, zorlayıcı, ulaşılabilir ve kıyaslanabilir olmalıdır.
- Politikalar: Hedefe ulaşmada kullanılan yöntemlerdir

1990’lı yıllardan sonra Stratejik Planlama, AB ülkeleri arasında koordinasyon ve entegrasyon sunan bir yaklaşım olarak Avrupa’nın gündemine girmiştir. Özellikle yeni katılımlarla beraber, Birlik genelinde ekonomik kalkınmayı sağlamak, kalkınmanın sürdürülebilir olması ve yaşam ve çevre kalitesini yükseltmek amacıyla, Avrupa Mekansal Projeksiyon Perspektifi (ESDP) çerçevesinde bu plan çalışmalarına başlanmıştır.[94]

AB üye ülkelerinden stratejik planlama örnekleri:

İtalya: Milano’da uygulanan yeni döneme uygun planlama çalışması için 2000 yılında çerçeve döküman hazırlandı. İtalya’da bölge yönetimlerinin karar alma süreci çok uzun sürdüğü için daha hızlı ve esnek karar almanın sağlanabilmesi için stratejik planlama yöntemi uygulanmıştır. Temel fikir kentteki 3 hava alanını bileştirmek olmuştur. Tek bir tarihi kent fikrinden uzaklaşmış ve yeni gelişme alanları oluşturulmuştur.İtalya’daki stratejik planın esas amacı ticari aktivitelerin gelişimini hızlandırmak olmuştur.

İngiltere: Güçlü bir merkezi yönetimin olduğu İngiltere’de, yapılan stratejik planlamayla merkezi yönetim gücü korunmuş ve ülkenin Avrupa ile bağlantı kurduğu bölgede planlama yapılmıştır. [94]

Yatırım yapılabilmesi için plana ‘doğal değerlerin korunduğu alanlar’ ve ‘peyzaj yapılacak bölgeler’eklenmiş. Böylece dolaylı çekim özellikleri belirlenmiştir. Estetik görünüm yapılan stratejik planlamaların öne çıkan bir özelliği olmuştur.

Stratejik planlamanın etkin olarak birlik çerçevesinde uygulanabilmesi için finansal desteği üye ülkelerin katılımı ile artırılmalı ve AB yardım fonları bu planlamanın hedef ve ilkelerine uygun olarak belirlenmelidir.

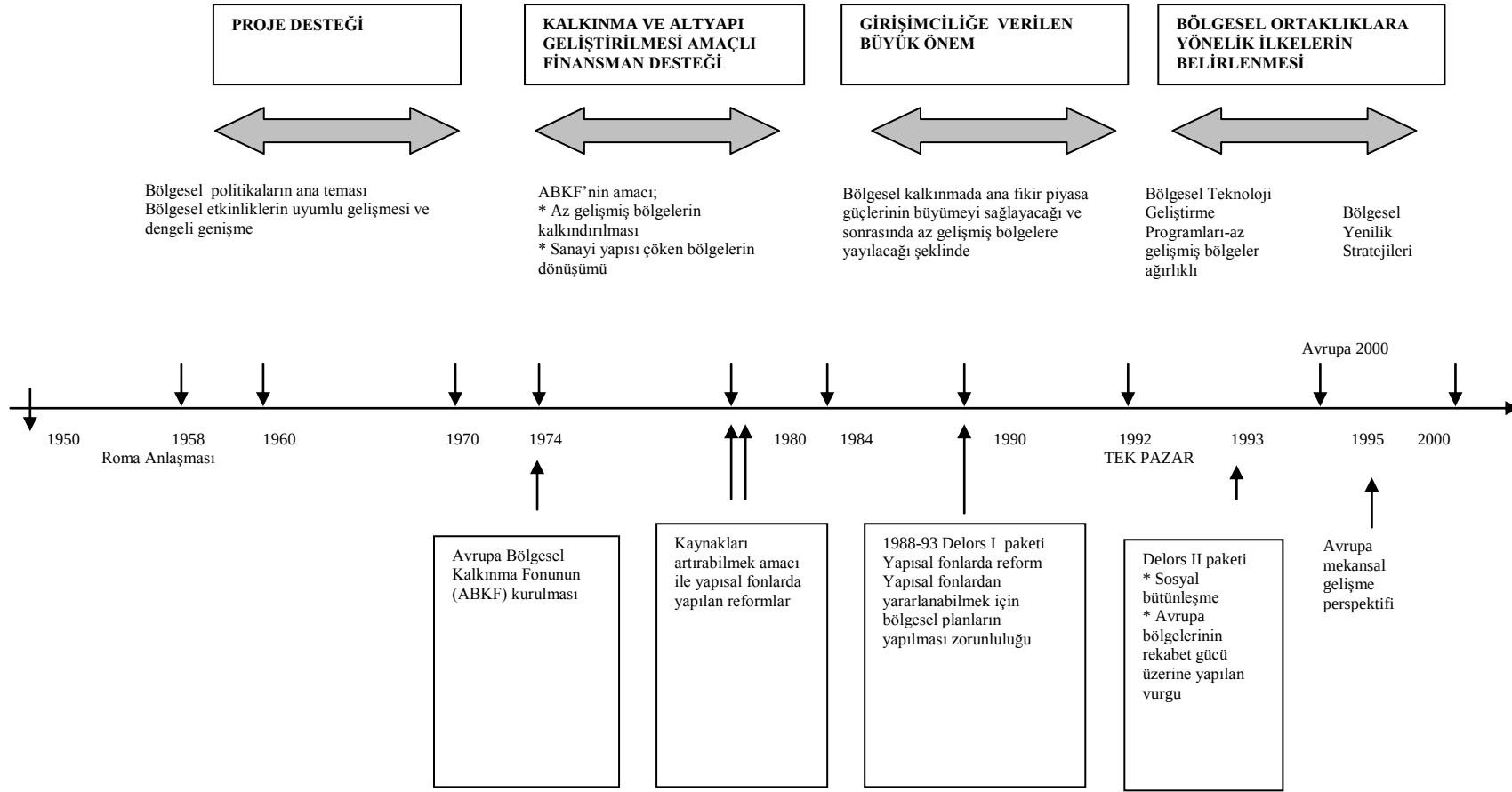
Avrupa Birliğinde Bölgesel Yardımlar:

Avrupa Birliği, üye ülkeler arasındaki sosyal ve ekonomik bütünleşmeyi sağlamak amacıyla, Yapısal Fonlar ve Avrupa Yatırım Bankası'nın ekonomik desteğini kullanarak, eşitsizlikleri azaltıcı yönde teşvik ve yardımlarda bulunmuştur. Bu çerçevede AB bütçesinin üçte biri (yaklaşık 177 milyar Euro - 1999 fiyatları ile) bölgesel politika kapsamında harcanmıştır.

Yapısal Fonlar: Yapısal Fonlar; geri kalmış bölgelerin yeniden yapılanmasını, ekonomik, sosyal, eğitim, meslek eğitimi ve istihdam sistemlerinin ve politikalarının modernizasyonunu ve uyumunu desteklemek amacıyla oluşturulmuş fonlardır. AB'nin yapısal fonlarının gerekli projelere aktarabilmeleri için, öncelikle hazırlanan gelişme programları ulusal ve bölgesel yönetimlere sunulur, daha sonra AB komisyonuna teklif edilir, Komisyonun kabulünden sonra içeriğine bağlı olarak projenin maksimum %75 ve minimum %50 maliyeti bu fon tarafından karşılanır. [41]

AB'de kullanılan Yapısal Fonlar aşağıdaki gibidir.

Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (European Regional Development Fund- ERDF) : Bölgesel Politikaya en önemli katkı, bu fonun sağladığı mali katkıdır. Fonun kurulma amacı, özellikle altyapı projeleri ve bunun yanında istihdam yaratıcı üretken yatırım projeleri ile küçük ve orta boy işletmelerin geliştirilmesidir.

Şekil 3.1. Avrupa Birliğinde Uygulanan Politikaların Kavramsal Çerçevesindeki Değişim

Kaynak: Eraydın, A. 2003. Bölgesel Kalkınma Kavram, Kuram ve Politikalarında Yaşanan Değişim. KEAS I.

- *Avrupa Sosyal Fonu (European Social Fund-ESF) :* Fonun kurulmasındaki amaç, istihdam olanaklarını artırmak, çalışma koşullarını iyileştirmek, işçilerin meslek eğitimlerini sağlamak, hayat standartlarını yükseltmek ve işsizlere gelir sağlamaktır.
- *Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund- EAGGF) :* Kırsal kalkınmanın desteklenmesi ile tarımsal yapıların ve kırsal gelişme önlemlerinin uyumunu teşvik etmeyi amaçlayan bu Fon, Yönlendirme ve Garanti olmak üzere iki ana bölümden oluşmakta ve Garanti Bölümü Yapısal Fonlar içinde yer almaktadır.
- *Balıkçılığın Yönlendirilmesi için Mali Araçlar (Financial Instruments for Fisheries Guidance- FIFG) :* 1993 yılında kurulan bu Fon balıkçılık sektöründeki yapısal önlemleri teşvik amaçlı olup, üye devletlerin kalkınma önlemleri doğrultusunda yaptıkları bağışlardan oluşmaktadır.

Diğer Araçlar;

- *Avrupa Yatırım Bankası (European Investment Bank-EIB):* AB kurumsal yapısı içinde özerk bir kurum olan Avrupa Yatırım Bankası (AYB), Birliğin dengeli kalkınmasını hedefleyen projelere destek olmaktadır.
- *Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Mekanizmaları (European Coal and Steel Community Funds-ECSCF):* Bu mekanizmalar aracılığıyla, kömür ve çelik sanayiinde yatırım programlarının gerçekleşmesi için düşük faizle kaynak sağlanmakta ve borçlanmalarda garanti verilmektedir.
- *Yeni Topluluk Aracı:* Bu araçla Topluluk üyelerinin ekonomi politikalarının birleştirilmesini hızlandırıcı projelere kaynak sağlanmakta; enerji ve sanayi sektörlerine, altyapı ile bölgesel kalkınma çerçevesinde işsizlikle mücadeleye yönelik projelere kredi verilmektedir.

Tablo 3.2. AB’de 2000 - 2006 Dönemi Yapısal Fonlar

	Hedef 1	Hedef 2	Hedef 3
Çözülmesi hedeflenen sorun nedir?	Kalkınmada geri bölgeler	Yapısal kriz yaşayan bölgeler	Eğitim ve istihdam gereksinimi olan bölgeler
Yapısal Fon Bütçesi % (1)	69.7 %	1.5 %	12.3 %
Hangi Fonlar? (2)	ERDF, ESF, EAGGF, FIFG	ERDF, ESF	ESF
Nüfusu Kapsama Oranı %	22.2 %	18 %	(geçerli değil)

(1) Geri kalan meblağ, Topluluk inisiyatiflerine ayrılmıştır.

(2) EAGGF ve FIFG fonları Hedef 1 bölgeleri dışında bazı etkinlikleri desteklemekte de kullanılmaktadır. [41]

Tablo 3.2. de de görüldüğü gibi AB Yapısal Fonlarının % 69.7 lik gibi büyük bir kısmını kalkınmada geri kalmış bölgeler için ayırmaktadır. Bu da birlik içerisindeki dengesizliklerin azaldığı söylemlerinin tersine bir durum olarak gözükmemektedir. AB’nin genişleme sürecinde olduğu ve yeni katılacak ülkelerin gelişmekte olan ülkeler olduğu düşünüldüğünde, önümüzdeki yıllarda bölgelerarası dengesizliklerin daha da fazla artması kaçınılmazdır.

Bunlar dışında, İnsani Yardım Fonu, Katılım Öncesi Yapısal Araçlar gibi bazı bölgesel kalkınma araçları da vardır.

Bölgesel Kalkınma açısından asıl önem taşıyan fonlar olan, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ve Avrupa Sosyal Fonu, geri kalmış yörelerin alt yapı projelerine, işsizlik, mesleki eğitim ve iş sahibi olma konularında danışmanlığı amaçlayan projelere öncelik vermekte ve bu yöndeki yatırımları desteklemektedir.

Yapısal Fonlar, ulusal girişim programları yanında, Topluluk Girişimleri programlarını da finanse eder. 1993-1999 dönemi arasında 14 ayrı Topluluk Girişimi faaliyette bulunmuş, Gündem 2000 ile bunların adedi 4’e düşürülmüştür.

Bu girişimler;

Interreg III: Sınır-ötesi, ülkelerarası ve bölgelerarası yardımlaşma amaçlı,

Urban II: Geri kalan kentsel alanların ve kentlerin sürdürülebilir kalkınması amaçlı,

Leader: Yerel girişimler yoluyla kırsal kalkınma amaçlı;

Equal: Emek piyasasının önündeki eşitsizliklerle ve ayrımcılıklarla mücadele amaçlı olarak kurulmuşlardır. [21]

Yine yapısal fonlara ek olarak işlev yapan Kaynaşma Fonu 1993’de, GSYİH düzeyleri AB ortalamasının %90’ından daha az olan, o dönemde Birliğin en yoksul 4 ülkesine (Yunanistan, Portekiz, İrlanda ve İspanya) kalkındırılması için oluşturulan, çevre ve ulaştırma alanındaki projeleri destekleyen bir fondur.

Yapısal Fon ve Kaynaşma Fonlarının Birlik içindeki etkilerini değerlendirecek, bölgeler arası farklılıkları gidermeye önemli etkileri olduğu görülmektedir. 1989-1999 yılları arasında yapısal fonlar, geri kalmış bölgelerde büyümeye %1/2 oranında katkıda bulunmuş ve yine bu dönemlerde 2.2 milyon kişiye iş imkanı sağlamıştır. 1986 –1998 yılları arasında en yoksul bölgelerde kişi başına düşen milli gelirin Topluluk ortalamasının %52’sinden %61’ine yükseldiği görülmektedir. [39]

Devlet Yardımları: Birlik, üye devletlerin, bölgesel ekonomilerinin rekabet gücünü artırmak amacıyla bölgelere yaptıkları devlet yardımlarını kontrol altına alabilmek için ve yapısal fonlarla ortak bir çerçevede uygulanmalarını sağlamak için AB Katılım Ortaklığı Kuralları çerçevesinde, bu yardımlara bazı kıstaslar getirdi. Bu kıstaslara göre devletin bölgelere yapacağı yardımların aşağıdaki listelenen konuları içermesi koşuluyla verilmesi yönünde kıstaslar getirdi. Bu şekilde dengesiz ve adaletsiz olarak dağıtılan ve bölgelerarası farklılıkları artıran devlet yardımları ortak bir standarda sokulmaya çalışıldı.

- Bölgesel yardım
- KOBİ yardımı
- AR&GE yardımı
- Çevre koruması yardımı
- Zor durumdaki şirketleri kurtarmaya ve yeniden yapılandırmaya yönelik yardım
- Geri kalmış kentsel bölgelerdeki girişimlere yardım

- İstihdam yardımı
- Eğitim yardımı
- Kamu tarafından arazi ve bina satışında Devlet yardımı birimleri
- Risk sermayesi önlemleri [42, 43]

Yapısal fonların, uyum fonlarının, kalkınma fonları ve devlet yardımlarının ortak hedefi bölgelerarası dengesizlikleri azaltmaktır. Bu sebeple birliğe üye her ülkenin aktarılan bu fonları, bu hedefi gerçekleştirmek için en etkin bir şekilde kullanmalıdır.

3.2.2. Avrupa Birliği'nde Bölge Belirleme Kriterleri

Bölge sınırlarının çizilmesinde coğrafi, ekonomik, tarihsel, kültürel, yönetsel, çevresel ölçütlerden bir ya da birkaçı kullanılabilir. Planlamanın temel amaçlarına ve önceliklerine göre ölçütler değişebilir. Bunlardan başka çok ender de olsa, kültürel-tarihi özelliklere ya da salt yönetsel bölümlenmeye dayanan bölge sınırlarının belirlendiği ülkelerde bulunmaktadır.

AB'de bölgeler işlevlerine ve yapılarına göre 6'ya ayrılmıştır. Bunlar;

Kutuplaşmış Bölgeler: Bu bölgelerin en önemli özelliği, merkezi kademe ile çevresi ve alt kademeler arasındaki fiziksel ve ekonomik bağımlılıktır.

Türdeş Bölgeler: Dağlık bölgeler, kıyı bölgeleri, sınır bölgeleri yada tarım bölgeleri gibi ortak kimi özelliklere sahip klasik bölgelerdir.

Sınırötesi Bölgeler: Sınırötesi işbirliği ile oluşan bölgelerdir. Bu bölgeler aracılığı ile sınır bölgelerini geliştirilmesine, az gelişmiş alt yapının iyileştirilmesine ve kültür alışverişinin sağlanmasına çalışılmaktadır.

Yönetim Bölgeleri: Belli tarihsel geçmişe sahip çoğunlukla yapay olarak oluşturulan bölgelerdir. Fransa'daki iller bunlara örnek gösterilebilir.

Bağımsız Bölgeler: Anayasalarla güvence altına alınmış bölgelerdir. Korsika, Azora, Grönland, Sicilya ve Sardunya gibi bölgeler örnek gösterilebilir.

Planlama Bölgeleri: Bu bölgeler AB ülkelerinde devlet ve yönetim yapılarından bağımsız olarak vardır. Belli amaçlarla kimi programların uygulanması ve AB

düzeyinde sürdürülebilir gelişmenin gerçekleştirilmesi için bölgeler oluşturulmaktadır. Ulaştırma bölgeleri, teşvik bölgeleri ve işgücü piyasası için oluşturulan planlama bölgeleri bazılarıdır ve hedef, ekonomik kaynakların kullanımı, devlet yatırımları için en uygun yönetim ölçeğine ulaşmaktır. AB’de şu an kullanılan ve Birlik üyesi tüm ülkelerinde bölge belirlemede kullandığı yöntem olan istatistiki bölge belirleme kriterlerine göre, Birlik içerisinde ortak bir bölge belirleme standardı oluşturulmaya çalışılmaktadır. [1]

Avrupa Birliği’nde İstatistiki Bölge Birimleri- NUTS’lar (Nomenclatures of Territorial Units for Statistics)

AB’de NUTS’lar, Fransa’nın heterojen karakterdeki “acronym nutsları” referans alınarak oluşturulmuştur. Bugün bölgesel sınıflandırmalar olarak tanımlanan NUTS’lar, AB’de bölgesel politikaların belirlenmesinde kullanılan temel ölçütlere göre tanımlanmıştır.

Bölgesel istatistikler, AB’nin istatistiklerinin temelini oluşturmaktadır. Bu istatistiklerin kullanım alanları çok geniştir. Avrupa’da bu istatistiksel bilgiler derlenerek, ortak bir bölgesel sınıflandırma oluşturulmuş, bu da NUTS yani, bölgesel birimlerin istatistiksel açıdan bilimsel adlandırılması olarak tanımlanmıştır. Gelecekteki sınıflandırmalara daha net kurallar koyabilmek ve istatistiksel temellere dayalı bir bölgesel sınıflandırma yapabilmek için belirlenen bir tanımlamadır.

NUTS beş düzeyli bir hiyerarşik sınıflandırmadır. Planlama ve teşvikler bu düzeylere göre yapılmaktadır. Bu düzeylerin 3’ü bölgesel ikisi yereldir. Söz konusu hiyerarşik NUTS sınıflandırılması içerisinde üye ülkeler nüfus büyüklüklerine göre ayrılmıştır. Bu sınıflandırmalar yapılırken öncelikle esas alınan kriter yönetsel ve kurumsal sınıflandırmalardır. NUTS sınıflandırılmasındaki esas ölçüt nüfus büyüklükleridir. (Tablo 3.3.) NUTS 3 düzeyine giren yerleşmelerin nüfusu 150.000- 800.000 arasında, NUTS 2 düzeyindeki yerleşmelerin nüfusu 800.000- 3.000.000 arasında, NUTS 1 düzeyindekiler ise 3.000.000-7.000.000 arasındadır.

Tablo 3.3. NUTS Düzeyleri İçin Önerilen Nüfus Büyüklükleri

Düzy	Minimum	Maksimum
NUTS 1	3 milyon	7 milyon
NUTS 2	800.000	3 milyon
NUTS 3	150.000	800.000

Kaynak: <http://www.abyerelnet.org/yerel/bolgelerkomitesi.htm>

NUTS Planlama bölgeleri, AB ülkelerinde devlet ve yönetim yapılarından bağımsız olarak vardır. Belli amaçlarla kimi programların uygulanması, AB düzeyinde sürdürülebilir gelişmenin gerçekleştirilmesi ve bölgelere yapılan yardım ve teşviklerin (yapısal fonlar) doğru bir şekilde yönlendirilmesi için bu üç düzeyli bölgeleme sistemi kullanılmaktadır. Bir ülkenin eyaletleri, illeri veya ilçeleri ayrı ayrı düzeylere girebilmektedir. Örneğin I. Düzeyde Alman Eyaletleri, İngiliz ekonomik planlama bölgeleriyle, II. Düzeyde Almanya'daki iller, İspanya'daki özerk bölgelerle; III. Düzeyde ise, Almanya'daki ilçeler, İspanya ve Fransa'daki iller, İrlanda'daki planlama bölgeleriyle beraber yer alabilmektedir.

Bazı ülkeler karasal ayrımlar sebebiyle 3 düzeye ayrılamamaktadır. Bu nedenden dolayı istatistiksel amaçlar için anlamsız bölge birleşmeleri oluşmaktadır. Örneğin İngiltere'de NUTS 2 bölgeleri, Yunanistan'da ise hem NUTS 1 hem de NUTS 2 bölgeleri bulunmamaktadır. Ortaya çıkan bu durum NUTS sınıflandırmasının AB'nin istatistiki verileri toplamada oluşturduğu doğru bir yöntem olup olmadığı tartışmasını gündeme getirmektedir. Ayrıca Yapısal fonların NUTS bölge sınıflandırmalarına göre aktarıldığı düşünüldüğünde, üye ülkeler tarafından AB'nin bu bölge sınıflandırma şeklini tekrar şekillendirmesi gerektiği düşünülmektedir.

3.3. Türkiye'de Bölge Planlaması ve Bölgesel Politikalar Konusunda Yapılan Çalışmalar, Bölgesel Gelişim Süreçleri

Türkiye'de topoğrafik yapı, zor iklim koşulları, iç ve dış pazarlara uzaklık, dağınık yerleşim yapısı ve yetersiz ve dengesiz yatırımlar sebebiyle bölgelerarası gelişmişlik farkları her geçen yıl hızla artmaktadır. Bu artışla beraber gelişmiş ve az gelişmiş bölge arasındaki farkta kayda değer bir şekilde yükselmektedir. Bu sebeple ülkemizde bölgesel politikaların öncelikli hedefi bölgelerarası farklılıkları azaltmak yönünde olmuştur.

Ülkemizdeki bölgelerarası dengesizliğin kökenleri Osmanlı İmparatorluğu dönemlerine kadar dayanmaktadır. 1838 İngiliz ticaret antlaşması ve bunu izleyen antlaşmalarla, Osmanlı topraklarında batılıların fabrikasyon ürünleri hiçbir kısıtlamaya tabii olmadan satılırken, Osmanlı şehirlerinde var olan tüm ekonomik faaliyetler kısa bir süre içerisinde önemini kaybetmiştir. Bu da ülkenin doğusundan, önemli ticaret noktalarına ve liman kentlere göçü artırarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun ekonomik değerlerini kaybetmesine sebep olmuştur. Batıdaki kentler ise hem artan nüfuslarıyla, hem de yabancı ülkelerle sıkı ticaret ilişkileriyle hızlı bir kalkınma sağlamışlardır.

Diğer taraftan Türkiye'de tüm coğrafik etmenlerin (yükseklik, bitki örtüsü, yüzey şekilleri v.b.) bölgelerarası dağılımı incelendiğinde, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu dezavantajlı bir konumdadır. Özellikle Doğu Anadolu Bölgesinin hem çok yüksek olması (yaklaşık 1800-2000 m), hem de iklim şartlarının çok sert olması ulaşım imkanlarını kısıtlamaktadır

Sanayi devriminden çok sert etkilenen Osmanlı İmparatorluğu yıkılmış ve geriye tarımı geri kalmış, sanayisi yok denecek kadar azalmış, okur-yazar oranı düşük, ulaşım sistemi elverişsiz ve doğu ile batı arasındaki bariz farklılıkların olduğu bir ülke bırakmışlardır. Cumhuriyetin kurulmasına kadar olan dönemde de bu farklılıklar daha da artmıştır. Cumhuriyetin kurulmasıyla beraber ulusal ekonomiyi geliştirme alanında çeşitli atılımlarda bulunulmuştur. [44]

1923'de Cumhuriyetin kurulmasından sonraki Bölge Planlaması ve bölgesel gelişim süreçlerini AB politikalarının yansımalarından önceki ve sonraki dönem olarak iki ayrı döneme ayırarak irdelemek yerinde olur.

3.3.1. Avrupa Birliği Politikalarının Yansımalarından Önceki Dönem

3.3.1.1. Bölgesel Politikalar ve Bölge Planları

Türkiye'de bölgesel gelişme çabaları ilk 1923'te toplanan İzmir İktisat Kongresinde, özel sektörün desteklenmesiyle ulusal ekonomiye sağlanacak katkılar konusunda teşvik ve desteklerin sağlanması yönünde alınan kararlarla başlatılmıştır. 1927'de çıkarılan özel sektörün gelişmesine uygun bir ortam hazırlamayı amaçlayan Teşvik-i Sanayi Kanunu ise bu alanda ortaya konulan ikinci önemli gelişmedir. 1929 yılında

büyük ekonomik kriz Türkiye'yi de etkilemiş ve krizi özel sektör yatırımlarıyla atlatmak amacıyla 1933-1939 yılları arasında beşer yıllık iki sanayi planı hazırlanmıştır. [45]

1940-1950 yılları arasında demiryolu ağlarının artırılarak Doğu Anadolu ulaşımın artırılması ve devlete ait fabrikaların (Sümerbank gibi) Batı Anadolu'dan başlayarak doğu Anadolu'ya doğru yayılmasına özen gösterilmiştir. Ankara'nın başkent seçilmesiyle batıya doğru hızlanan nüfus akımı kısmen de olsa engellenmiştir. Bütün bunlara rağmen batının hızlı gelişimi bu dönemde de sürmüştür.

1950-1960 yılları arasında kamu yatırımlarının yönlendirilmesi üzerine kurgulanan politikalar izlenmiştir. Özel sektöre ait işletmelerin Marmara ve Ege Bölgesine yoğunlaşmalarına karşın, kamuya ait işletmeler yurt düzeyine yayılmıştır. Ama ne var ki bu dönemde kurulan kamu sektörüne ait işletmelerin kuruluş yerlerinin seçiminde, politik nedenler ön planda tutulduğundan bir çok işletmenin yer seçimi hatalı yapılmış ve bunlar ekonomiye yük olmuştur. 1957'de Bayındırlık Bakanlığı, Yapı ve İmar İşleri Reisliğinde Bölge Planlama Müdürlüğü kurulmuştur. 9.5.1958'de 7116 sayılı kanuna göre, Bayındırlık Bakanlığı'nın planlama ve araştırma faaliyetleri bu tarihte yeni kurulan İmar ve İskan Bakanlığına devredilmiş, Bakanlığın Planlama ve İmar Genel Müdürlüğü bölümleri arasında Bölge Planlama Daire Başkanlığı da faaliyete geçmiştir. [2, 44, 46]

27 Mayıs 1960 devriminden sonra Devlet Planlama Teşkilatının (DPT) kuruluşu ile sosyo-ekonomik plan yapma anlayışının biraz daha gelişmesi sonucu, bölge planlama çalışmalarında daha olumlu bir yola girme olanağı bulunmuştur. Devlet Planlama Teşkilatı sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınmayı sağlamak amacıyla 1963 yılından itibaren beş yıllık kalkınma planları çalışmalarına başlamıştır. Hazırlanan tüm kalkınma planlarında bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi öncelikli hedef olmuştur. Kalkınma Planlarında bölgeler ekonomik ve sosyal özellikleriyle ön plana çıkarılmış, gelişmişlik farklarından kaynaklanacak dengesizliğin bölgelerde yaratacağı sorunlara işaret edilmiştir. Kaynakların etkin kullanımını sağlamak üzere gündeme gelen ve uluslar arası kurumlarca da desteklenen bölgesel kalkınma projeleri çalışmaları bu dönemde başlamıştır. [47]

1970-1980 arasındaki dönemde DPT tarafından Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) kuruldu. Kalkınma Planlarında Bölgelere göre farklı teşviklerin uygulanması gündeme geldi.

Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY): Kalkınmada öncelikli yörelerle, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri başta olmak üzere geri kalmış bölgelerin kalkındırılması ve böylece bölgelerarası gelişmişlik farklarının zaman içinde azaltılması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) belirlenerek, bu yörelere yönelik özendirici politikalar devreye sokulmuştur. İlk olarak 1968’de tespit edilen KÖY kapsamı, 1990’lı yıllarda genişletilerek bu gün 49 il ve 2 ilçeye (ada konumundaki Bozcaada ve Gökçeada) ulaşmış bulunmaktadır. [48, 49, 50] [Ek B]

1990’dan günümüze kadar olan dönemde ise yerel kurumların ve yerel beklentilerin planlama sürecine katılımıyla oluşturulan bölgesel politikalar farklılaştı. AB uyum sürecinde bölgesel gelişme alanında izlenen politikalar. Bölge Kalkınma Ajanslarının kurulması, DAP, DOKAP gibi yine önemli projeler bu dönemde başlamıştır. [40]

İlk olarak 1950’li yıllarda başlanılan bölge planlaması çalışmalarında, pilot bölgeler için hazırlanmış ve bölgeyle ilgili farklı meselelere çözüm getirmek amaçlanmıştır. DPT’nin kuruluşu öncesi ve kurulmasını müteakip yıllarda hazırlanmış 15 bölgesel kalkınma projesi deneyimi bulunmaktadır. Plansız dönemde hazırlanan ilk bölgesel gelişme planı Köyceğiz Projesidir.

Köyceğiz-Dalaman Projesi: 1957 yıllarında Türkiye’nin güney batısında meydana gelen depremle beraber, Köyceğiz ve çevresinin büyük hasarlar görmesi sebebiyle, şehrin yeniden kurulması ve bölge planlama adına da pilot bir bölge oluşturulması hedeflenmiş ve bu bölge için, Tarım Bakanlığı, DSİ, Orman Genel Müdürlüğü, Turizm Bakanlığı, Karayolları Genel Müdürlüğü, İmar ve İskan Bakanlığı ve UNESCO katılımıyla ortak bir proje hazırlanmıştır. Birçok kuruluş arasında organizasyona gidilmesine rağmen, çalışma sonuçları uygulanamamıştır. Çalışmalar DPT’nin kurulmasından bir süre sonra durdurulmuştur. [5]

Doğu Marmara Planlama Projesi: Marmara Bölgesi Planlama çalışmaları 1960 Eylül’ünde İstanbul Belediyesinde kurulan bir büroda başlamış ve fizibilite çalışmaları 1963’de tamamlanmıştır. Hedefi İstanbul’daki hızlı büyümenin kontrol

altına alınması olmuştur. Kocaeli ve Sakarya'yı da içine alan bu çalışma ilk olmasına rağmen, Türkiye'de bu konuda çalışabilecek kişilerin ortaya çıkardığı rapor olması bakımından oldukça başarılı sayılmaktadır.

Bu bölge planının getirdiği öneriler arasında, İstanbul kentinin gelişmesinin Anadolu yakasına yönlendirilmesi ve sanayiinin gelişmesinin Düzce-İzmir-Adapazarı aksı yönünde gelişmesi gibi planlama kararları bulunmaktadır. İlgili bakanlığın ve DPT'nin olumsuz tutumları nedeniyle, sonuç verici bir düzeye kavuşamamıştır. Beliren projeler içinde sadece "köprü" önerisi, başka etkenlerin yardımıyla, bugün gerçekleşmiş bulunmaktadır. [51]

Zonguldak Bölge Planlama Projesi: 1963-1964 yıllarında sürdürülen Zonguldak Bölge Planlama çalışmalarının yapılması için özel bir örgüt kurulmamış, Proje, İmar ve İskan Bakanlığı elemanlarınca, zaman zaman yapılan ziyaretlerle yürütülmüştür.

Bu projeyle, bir ağır sanayi yatırımı Ereğli demir çelik fabrikasının yaratacağı dinamikleri incelemek ve bu değişimin gerekli kılacağı fiziki mekan düzenlemesini ve alt yapıyı geliştirmek, gelir farklarını azaltmak, şehirleşmeyi dengelemek amaçlanmıştır. DPT'nin uygulama için gerekli çabayı göstermemesi nedeniyle plan istenileni verememiş, sadece Bölge Planlama çalışmaları için bazı metodların kullanılabileceği ortaya konulmasıyla sonuçlanmıştır. [52, 53]

Antalya Projesi: DPT tarafından 1960-65 yılları arasında ele alınan bu proje, Antalya, Isparta ve Burdur'u içine almaktadır. Bölgenin sosyo-ekonomik gelişmesini sağlayacak yatırım öncesi kaynakların envanterinin yapılmasını, Türk personelinin planı olarak yetiştirilmesini, Akdeniz'in diğer bölgelerinde uygulanacak pilot bölge önerilerini amaçlayan çalışmalar Birleşmiş Milletler Teşkilatı Kalkınma fonunca (FAO) finanse edilmiştir. Bu proje, Türkiye'deki gerek para ve gerekse eleman bakımından en iyi maddi olanaklara sahip olmasına rağmen uygulama için tutarlı bir metodoloji bulunamadığı için uygulanmamıştır. [54, 34]

Ege Bölgesi Bölgesel Gelişme Projesi: 1963-69 yılları arasında çalışmaları yapılan bu bölge İzmir, Aydın, Manisa, Uşak, Denizli ve Muğla illerini kapsamaktadır. Daha çok İzmir metropoliten alan planlama çalışmalarına yönelik bir araştırmadır. Ayrıca Ege sahilindeki turistik alanlar için çevre düzeni planları ve koruma kararları önerilmektedir. Değişik zamanlarda ele alınan plan çalışmaları son olarak 1970

yılında özetlenerek basılmış ama uygulamaya yönelik bir çalışma yapılamamıştır. [55]

Çukurova Bölge Planlama Projesi: Çukurova’da ilk bölge planı 1960’lı yılların başında sürdürülmüş ve 1970’de sonuçlandırılmıştır. İkinci bölgesel yaklaşım ise 1980’li yılların ikinci yarısında başlatılmıştır ve günümüzde de uygulama aşaması sürdürülmektedir. Bu iki çalışma yaklaşık 17 yıllık ara ile gerçekleştirilmiştir. Her iki projede de farklı planlama kararları alınmasına rağmen, DPT tarafından yaptırılmış, dış kaynaklarla finanse edilmiş, yabancı danışmanlık firmalarınca gerçekleştirilmiştir. Bölge gelirinin atmasını ve daha dengeli bir gelir dağılımını sağlamayı amaçlayan bir plan çalışmasıdır. Başlangıçta DPT’nin katılmasıyla ülke planı ve bölge planı yoluyla daha gerçekçi bir uygulama sağlanacağı ümidini vermesine rağmen, proje tam sentez safhasına geldiği bir sırada DPT bu projeyi yıllık uygulama programından çıkardığından ilk aşamadan olumlu bir sonuç alınamamıştır. [56]

Keban Projesi: 1964 yılında bu yörede çalışma yapılması İmar ve İskan Bakanlığına görev olarak verilmiş, çalışmalar 1966 yılında tamamlanmıştır. Fırat Nehrinden yararlanarak, Keban’da bir baraj yapılması, elektrik enerjinin sağlanması, 20 köyün baraj inşaatı içinde kalması nedeniyle, (92 yerleşme) 20.000’e yakın nüfusun başka bir yerde yerleştirilmesi sorunun doğması, bu alt bölgenin başlıca konusu olmuştur.

Keban Projesi, uygulamada, köyleri baraj suları altında kalan köylülerin yeniden yerleştirilmesinden ve önerilen altyapı projelerinin onaylanmasından daha önemli bir sonuç vermemiştir. Planlama çalışmaları 1968 yılında tamamlanmış olmasına rağmen uygulama olanağına kavuşulamamıştır. [5, 52]

Yeşilırmak Havza Gelişim Projesi: Güneydoğu Anadolu Projesi benzeri bir proje olarak nitelenen bu projenin coğrafi alanı; Amasya, Çorum, Samsun, Tokat ve Yozgat illerini kapsayan Yeşilırmak ve kollarının oluşturduğu havzadır. Bu projenin yanı sıra, bölgenin önem arz eden sorunlarını çözmeye temel stratejileri belirleyecek ve tüm sektörel hedefleri kapsayacak olan “Bölgesel Gelişme Ana Planı” çalışmasının iş tanımı hazırlanmış olup, gerekli finansman temini sağlandıktan sonra plan çalışmalarına başlanacaktır. [34]

Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişim Projesi: Bölgede, Türkiye Taşkömürü Kurumu’nun küçültülmesi ve Karabük ile Ereğli Demir Çelik İşletmeleri’nin özelleştirilmesi ile meydana gelecek ekonomik ve sosyal sonuçların analiz edilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, Devlet Planlama Teşkilatı’nca Güneydoğu Anadolu Projesi çalışmasından sonra, çok sektörlü, kamu kesimi-özel kesim işbirliğine dayalı olarak Bölgesel Gelişim Projesi anlayışı içerisinde “Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişim Projesi” uluslararası ihale ile gerçekleştirilmiştir. İhale sonucunda, projenin yapımını Fransız BRL ve Türk TÜMAŞ konsorsiyumu üstlenmiştir. Proje çalışmaları devam etmektedir. [32]

Marmara Bölge Planı: Marmara Bölge Planı’nın amaçları, Kocaeli-Sakarya-Yalova Bölgesi’nde, depremin yarattığı olumsuzlukların giderilmesi, kentsel alanlara yönelik göçün dengelenmesi, tarım, sanayii, ticaret, turizm, konut vb. konulara ilişkin yerleşim alanlarının afet riskleri de dikkate alınarak hazırlanacak bir arazi kullanım planına göre yönlendirilmesi çevre ve mekan kalitelerinin korunarak kentsel büyümenin denetim altına alınabilmesi olarak sayılabilir. Söz konusu planın üç aşamada hazırlanması öngörülmektedir. İlk aşamada Kocaeli-Sakarya-Yalova illerini kapsayan alt bölge için ‘Stratejik Ön Plan’ hazırlanacak, İkinci aşamada, ‘Kocaeli-Sakarya-Yalova Bölge Planı’ hazırlanacak, üçüncü aşamada ise, Kocaeli-Sakarya-Yalova Bölge Planı’nı da içeren ‘Marmara Bölge Planı’ tamamlanacaktır.

Orta Anadolu Bölgesi Projesi: Bölgenin tarım sorunları üzerine eğilen kentsel nüfus artışı nedeniyle şehirleşme problemine çözüm arayan ayrıca Ankara Nazım Planına katkıda bulunan bir çalışmadır. Proje çalışmaları devam etmektedir. Aşağıda belirtilen beş alt bölge ve on üç ili kapsamaktadır. [58]

Ankara alt bölgesi:	Ankara, Çorum, Kırşehir, Yozgat
Eskişehir alt bölgesi;	Eskişehir, Afyon, Kütahya
Kayseri alt Bölgesi:	Kayseri, Nevşehir, Niğde
Konya alt bölgesi:	Konya
Sivas alt bölgesi:	Sivas

Doğu Akdeniz Bölgesel Gelişme Projesi : Doğu Akdeniz Bölgesel Gelişme Projesi, Devlet Planlama Teşkilatı ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devlet Planlama Örgütü tarafından başlatılmış bir çalışmadır. Doğu Akdeniz Planı ile, bölgenin geliştirilmesinin yanında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Proje çalışmaları devam etmektedir. [59]

Türkiye’de bölgesel gelişme planlarının uygulanamama nedenlerinden en önemlisi bürokratik engellerdir. Bu planlar yerele kalkındırılması yönelik planlar olmasına rağmen, karar ve yürütme mercii merkezi yönetimler olmuştur. Bu sebeple de bölge yönetimi açısından yapılan tüm çalışmalar başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

3.3.1.2. Bölge Yönetimi açısından Yapılan Örgütlenme Çabaları

Bölgesel Planlama Örgütü: 1970 Yılı Programında, ülkenin tamamını kapsayan bölgesel planlama çalışmalarının yapılması için yurt çapında kurulması zorunlu idari ve teknik düzenin derhal gerçekleştirilmesinin teknik ve idari kadro bakımından mümkün olmadığı ve bu hususun bir program dahilinde ele alınacağı ve gerekli düzenin geliştirileceği belirtilmiştir. Nitekim 1970 yılı programının, Doğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı Çalışmaları bölümünde bölgesel planlama ve koordinasyon çalışmaları için gerekli merkez ve taşra örgütünün kurulmasına ilişkin esasların Yüksek Planlama Kurulu tarafından tespit edileceği işaret olunduktan sonra öngörülen örgütün kurulmasında gözönünde bulundurulacak ilkeler belirtilmiştir. Ancak bu örgütlenme gerçekleştirilememiştir.

Bölge Koordinasyon Kurulları: IV.Beş Yıllık Kalkınma Planı bölge düzeyinde yönetici mekanizma sorununu, kurul tipi yönetici mekanizma içinde yer alan “Bölge Koordinasyon Kurulları” oluşturarak çözmek istemiştir. IV.Plana göre, “Büyüyen ölçekleri ile kamu yatırım projeleri ve işletmelerinin uygulamada karşılaştıkları sorunları ve eşgüdüm gereksinimleri giderek artmakta, çok kere il boyutlarını aşmaktadır. Uygulamanın somutta merkez dışında bölge kuruluşları veya yerel iş yeri yöneticileri tarafından yürütülmesi nedeniyle bölge ve işyeri düzeyinde izleme büyük önem kazanmaktadır. Bu nedenle IV. Plan döneminde plan uygulamasının bölge ve il düzeyinde izlenmesine daha büyük ağırlık verilecek, bu amaçla Bölge ve İl Koordinasyon Kurullarından da yararlanılacaktır.

Yine IV. Plana göre “Bölge Koordinasyon Kurulları, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından saptanacak bölgesel kuruluşların yoğunlaştığı il merkezlerinde, içinde kalan illerin valileri, belediye üst yöneticileri ve bölgesel kuruluşların birinci derecedeki yetkililerin katılmasıyla toplantının yapıldığı ilin valisinin başkanlığında en az üç ayda bir toplanacaktır. Devlet Planlama Teşkilatı bu çalışmalara etkin bir şekilde mahallinde katılacak ve gerekli eşgüdümün sağlanmasına yardımcı olacaktır”.

Ancak uygulamada Bölge Koordinasyon Kurullarına işlerlik kazandırılmamış ve bugüne kadar toplanmaları sağlanamamıştır. Bu durumun temel nedeni, bölgesel kuruluşların aynı merkez çevresinde ve aynı alanlar içinde örgütlenmelerini sağlayacak düzenlemelerin gerçekleştirilememiş olmasıdır.

Bunun yanı sıra 1981 ve 1982 yılı Programlarında, bu kurulların da hukuki yapıları ile görev, yetki ve sorumluluklarını belirleyecek düzenlemelerin Program döneminde uygulamaya konulacağı belirtilmişse de, bu husus da bugüne kadar gerçekleştirilememiştir.

Bölge Valiliği: Planlı dönemde bölge düzeyinde yönetici mekanizma oluşturmak yönünde en kötü düzenleme 71 sayılı Kanun hükmünde kararname ile Bölge Valiliklerinin kurulmasıdır.

1983 yılında kamu yönetimini yeniden düzenleme çalışmaları çerçevesinde, 2680 sayılı yasanın verdiği yetkiye dayanarak Bakanlar Kurulunca 24.06.1983 tarihinde kabul edilen 71 sayılı Bölge Valiliği Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile 8 Bölge Valiliği kurulmuştur. Bu KHK ile kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak için birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatının kurulmasıyla ilgili esas ve usulleri, bu teşkilatın il valileri, bölge kuruluşları, yargı kuruluşları, askeri kurum ve kuruluşlar, diğer kamu kurumu ve kuruluşları ile ilişkilerini, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemek amaçlanmıştır.

Böylece merkezi yönetimin taşrada yeni bir örgütlenme basamağı olarak ortaya çıkan bölge valilerinin ekonomik alana ilişkin olarak geniş görev ve yetkilere sahip oldukları görülmektedir. Ancak 11.7.1984 tarih ve 3036 sayılı Bölge Valiliği hakkında 71 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin reddine dair yasa ile bu KHK hükümlerinin tümü reddedilerek yürürlükten kaldırılmıştır.

Bölge Planlama Koordinasyon Müdürlüğü: 71 sayılı KHK ile öngörülen Bölge Valiliği Teşkilatı içinde Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü yer almaktadır. Bu müdürlüğün görevi bölgedeki ekonomik faaliyetlerin, Kalkınma Plan ve Program, hedef ve ilkeleri esas alınarak yürütülmesi konusunda Bölge Valisine yardımcı olmaktır. Bu müdürlüğün DPT'ye bağlı olarak kurulması öngörülmüştür. 3036 sayılı yasanın yürürlüğe girmesiyle bu düzenlemelerde yürürlükten kalkmıştır.

Olağanüstü Hal Bölge Valiliği: 1987 yılında çıkarılan 285 sayılı KHK ile Olağanüstü Hal Bölge Valiliği kurulmuştur. Olağanüstü Hal süresiyle sınırlı olarak kurulan ve Bingöl, Diyarbakır, Elazığ, Hakkari, Mardin, Siirt, Tunceli ve Van illerinin kapsayan bu bölge valiliğinin yetki alanı içine daha sonra 426 sayılı KHK ile Batman ve Şırnak illeri de dahil edilmiştir.

Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinin görev ve yetkileri büyük çoğunlukla kolluk görevlerine ilişkindir. Ancak bu görevlerin bir uzantısı olarak yörede ekonomik ve sosyal alanda bazı etkinlik yapabilme olanağı da bulunmaktadır. Ancak bu düzenlemeyi bir bölgesel yönetim örgütü olarak değerlendirmemek gerekmektedir. Geçici nitelikte ve belli bir hizmeti yerine getirmek için kurulmuş bir birimdir.

Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi: Bölge düzeyinde kalkınma yönetimi açısından önemli ve tartışmalı düzenlemelerden biri 1989 yılında 388 sayılı KHK ile oluşturulan Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığıdır. Bu idarenin kuruluş amacı Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Siirt ve Şanlıurfa illerini içine alan GAP Bölgesinin hızla kalkındırılması, yatırımların gerçekleştirilmesi için plan, altyapı, ruhsat, konut, sanayi, maden, tarım, enerji, ulaştırma ve diğer hizmetleri yapmak veya yaptırmak, yöre halkının eğitim düzeyini yükseltmek için gerekli tedbirleri almak veya aldirmek, kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyonu sağlamaktır. İdare Başbakanlığa bağlı olarak onbeş yıllık bir süre için kurulmuştur. KHK'nin 3.maddesi ile de GAP idaresinin görev alanına giren konularda 1580 sayılı Belediye Kanununun ve 3194 sayılı İmar Kanunu ile diğer kanunların ilgili idarelere verdikleri imar ve altyapıya ait hak ve yetkiler bu idareye devredilmiş sayılmaktadır.

GAP Bölge Kalkınma idaresi Türk Yönetim Sistemi açısından yeni ve sistemin ana ilkelerinden farklı bir statüye sahip bulunmakta “kendine özgü bir kuruluş” olarak

nitelendirilmektedir. Anayasamıza göre yönetsel yapının temeli il sistemidir. Oysa GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığına merkezi yönetimin ve yerel yönetimlerin, görevlerinin yürütülmesi görevlerin verilmesi sistem dışı bir uygulamaya yol açmaktadır. Öte yandan GAP idaresi, başkentten, merkezden yönetilen, il sisteminin dışında bir devlet kuruluşu olması sebebiyle, GAP kapsamındaki, iller ve ilçeler düzeyindeki yönetim örgütleriyle, vali ve kaymakamlar ile herhangi işlevsel ya da organsal bağı kurulamamıştır. Bugünkü durumuyla GAP yönetimi Anayasanın yerinden yönetim ilkesine de aykırı bir yapıya sahiptir. Özellikle yerel yönetimin yetkilerinin bu idareye aktarılması Anayasaya aykırılık savının ileri sürülmesine yol açmış, ancak Anayasa Mahkemesi tartışmalı bir kararla bu davayı reddetmiştir.[60]

3.3.1.3. Türkiye’de Bölge Belirleme Kriterleri ve Bölge Ayrımları

Ülkemizde, yönetsel bölümlenme ölçütü dışında diğer ölçütlerde tanımlanan bölgelerde (işlevsel bölge, havza, v.b) idari birim olan il sınırları ve kimi kamu kurumlarının hizmet bölgesi sınırları ile çakışma sorunu bulunmaktadır. Tanımlanan bölgenin plan bölgeye dönüşmesi için bunların, özellikle, yönetsel birim sınırları ile karşılaştırılması gerekmektedir. Ayrıca oluşturulacak sınır kriterlerinin AB yaklaşımları göz önünde bulundurularak saptanmasında yarar vardır. Birden fazla “tanımlanan bölge” içinde kalan illerde, il dominant olan bölgeye katılabileceği gibi, ilçe düzeyinde farklı tanımlanan bölgelerde de temsil edilebilir.

Türkiye’de bölge sınırları belirlenirken şu ölçütlerden yararlanılmaktadır:

1- Coğrafi:

Bir ülke, bölgelere ayrılırken çoğunlukla coğrafi ölçütlerde ele alınmaktadır. Bu o ülkede önceden çizilen coğrafi sınırlara oturabildiği gibi (Marmara Bölgesi) bölge planı açısından da yeniden tayin edilebilir (Trakya Bölgesi). İki nehir arasında kalan bir yöre ya da birkaç gölü kapsayan bir alan bölge sınırı olarak seçilebilir. Coğrafi bölgede kompleks ve üç boyutlu bir mekan anlayışı vardır.

2- İdari:

Bölge hudutları, belediye, il ve ilçeleri içine alan idari sınırlar olabilir. Bu yönteme göre ülke bölgelere bölünürken ülkemizde de izlendiği gibi, uygulama kolaylığı bakımından, daha çok illerin sınırları göz önünde tutulur.

3- Hizmet Birimleri:

Burada sınırlama, devlet kuruluşlarının çalışma amaçlarına ve faaliyet konularına göre yapılır. Bu faaliyetlerin doğa ile olduğu kadar alt yapı ile de ilgisi vardır. (Devlet Karayolları, Devlet Su İşleri, Devlet Demiryolları, Devlet Orman bölgeleri gibi...).

4- Ekonomik:

Bölge sınırını seçerken, kuvvetli bir ekonomik potansiyel ya da sorun aranır. Maden alanlarının, sanayi bölgelerinin, büyük tarım arazilerinin bir takım sorunları, o bölgenin sınırları içinde ele alınır. Bunun yanında zengin yeraltı ve yerüstü kaynakları bulunan yöreler de bölge sınırını çizebilirler. (Keban projesi gibi)

5- Sosyal:

Sosyal faaliyetler açısından problemleri olan bazı yöreler ve iskan, sağlık, afet, eğitim gibi konuların sorun olarak ele alındığı yerler araştırma için bir bölge kabul edilebilir.

6- Özel:

Sahip oldukları doğal ve kültürel değerler nedeniyle bir bölge özel koruma bölgesi olarak seçilebilir. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için de bu bölgelerin belirlenmesi ve korunması gerekmektedir. [33]

Bu özel bölgelerin korunmasıyla ilgili olarak ortaya çıkan havza bölge yaklaşımı da 8. Beş Yıllık Kalkınma Planında yerini almıştır.

Havza Bölge Yaklaşımı

Havza Bölge Yaklaşımı, sürdürülebilirlik, doğal dengeleri ve döngüleri olabildiğince korumak ve onlardan olumlu şekilde yararlanmaya çalışmak şeklinde tanımlanabilir. Bir diğer deyişle; sürdürülebilirlik, öncelikle doğal ve yenilenemeyen kaynakların kullanımında bugün için bir denge (optimizasyon), gelecek için ise dikkatli kullanma ve koruma olarak algılanmaktadır. Doğal kaynakları ve dolayısı ile eko-sistemleri kendi denge sınırları içinde kullanır ve koruyabilirsek ‘sürdürülebilirliği’de güvence altına alabiliriz. O halde, Bölge Planlama çalışmalarını, sınırları sosyo-ekonomik ve

teknolojik gelişmelere bağlı olarak değişen bölgeler yerine, doğal sınırları değişmeyen ‘havza’ ölçeğinde yapmak, öncelikle doğal dengeleri sürdürebilmek açısından daha anlamlı bir yaklaşım olarak görülebilmektedir. Havza Ölçekli Bölge Planlamada doğal kaynaklar üzerinde olabilecek üretim/tüketim faaliyetlerini taşıma kapasitesi sınırlarının üzerinde kullanımlarını bütüncül bir yaklaşım içinde gözleme, yönlendirme, denetleme olanağı olacaktır. [46, 60]

Planlamada Bölge Türleri

Bir ülkede, ekonomik gelişmenin o ülkenin bölgeleri arasında dengeli dağılımını sağlayacak politikanın izlenebilmesi için yapılması gerekli planlama bölgeleri ayırımında, üç bölge kavramı söz konusudur.

- **Türdeş (Homojen) Bölgeler:** Türdeş Bölge, sürekli özellikler gösteren ve kendini oluşturan her birimin özellikleri birbirine benzeyen mekan parçasıdır. Bu bölgelerin türdeşliğini belirlemede çeşitli ölçütler kullanılır. Bu bölgelerin öğeleri olan yerleşme birimleri arasında, işlevsel bir bağımlılık bulunması zorunlu değildir.
- **Kutuplaşmış (Polarize) Bölgeler:** Kutuplaşmış Bölgeler, bir yerleşmeler kademelenmesi içinde, birbirine bağlı kutuplaşmış yerleşme kümelerini tanımaya yarayan bölgelerdir. Kutuplaşmış bölgenin başlıca özelliği, öğeleri arasında işlevsel ilişkiler bulunması ve büyük (metropol) bölge özelliği, orta büyüklükte kent, kasaba ve köy gibi bir yerleşmeler kademelenmesine sahip olmasıdır.
- **Programlama (Plan) Bölgesi:** Programlama Bölgeleri, makro-ekonomik veya mikro-ekonomik yönden mekan fikrini belirtmektedirler. Bu bölgeler için, bölge belirlemede üretim ve ulaşım fiyatlarının etkileri ile gelir etkileri veya nodal çekim rol oynamaktadır. [61]

Türkiye’deki mevcut bölgeler gerek coğrafi, gerek idari, gerekse hizmet birimleri açısından, üç kriterinde bir arada kullanıldığı veya ayrı ayrı birbirinde bağımsız olarak değerlendirildiği bir çok farklı bölge belirlenmiştir.

Türkiye toprakları, tarihin çeşitli dönemlerinde, bu mekanı oluşturan değişik alt parçalar çerçevesinde tanımlanmış ve irdelenmiştir. Günümüzde de kullanılan ülkedeki ilk resmi bölge ayrımı 1941 yılı Birinci Coğrafya Kongresi'nde ortaya konmuştur. Bu kapsamda ülkenin biçimi, morfolojik yapısı, iklimi, doğal bitki örtüsü, tarımsal faaliyetlerdeki farklılaşma ve yerleşme-ulaşım ilişkileri çerçevesinde, ülke mekanı 7 coğrafik bölgeye ayrılmıştır. Coğrafik bölgelerin ayrımından sonra ülkemizde çok sayıda yönetsel bölgeler oluşturulmuştur. [62]

1950'li yıllardan itibaren birçok bakanlık ve kamu kurumları, yerinde hizmet vermek amacıyla bölge merkezleri oluşturmuştur. Bu kurumlardan bazıları; Orman Bakanlığı, Devlet Su İşleri (DSİ), Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü (MTA), İller Bankası, Devlet Meteoroloji İşleri (DMİ), Karayolları Genel Müdürlüğü (KGM), Tapu Genel Müdürlüğü, Tarım ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Devlet Malzeme Ofisi (DMO), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Gelirler Genel Müdürlüğü, Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) olarak sayılabilir. Bu kurumların hazırladıkları bölge haritaları Ek A daki gibidir.

Kamu kuruluşlarına bölgesel örgüt kurma yetkisi Anayasal düzenlemelerle tanınmıştır ancak bu bölgelerin alan, sınır ve merkezlerinin hangi ölçütlere göre saptanacağı belirlenmemiştir. Bu da ortaya aşağıdaki gibi problemleri çıkarmıştır.

- Bazı kurumlar, tüm ülkeyi kaplarken, bazıları sadece ülkenin belirli bölümlerinde örgütlenmiştir.
- Genelde il sınırlarını baz alan bölge sınırlamaları, bazı örgütlerde ise ilin sadece belli ilçelerini kapsamına almıştır.
- Sadece bir ili içermesine rağmen bölge kuruluşu olarak gösterilmiştir.
- Bu örgütlerin belirledikleri bölgelerin; alansal büyüklükleri, nüfusları ve kapsadıkları iller arasında bariz farklılıklar vardır.
- Bölge bazında ortak bir yöneticiye değil, bağlı oldukları merkezi kuruluşların denetim ve gözetiminde çalışmaktadırlar. [63]

Ülkemizde bölgesel gelişmeyi yönlendirmek amacıyla yapılan ilk bölgesel ayırım, İmar ve İskan Bakanlığının ve DPT'nin 1970'lerde Christaller Modeli ve işlevsel

ilişkiler temel alınarak yaptıkları çalışmalar sonucunda oluşturulmuştur. Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi olarak hazırlanan bu çalışmada Fonksiyonel bölgeler belirlenmiş sırasıyla 19 ve 16 bölge belirlenerek sınırları çizilmiştir, ama gerek politikaların belirlenmesinde gerekse istatistiki veri oluşturma konusunda uygulamaya geçirilememiştir. [64]

En son olarak AB'ye girme sürecinde olan Türkiye'de bölgeler NUTS sınıflandırması adı altında 3 farklı düzeyde bölgelere ayrılmıştır. DPT tarafından AB kriterleri baz alınarak yapılan bu sınıflandırmaya göre veriler toplanmakta ve değerlendirilmektedir. DİE de yaptığı istatistiklerini özellikle Düzey 2 olarak adlandırılan, 26 bölgeden oluşan plan bölgelerine göre sınıflandırmaya ve bu şekilde yayınlamaya başlamıştır.

AB politikalarının yansımalarından önceki dönemi genel olarak değerlendirmek gerekirse, DPT'nin kurulmasından önce hazırlanan Köyceğiz-Dalaman Projesi, Doğu Marmara Planlama Projesi ve Zonguldak Bölge Projesi'nin uygulanamamasına rağmen ,ülkeye bölge planlama anlayışını getirmesi ve bölge planlamanın temellerini oluşturan bir kadroyu oluşturması açısından önemli projelerdir.

Yapılan bölge planlarını amaç, hedef ve uygulama yöntemleri açısından irdelemek gerekirse, özellikle bu dönemde yapılan çalışmalarda fiziki sorunlara çok fazla eğilinmiş, bölge tek başına ele alınmış ve yabancı uzman ve yabancı kuruluşların fonlarından gereğinden fazla destek alınmıştır. Buda ülkesel ve bölgesel olmayan plan kararlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Beş Yıllık Kalkınma Planlarının gündeme gelmesinden sonraki dönemde hazırlanan planlarda, projelerin kapsamı genişletilmiş, planlar ekonomik düşüncelerin ağır bastığı ve uygulanabilirliği yüksek planlar haline getirilmeye çalışılmış ve araştırmalar çok yönlü yapılmış ve teknik kalitesi yükseltilmiştir.

Ama yapılan tüm bu çalışmalar yasal hiçbir dayanağa bağlı olmadığı ve uygulanabilmeleri için belli bir örgütlenmenin oluşturulamadığı, devlet yardımlarının etkin bir şekilde kullanılamadığı için, günümüzde halen fizibilite çalışmaları devam eden Yeşilirmak ve Marmara Bölge planı dışındaki hiçbir plan uygulamaya geçilememiştir.

AB'ye adaylık sürecinde olan Türkiye için 1995 yıllarından sonraki dönem özellikle AB yapısal fonlarla da desteklenen bölgesel gelişim planlarının hız kazandığı ve çeşitli bölge yönetimi açısından çalışmaların yapılmaya başlandığı bir dönem olmuştur.

3.3.2. Avrupa Birliği Politikalarının Yansımalarından Sonraki Dönem

3.3.2.1. Bölgesel Politikalar ve Bölge Planları

Türkiye'de AB politikalarının yansımalarının görülmeye başladığı dönem, 1994 Gümrük Birliği Antlaşmasını imzalandığı tarihle başladığı kabul edilmektedir. Türkiye'de bölge planlama çalışmalarının geçmişi kadar AB'ye girme çalışmalarının da yaklaşık 40 yıllık bir geçmişi vardır. 1956 yılındaki Ankara antlaşmasıyla başlayan bu süreç de, AB bölgesel politikalarının son 10 yılda etkin olarak ülkenin mekansal formuna da yansımaya başladığı görülmektedir. AB'nin bölge belirleme birimleri olan NUTS bölgelerinin Türkiye'de de belirlenmesiyle beraber, bazı bölge gelişme planları da hız kazanmış, AB den gerekli yapısal fonlarının alınabilmesi için projelerin içeriklerinde bir çok değişiklik yapılmıştır. AB'nin de resmi dokümanlarında da adı geçen bölge planlama projeleri DOKAP, DAP ve GAP' bir çok yerli ve yabancı kurum tarafından yürütülmektedir. Hatta GAP projesinde özellikle Türkiye'nin planlama geçmişiyle karşılaştırıldığında uygulamaya dönmüş gelişmeler görülmektedir.

Doğu Karadeniz Bölgesi Gelişme Planı (DOKAP): İlk çalışmalarına 1967 yılında başlayan bu proje, Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon illerini kapsayan Doğu Karadeniz Bölgesidir. Son yıllarda gözlenen olumlu uluslararası siyasal gelişmeler bu bölgenin kalkınması için yeni fırsatlar yaratmıştır. Bu yeni olanaklar doğrultusunda Türk Hükümeti, Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı'nı (DOKAP) hazırlamak üzere Japon Hükümetinin teknik yardım olanaklarını kullanmak üzere başvurmuştur. Japon Hükümeti bu konuda yetkili olan Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı'nı (JICA) görevlendirmiştir. Yapılacak çalışmanın içeriği iki hükümet yetkilileri arasında yapılan görüşmelerde belirlenmiş ve 17 Aralık 1998 tarihinde bu konuda bir antlaşma imzalanmıştır. [65]

DOKAP Ana Planının Amaçları; bölgenin ekonomik yapısını güçlendirerek ortalama gelir düzeyini yükseltmek ve bölge içi gelir dağılımını iyileştirmek; bölgenin doğal kaynaklarını ve çevre kapasitesini koruyarak uzun dönemli sürdürülebilir kalkınmayı sağlamaktır. [34]

Doğu Anadolu Projesi (DAP): DPT, Doğu Anadolu Bölgesi'nin diğer bölgelere göre daha az gelişmiş ve daha düşük gelişme hızına sahip olduğu gerçeğini dikkate alarak bu bölgenin geliştirilebilmesi için Doğu Anadolu Projesi Ana Planı çalışmalarını başlatmıştır. [3]

Kısaca DAP olarak adlandırılan proje, Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan 14 il (Ağrı, Ardahan, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Hakkari, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli, Van) ile bölgeyle homojenlik gösteren Gümüşhane ve Bayburt illerini kapsamaktadır. (Gümüşhane ve Bayburt aynı zamanda DOKAP kapsamındaki illerdir.)

Doğu Anadolu Bölgesi Ana Planı, DPT'nin sorumluluğunda ve Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü'nün denetim ve koordinasyonunda, Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Atatürk, Fırat, İnönü, Yüzüncü Yıl ve Kafkas Üniversitelerinin oluşturduğu "Ortak Girişim" tarafından hazırlanmıştır. 27 Ağustos 1998 tarihinde bölgedeki mevcut beş üniversite ile DPT arasında imzalanan protokolle başlayan proje çalışmaları hız kazanmıştır. [66]

DAP'ın temel amaçları; bölgelerarası dengesizliği azaltıcı politikalar belirlemek, sektörel analizler yaparak yatırım kararlarındaki öncelikleri belirlemek, yatırımları bölgeye çekmek için çalışmalar yapmak ve potansiyel iş gücüne yönelik, iş imkanlarını sağlamak olarak sıralanabilir.

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) : Önceleri Fırat ve Dicle nehir havzasında sulama ve hidroelektrik enerji üretimine yönelik 13 proje paketinin toplamı olarak planlanan ve kapsamında 22 baraj, 19 hidroelektrik santrali ve 1.7 milyon hektarda sulama şebekesi yapımını öngören GAP, bugün, su kaynakları geliştirme programının yanı sıra tarım, ulaştırma, sanayii, kentsel ve kırsal altyapı, eğitim, sağlık, konut, turizm ve diğer sektörlerdeki yatırımları da içine alan, sürdürülebilir insani kalkınmaya dayalı entegre bir bölgesel kalkınma projesi olarak ele alınmaktadır. GAP'ın temel hedefleri, Güneydoğu Anadolu Bölgesi halkının gelir

düzeyi ve hayat standardını yükselterek, bu bölge ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak, kırsal alandaki verimliliği ve istihdam imkanlarını arttırarak, sosyal istikrar, ekonomik büyüme gibi milli kalkınma hedeflerine katkıda bulunmaktır. [67]

DPT Müsteşarlığı 1988 yılında GAP Master Plan çalışmasını başlatmıştır. Bu çalışma kapsamında, proje için muhtemel yönetim sistemleri ve alternatifleri de ele alınmıştır. [68]

Bölgede yapılacak uygulamaların çok kapsamlı olması ve bölgesel kalkınmanın hızlandırılmasını sağlamak amacıyla, 6 Kasım 1989'da GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı kurulmuştur. DPT bünyesinde sırasıyla “Az Gelişmiş Bölgeler Dairesi Başkanlığı”, “Müsteşarlık Araştırma Grubu” ve “GAP Grup Başkanlığı” sorumluluğunda yürütülen Güneydoğu Anadolu Projesi, daha sonra “Genel Müşavirlik Hizmetleri” çerçevesinde Türk Mühendislik, Müşavirlik ve Müteahhitlik A.Ş. (TÜMAŞ) tarafından ihale yoluyla yürütülmüştür.

UNICEF'in desteği ile 1995 yılında Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) uygulamaları başlatılmış ve 2000 yılı itibariyle proje kalıcı bir yapıya kavuşmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi, Türkiye'de bölge planlama açısından uygulamaya dönmüş tek proje olmasına rağmen, teşviklerin yetersizliği ve başarısızlığı konusunda eleştiriler vardır. Bunlarla ilgili nedenler sıralanırken genelde resmi kayıtlarda yer almayan bir başka olgu kamuoyunda gündeme gelmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin yarım kalan yatırımlar, geri dönmeyen teşvik ve krediler ile batan işletmeler açısından “yatırım çöplüğü”ne dönüştüğü, basın yayın araçlarında sıklıkla ifade edilmektedir. Buna göre devlet, bölgede yatırım için verdiği teşvik ve kredilerin %80'ini geri alamazken, kendi kuruluşlarının da batık duruma geçmesiyle trilyonluk zarar içine düşmüştür.

GAP İdaresi ile Avrupa Birliği arasında 1996 yılında başlayan işbirliği çalışmalarında, 2000 yılında somut bir adım atılarak, toplam bütçesi 43.5 milyon Euro tutarındaki “GAP Bölgesel Kalkınma Programı” 6 Aralık 2000 tarihinde Avrupa Konseyi'nde onaylanmış ve finansman anlaşması imzalanma aşamasına gelmiştir.

1996 yılında GAP İdaresi'nce Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği'ne, entegre kalkınmanın tarımsal, sosyal, ekonomik ve fiziksel boyutlarını içeren 21 projeden oluşan bir paket sunulmuştu. Bu paketteki projelerin sayısı Avrupa Komisyonu'ndan gelen talep üzerine 6'ya indirilmiştir. MEDA Programı çerçevesinde değerlendirilen bu paket, MEDA'da AB'den kaynaklanan belirsizlikler ve hedef değişiklikleri sonucu uygulamaya geçirilememiştir.[69]

Güneydoğu Anadolu Projesi, doğunun kalkındırılmasında ve Türkiye'de bölgelerarası dengesizliklerin azaltılmasında katkısının en çok olacağı düşünülen projelerden biriydi, ancak projenin bugünkü gelinen durumuna bakıldığında proje hedeflerinin çoğuna ulaşamadığı gözükmektedir.

3.3.2.2. Avrupa Birliği'nin Desteklediği Projeler

Avrupa Birliği'nin 1999 yılında Helsinki Zirvesinde, aday ülkelere ilettiği Katılım Ortaklığı Belgesi'nde, ülkelerden “Ön Ulusal Kalkınma Planı” (ÖUKP) hazırlamalarını istemiş ve ülkeler de bu doğrultuda hazırlıklarını yapmaya başlamışlardı. Kasım 2002 tarihinde Avrupa Komisyonu tarafından yayımlanan İlerleme Raporu'nda, ülkemiz için 2004-2006 yıllarını kapsayan ve bölgesel kalkınma stratejilerini de içeren ÖUKP'nin hazırlanması vurgulanmıştır. Türkiye'nin AB ye ekonomik ve sosyal uyumuna yönelik katılım öncesi mali yardımların programlanmasına stratejik bir çerçeve oluşturmak için bu plan şart koşulmuştur.

Bu kapsamda ÖUKP'de İlerleme Raporları ve 2003 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesindeki hususlarda dikkate alınarak ülke genelinde bir ekonomik ve sosyal uyum politikası'nın oluşturulması ve AB'ye yakınsama sağlanması yönünde stratejik bir çerçevenin ortaya konulmasına ve AB den aktarılacak fonlarında bu çerçevede belirlenmesi hedeflenmiştir. [70]

Türkiye AB'den yapısal fonlar kapsamında, bölgesel kalkınma programlarına finansman desteği sağlamaktadırlar. Bu fonlardan kalkınma programları kapsamındaki Düzey II bölgelerinde yer alan ve potansiyel faydalanıcı olarak tanımlanmış kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, hizmet birlikleri, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, odalar, dernekler, vakıflar, küçük ve orta boy işletmeler öncelikli olarak yararlanmasını sağlamaktır. 2004-2006 yılları için DPT tarafından hazırlanan Bölgesel Kalkınma Programları 3 başlık altında toplanabilir.

Doğu Anadolu Kalkınma Programı: Doğu Anadolu Kalkınma Programı bölgede kapasite oluşturmak suretiyle sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınmayı desteklemeyi ve bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını azaltmayı amaçlayan ve bu kapsamda AB, MEDA fonundan 45 milyon euro hibe kaynak ile desteklenen bir bölgesel kalkınma programıdır. Program, 2004 yılından itibaren 3 yıl süre ile uygulanacaktır.

Program, Türkiye'nin AB'ye katılım sürecinde, bölgede kapasite oluşturmak suretiyle sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınmayı desteklemeyi ve bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını azaltmayı amaçlamaktadır. Programın uygulanmasına 5 Ağustos 2003 tarihinde Avrupa Komisyonu ve Türkiye arasında imzalanan finansman antlaşmasından sonra 16 Şubat 2004 tarihinde başlanmıştır.

3 adet Düzey 2 Bölgesi için Hazırlanan Programlar: Amasya, Bayburt, Çankırı, Çorum, Erzincan, Erzurum, Kastamonu, Samsun, Sinop, Tokat olmak üzere toplam 10 ili kapsamaktadır. Söz konusu program, 2003 yılı Mali İşbirliği Programlaması kapsamında Avrupa Komisyonu ve Türk Hükümeti tarafından onaylanmış olup, programın toplam bütçesi 52,33 milyon €'dur. Program uygulamasının 2006 yılı itibarıyla bitirilmesi öngörülmektedir.

4 adet Düzey 2 Bölgelerinde yürütülecek olan kalkınma Programı: Ağrı, Ardahan, Bingöl, Elazığ, Iğdır, Karaman, Kars, Kayseri, Konya, Malatya, Sivas, Tunceli ve Yozgat olmak üzere toplam 13 ili kapsamaktadır. Hazırlık çalışmalarına Nisan 2004'te başlanan söz konusu programın uygulamasının 2005-2007 döneminde gerçekleşeceği öngörülmektedir. Program, Avrupa Birliği PHARE kuralları çerçevesinde desteklenecek olup, söz konusu programın bütçesi, 70 milyon Euro'su Avrupa Birliği desteği ve 20,67 milyon Euro'su ulusal bütçe katkısı olmak üzere 90,67 milyon Euro'dur.

GAP projesi kapsamında yapılan yardımlar ise 2002-2003-2004 yıllarına dağıtılmış ve toplam 50 milyon Euroluk yardımlar yapılmıştır.

Bunların dışında AB'nin Sınırötesi İşbirliği Programları'da 2004-2006 kapsamında Bulgaristan ve Yunanistan'la da imzalan antlaşmalarla oluşturulan programlar ÖUKP kapsamında yer almıştır.

- ***Türkiye-Yunanistan Sınırötesi İşbirliği*** : Interreg III kapsamında, Türkiye ile Yunanistan'ın sınır illeri arasındaki mevcut işbirliğini Avrupa Birliği kaynaklarıyla desteklemek ve geliştirmek üzere, “Interreg III/A Yunanistan-Türkiye Programı” başlatılmıştır. Söz konusu program, 2004-2006 dönemi için strateji, öncelik ve tedbirleri içeren bir “Ortak Programlama Belgesi” (Joint Programming Document) ve Program Tamamlayıcı (Programme Complement) Belgesi çerçevesinde uygulanacaktır.
- ***Türkiye-Bulgaristan Sınırötesi İşbirliği***: Avrupa Birliği'nin desteklediği “Bulgaristan ile Sınır Ötesi İşbirliği Programı” her iki ülke sınırında yer alan; Türkiye tarafında Edirne ve Kırklareli illeri ile Bulgaristan tarafında Hasköy, Yambol ve Burgaz idari yerleşme birimleri arasındaki yerel işbirliğini kapsamaktadır. Program 2004 yılında uygulanmaya başlanmış olup, 2004-2006 dönemini kapsamaktadır. Bu programlara ait AB'den aktarılan fonların ayrıntılı listesi ve miktarları Ek C'de verilmiştir. [71]

3.3.2.3. Yapısal Uyum: Yerel Yönetimler, Planlama ve Örgütlenmeye İlişkin Yasa Tasarıları

Kamu ve özel sektörü bir araya getiren Yerel Yönetimler, bölgesel politikaların hedeflediği gibi tüm bölgelerde ekonomik ve sosyal uyumun sağlanmasında, yerel kalkınmanın gerçekleşmesinde önemli bir işleve sahiptir. AB yapısal fonlarının da desteğini alan yerel kalkınma faaliyetleri; bölgeler arası eşitsizliği azaltıcı, ekonomik ve sosyal refahı artırıcı yönde, ülke kalkınmasına da büyük faydalar sağlar. [39]

Küreselleşmeyle beraber etkisini ve işlerliğini kaybeden merkezi hükümetler, değişen rekabetçi şartlara uyum sağlamak için, yerel yönetimlere ağırlık vermenin kaçınılmaz olduğu gerçeğini göz ardı edememişlerdir. Özellikle Türkiye için ülke ekonomisi üzerinde ağır bir baskı oluşturan, uluslararası sermayenin güçlü kurumları, Dünya Bankası ve IMF, Türkiye'de yönetsel yapının merkezden yerele kaydırılması yönünde sürekli tavsiyelerde bulunmaktadır.

Bununla beraber AB ile bütünleşme politikaları çerçevesinde, yeni hükümet, en kapsamlı kamu yönetimi modelini yaşama geçirme yönünde bir çok kanun tasarı taslağı hazırlamıştır. Bunlar;

-Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı Taslağı (KYTKTT),

-Kamu Yönetimi Usul Kanunu Tasarı Taslağı,

-Merkezi İdare ile Mahalli İdareler arasında görev, yetki ve kaynak paylaşımı ile hizmet ilişkilerinin esasları hakkında kanun tasarısı,

-Belediyeler Kanun Taslağı,

-İl Özel İdaresi Kanun Taslağı,

-Belediye ve İl Özel İdaresi Gelirleri Kanun Taslağı,

-Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı'dır.

Hazırlanan tüm bu taslaklarla, rekabetçi ve etkin devlet anlayışını öne çıkarmak, küresel sermayeyle bütünleşmeyi kolaylaştırmak hedeflenmiştir. Merkezi yönetimin gücü azaltılarak, il özel idarelerin yetki ve sorumlulukları artırılmış, yerel halkın yönetimde söz sahibi olması ve sivil toplum örgütleri daha etkin bir rol üstlenmesi hedeflenmiştir. [72]

Ama genel olarak taslaklar incelendiğinde; merkezin bazı işlevlerini yerel birimlere aktarmak amacıyla yola çıkıldığı söylenmesine karşın, taslakların sosyal devlet ve kamu yararını göz ardı eden, katılımcı ve saydam olmayan bir yapılanma önerdiği görülmektedir. Yerel yönetimlere aktarılan kaynakların artırılması ve denetimleri yapan müfettişlikleri kaldırarak, yerine Sayıştaylara denetim görevinin verilmesi, valinin etkinliğinin en aza indirilmesi, kamu kurumlarında yerel yönetime ait yetkilerin artırılması, hazırlanan taslaklarda özellikle yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarında bir çok konunun ucu açık bırakılması gibi konular, taslakla ilgili getirilen eleştiriler arasındadır.

Özellikle Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı Taslağında mahalli idareler ve yerel yönetimler arasındaki görev paylaşımıyla ilgili bir çok madde mevcut anayasamızla çelişkiler yaratmakta ve yasanın bu haliyle çıkarılması halinde Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi güçlü bir olasılık olarak görülmektedir. [73]

İçinde bulunduğumuz Avrupa'nın bütünleşmesi ve küreselleşme süreci çerçevesinde bir yerel yönetim reformundan beklenebilecek en önemli değişiklik, yerel çıkarların geliştirilmesi, yerel yönetimlere uluslararası ağlar üzerinde yer alma, etkin olma olanağı sağlayacak araçların sağlanması, yönetsel kapasitelerinin geliştirilmesi, kamu-özel sektör ortaklıklarını gerçekleştirebilme yeteneklerinin artırılmasıdır. Ne var ki, kamu yönetiminde yeniden yapılanma başlığı altında sunulan yasa tasarıları, içinde bulunulan sürecin dinamiklerini yakalamış görünmemektedir. Yeni yasal düzenlemenin yürürlükteki 1982 anayasası çerçevesinde yapılması, daha baştan tasarıların gücü ve etkisini önemli ölçüde azaltmaktadır. [74]

Yerel yönetimlerle ilgili bu yasal süreçteki yaşanan olumsuzluklara rağmen, halkın ve Sivil Toplum Örgütlerinin planlama çalışmalarına katılması değişen gündemin en önemli bölgesel politikalarından biri olmuştur. Ülkemizde bir çok kurum, kuruluş ve uluslararası örgütler tarafından yerel yönetimlerin bölgedeki rolünü etkin hale getirmek için çalışmalar yapılmaktadır. Yerel Gündem 21, WALD (Dünya Yerel Yönetimler ve Demokrasi Akademisi), IULA (Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği), IULA-EMME (Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Bölge Teşkilatı) bunlardan bazılarıdır. Bu örgütlerin ortak amacı yerel yönetimlerin katılımcı bir süreç başlatarak, kentlerindeki çevre ve gelişme sorunlarını saptamak, kentlerin 21. yüzyılın yerel gündemini oluşturmaları için gerekli çalışmaları desteklemektir. Bu çalışmalarda halkın yönetime katılımı esas alınmıştır. Yerel gündem 21 ait ilk uygulamalardan biri Harran da yapılmış, Belediye ve Valilik ortak bir platformda çalışarak, GAP projesiyle başlayan kentsel dönüşümün, sosyal ve ekonomik yöndeki gelişmelerini ve etkilerini kontrol altında tutmak için çalışmalar yapmışlardır. Harran'ın vizyonu, Harranlılar tarafından belirlenmiştir. [75, 76, 77, 78]

Yerel Birimlerin küresel bir dünya ekonomisinde birer aktör olarak yer almasının önünü açan gelişmeler sonucunda, yerel strateji ve politikalar, yerel ekonomilerin de gelişme performansını belirleme durumuna gelmiştir. Çeşitli ülkelerde yaşanan deneyimler göstermektedir ki, yerel örgütlenme ve uyum kapasitesi, yüksek yerel birimler, küreselleşmenin getirdiği rekabet ortamında daha başarılı olabilmekte ve böylece küresel tehditleri ve rekabet baskısını, yerel fırsat ve avantajlara çevirebilmektedirler. [79]

İmar Kanunu Tasarısı Taslağı

Yerel yönetimlerle ilgili bir çok kanun tasarısı gündeme geldikten sonra, özellikle planlama açısından büyük önem taşıyan İmar Kanununda da bir revizyona gitme zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Hazırlanan bu kanun tasarısı taslağının amacı olarak; planlı bir kentsel dönüşümün sağlanması, arazi kullanımı, yerleşme ve yapılaşma konusunda yöresel kurallara uygunluğun sağlanması, bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması gibi ana maddeler sayılabilir. Bu amaçlara yönelik olarak ise farklı ölçeklerde planlar geliştirilmiştir. Bu planlar:

- Mekansal Strateji Planı
- Ülke Mekansal Strateji Planı
- Bölge Strateji Planı
- Yerleşme Ana Strateji Planıdır.

Belirlenen bu planlarla ülke bütününde, uzun dönemli ilke ve hedefler kapsamında, dengeli bir büyüme ve sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanmasına yönelik Stratejik Plan çalışmaları ülke gündemine girmiştir. [95]

İl Gelişme Planları

İl Gelişme Planları, iller ve bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması ve geri kalmış bölge ve yörelerin kalkındırılmasını içerir. Amaç kısa, orta ve uzun dönemde ilde gelişmeyi sağlayacak hedefleri ve amaçları belirlemektir. VIII. Beş yıllık kalkınma planı dönemine kadar, kentsel mekanlar gelişmenin aktif bir ögesi olmamıştır. Bu kalkınma planı kapsamında kalkınmanın yerelde olması gerekliliği göz önünde tutularak, temel yönetim birimi olan iller için, bölge planlama çalışmalarıyla uyumlu İl Gelişme Planlarının hazırlanması öngörülmüştür. Türkiye'nin bölgesel gelişme faaliyetlerini yönlendirmesi beklenen il gelişme planları, DPT müsteşarlığı koordinasyonunda sürdürülmektedir. [47, 96]

Yeni imar planı taslağındaki farklı stratejik planlama yöntemleri, İl Gelişme Planları ve NUTS bölgeleri için hazırlanan planlar olmak üzere çok farklı yeni planlama anlayışları ortaya çıkmaktadır. Bu konuda tartışılması gereken en önemli konu yapılacak tüm planların stratejik planlama kapsamında yapılması gerektiği için İl

Gelişme Planları ve NUTS bölgeleri için hazırlanan planlar birbirleriyle nasıl bağdaştırılacak ve stratejik planlama içerisinde bunların nasıl yer alacağıdır.

3.3.2.4. İstatistiki Bölge Birimlerinin Oluşturulması - NUTS Bölgeleri

AB kaynak tahsisinde merkezi bir öneme sahip olan bölgeleme sistemi anlayışına uygun olarak, Türkiye’de de NUTS bölgeleri oluşturulmaya çalışılmıştır. Türkiye’de NUTS bölgelerini oluşturulmasına neden olan AB bölgesel politikalarında da yerini alan Ön Ulusal Kalkınma Programında, katılım öncesi dönemde bölgesel politika açısından Türk mevzuatında herhangi bir değişiklik yapılmasına gerek duyulmadığı, ancak katılım ortaklığında yer alan hedefler doğrultusunda, kısa vadede AB kriterlerine göre hedef/kriter bölgeler ve NUTS’ların tanımlanacağı ifade edilmiştir. [63]

Bu kapsamda, bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemi’ne uygun karşılaştırılabilir istatistiki veri tabanı oluşturulması amacıyla ülke düzeyinde NUTS sınıflandırması yapılmış ve ilgili kararname 22.09.2002 gün ve 24884 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Adı geçen kararnameye göre ülkemiz üç düzeyde bölge birimlerine ayrılmıştır.

- NUTS I, “Düzey 1” bölgeleri, 12 adet (coğrafi bölgelemenin temel alındığı) (Harita 1)
- NUTS II, “Düzey 2” bölgeleri, 26 adet (illerin gruplandırılması ile oluşturulan) (Harita 2)
- NUTS III, “Düzey 3” bölgeleri, 81 adet (mevcut il dağılımı) (Harita 3) (Ek D)

DPT tarafından yapılan çalışmalarda “Düzey 2” bölgeleri birer plan bölge olarak kabul edilmiştir. Belirlenen bölgelerle ilgili gelişme stratejileri Temmuz 2003’de taslak haline getirildikten sonra, 22.12.2003’de Yüksek Planlama Kurulu kararıyla Ön Ulusal Kalkınma Planında (2004-2006) kabul edilmiştir. Plana göre 12 plan bölgenin istihdam düzeyi ve rekabet gücünün artırılması yoluyla, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda 26 plan bölgenin kurumlaşmasını sağlamak üzere, “bölgesel kalkınma ajanslarının” oluşturulması için çalışmalar devam etmektedir. [80]

Son olarak da DİE’nin, Düzey 2 deki 26 bölgeyle ilgili yaptığı istatistiklerden Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya göre sıralaması, DPT tarafından baz alınarak, Ön Ulusal

Kalkınma Planı çalışmaları kapsamında, bu oranın en düşük olduğu 10 bölgede SWOT analizi (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats-Güçlü ve Zayıf yanlar/Fırsatlar ve Tehditler çözümlemesi) yapılmış ve bu çerçevede bölge stratejileri geliştirilmeye çalışılmıştır. [70]

Türkiye'deki bölgeler arası dengesizlik NUTS II bölgeleri için hazırlanan GSYİH değerlerine göre değerlendirmek gerekirse (Tablo 3.4) İstanbul tek başına bile Türkiye'deki toplam GSYİH'dan %21.3 gibi bir oranla en üst sıradadır. Buda Türkiye'deki bölgelerarası dengesizlikleri ne denli yüksek olduğunu göstermektedir. En gelişmiş bölgenin (İstanbul), en az gelişmiş bölge olan (Ağrı,Ardahan, Kars, Iğdır) gelirine oranı 37 dir.

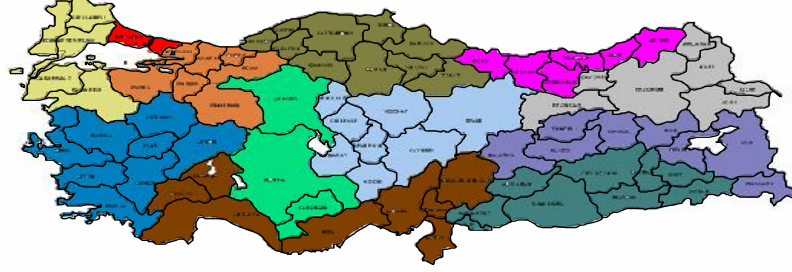
AB kriterlerine göre belirlenen NUTS bölgelerinin en kısa sürede etkin olarak mevcut yapılaşmada yerini alması gerekmektedir. Bu sebeple bugüne kadar yapılan bölge ayrımlarını irdelleyip, geline mevcut durumu NUTS bölge belirleme kriterleri de göz önünde tutarak tekrar değerlendirmek gerekir.

Tablo 3.4. İstatistiki bölge sınıflandırmasına göre gayri safi yurtiçi hasıla; 2001
[Cari fiyatlarla]-Bölgelerin payına göre sıralı

Bölge No	İstatistiksel Bölgeler-Düzy 2	2001		
		Değer	Bölgelerin payı	Gelişme hızı
		000 000 TL	%	%
	TÜRKİYE	178.412.438.499	100,0	43,2
1	İstanbul	38.009.832.512	21,3	38,0
2	Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova	13.610.333.851	7,6	54,3
3	Ankara	13.536.639.054	7,6	30,5
4	İzmir	13.382.809.692	7,5	47,2
5	Adana, Mersin	10.352.293.153	5,8	43,2
6	Bilecik, Bursa, Eskişehir	9.280.787.869	5,2	42,8
7	Aydın, Denizli, Muğla	7.452.886.000	4,2	45,3
8	Afyon, Kütahya, Manisa, Uşak	7.027.740.617	3,9	45,9
9	Antalya, Burdur, Isparta	6.259.733.864	3,5	47,8
10	Amasya, Çorum, Samsun, Tokat	5.661.431.192	3,2	41,6
11	Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon	5.451.491.888	3,1	50,0
12	Hatay, K.maraş, Osmaniye	5.229.697.148	2,9	46,9
13	Karaman, Konya	4.834.785.542	2,7	37,1
14	Edirne, Kırklareli, Tekirdağ	4.530.115.447	2,5	44,0
15	Kayseri, Sivas, Yozgat	4.316.855.453	2,4	50,0
16	Diyarbakır, Şanlıurfa	3.993.720.845	2,2	53,6
17	Balıkesir, Çanakkale	3.947.306.983	2,2	35,7
18	Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde	3.753.863.973	2,1	44,7
19	Adıyaman, Gaziantep, Kilis	3.486.131.642	2,0	48,4
20	Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli	3.086.450.595	1,7	47,7
21	Bartın, Karabük, Zonguldak	2.858.760.119	1,6	47,4
22	Batman, Mardin, Siirt, Şırnak	2.171.832.358	1,2	60,3
23	Bitlis, Hakkari, Muş, Van	1.804.400.380	1,0	51,1
24	Bayburt, Erzincan, Erzurum	1.782.116.729	1,0	43,7
25	Çankırı, Kastamonu, Sinop	1.566.287.984	0,9	40,9
26	Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars	1.024.133.609	0,6	42,5

Kaynak: www.die.gov.tr

Harita 1. NUTS Bölgeleri Düzey 1 (12 ADET)

Harita 2. NUTS Bölgeleri Düzey 2 (26 ADET)

Harita 3. NUTS Bölgeleri Düzey 3 (81 ADET)

3.3.2.5. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA)

Küresel sistemle bütünleşme sürecinde olan ülkemizin son yıllardaki önemli tartışma konuları arasına; “bölgesel gelişme” ile birlikte “Bölgesel Kalkınma Ajansları”da, girmiş bulunmaktadır. Başta AB ve Kuzey Amerika ülkeleri olmak üzere pek çok ülkede; amaçları, statüleri, faaliyetleri, yapıları, bütçeleri önemli farklılıklar göstermekle birlikte, sayıları binlerle ifade edilen kalkınma ajansı faaliyetleri ülkemizde 1990’lı yıllardan sonra gözlemlemek mümkün olmuştur. Özellikle AB’nin yapısal fonları bölgelere aktarmakta bir araç olarak kullandığı BKA’ların, Türkiye’de kurulması zorunlu hale gelmiştir.

Bu kapsamda DPT, ülkenin siyasi, idari, sosyal ve ekonomik koşulları ile dünya tecrübesi ve AB üyeliği perspektifini de göz önünde bulundurarak, ülkeye has bir bölgesel kalkınma ajansı modeli oluşturmuş ve “Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı Taslağı” hazırlamıştır. Oluşturulan bu model ile, ulusal düzeyde belirlenen bölgesel gelişme stratejileri, yerel düzeyde yapılacak çalışmalar ile bütünleştirilerek, ülke genelindeki potansiyelin harekete geçirilmesi ve böylece bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması ve ulusal rekabet gücünün artırılması hedeflenmektedir.

Türkiye’de Bölge Kalkınma ajansları resmi olarak ilk kez, AB ye tam üyelik müzakereleri sürecindeki Katılım Ortaklığı Belgesinde orta vadede yapılması gereken işler kapsamında belirtilmiştir. Bu çerçevede, 22 Eylül 2002 tarihli Bakanlar Kurulu kararında, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların belirlenmesi ve AB Bölgesel İstatistik sistemi ile karşılaştırılabilir veri tabanı oluşturulması amacıyla ülke genelinde üç düzeyde İstatistiki Bölge Birimleri (NUTS) oluşturulması ve bu kapsamda BKA ların kurulması öngörülmüştür. [81]

Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kuruluşunda “plan bölgeleri” şeklinde de ifade edebileceğimiz, ülkenin 26 bölgeye ayrılmasıyla oluşan Düzey 2 İstatistiki Bölge birimi esas alınacaktır. Her bölge için, bölge merkezi olarak seçilen ilde bir BKA kurulması hedeflenmektedir. Ancak, 26 ajansın tamamı bir defada kurulmayacak, ajanslar aşamalı olarak ve özgün yerel/bölgesel koşulları da dikkate almak suretiyle her biri ayrı bir Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulacaktır.

Türkiye’de kurulacak BKA’ların ortak hedefi, bölgelerde ve yerelde kaynakların yerinde ve etkin kullanılmasına yardımcı olarak, hem teknik kapasitesinin sağladığı bilgi birikimini, hem de aracılık ettiği kaynakları etkin bir şekilde kullanarak birden çok ili ilgilendiren projelerin ve faaliyetlerin mükerrerliklere yol açmadan ve kaynak israfı oluşturmada gerçekleştirilmesini sağlamak olarak tasarlanmıştır.

Bölgesel kalkınma ajanslarının ulusal düzeyde koordinasyonu ile ilgili görev ve yetkiler Devlet Planlama Teşkilatı’na verilmektedir. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının denetimi klasik denetim anlayışından farklı olup, iş ve işlemlerin yalnızca hukuki denetimi ile yetinilmemekte ayrıca performans denetimine de tabi tutulmaktadır. Bölgesel Kalkınma Ajansları ile ilgili kanun tasarısı taslağı DPT tarafından hazırlanılarak Başbakanlığa sunulmuştur. [82]

Ama bu yasa tasarısının tüzükleri incelendiğinde özellikle yönetim organlarının organizasyonunda, yerel yönetimlerin ve sivil toplum örgütlerinin etkin olarak görev alması gerekirken, bu ajanslar merkezi yönetime bağlı bir valinin yönetiminde toplanması kararlaştırılmış ve yönetim kurulu başkanı olarak da valinin görev alacağı bu taslakla da belirtilmiştir. Ayrıca meslek odalarıyla ilgili en az bir yetkilinin olsun ajansların üyesi olması gerektiği halde, tüzükte yer almamıştır. AB den kaynak aktarımı için Bölge Kalkınma Ajanslarının kurulması ve örgütlenmesi çabaları da yine önceki çalışmalar gibi prosedür gereği yapılan bir uygulamadan öteye gidemeyeceği düşünülmektedir. Bir çok noktada ucu açık bırakılan konuların olduğu bu yasa taslağı da bunun göstergesidir.

Bu yasa taslağının kanunlaştırılmasından sonra, ilk olarak DAP, DOKAP ve GAP bölgesinde BKA ların kurulması hedeflenmiştir. Resmi olarak bir BKA olarak adlandırılmasa da ülkemizde bugüne kadar yurtdışı kaynaklar tarafindanda desteklenen, bölgesel gelişmeyi desteklemek için bir çok örgütler kurulmuştur.

GİDEM (Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri- GİDEM Projesi):
GAP idaresi ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın (UNDP) birlikte yürüttüğü “GAP Bölgesi’nde Entegre Bölgesel Kalkınmanın Güçlendirilmesi ve Sosyo-ekonomik Eşitsizliklerin Azaltılması” programı çerçevesinde 1997 yılında kurulmuştur. GİDEM’ler bölgelerinde yatırımcılığı ve girişimciliği özendirmek, yerli ve yabancı sermayeyi bölgeye çekebilmek amacıyla danışmanlık hizmeti veren merkezlerdir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin 4 il merkezinde (Adıyaman,

Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa) kurulmuş olmasına rağmen GAP Bölgesi'nin diğer illerindeki işletmelere de hizmet vermektedirler. Bu bölgeyi kârlı pazarlara birleştiren bir zincir üzerinde yerleştirilen GİDEM büroları, bölgenin potansiyellerini üretici yatırımlara kanalize etme amacını gütmektedir. GİDEM'ler yarı otonom bir yapıya sahiptir ve girişimcilik mantığıyla hareket etmektedir. GİDEM merkezleri, girişimciler hakkında 16 adet proje için ön fizibilite çalışmasını yapmıştır. Bu 16 projeden, 10'u yatırım safhasına ulaşmış, 2 tanesi ise inşa halindedir. GİDEM operasyonunun dikkate değer ve ümit verici bir yönü Uluslararası Öğrenciler Birliği ile bir ağ kurarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki genç girişimcilere destek sağlaması olmuştur. [83, 84]

Kuruluşlarından bu yana kısa zaman geçmesine rağmen, GAP-GİDEM'ler yürüttükleri danışmanlık hizmetleri ile 5 ilde toplam 2.599 girişimciye destek olmuş, Adıyaman'da 12, Diyarbakır'da 11, Gaziantep'te 7, Mardin'de 12 ve Şanlıurfa'da 9 olmak üzere toplam 51 kuruluşa da hizmet vermişlerdir. İşadamları ve girişimcilerin birçok uluslararası fuar ve yurtdışına yapılan teknik ziyaretlere katılımına aracı olmuştur. GİDEM'ler, Temmuz 2002'den itibaren faaliyetlerine AB finansmanı ile GAP İdaresi ve UNDP işbirliği çerçevesinde devam etmektedirler. [85]

Bu projeler başarılarıyla yurt dışındaki ülkeler tarafından da dikkat çekmiş hatta, İsviçre Hükümeti GİDEM projesinin ikinci bir aşaması için mali kaynak sağlamayı teklif etmiştir. Üçüncü aşaması da Avrupa Komisyonu tarafından verilecek fonlarla yapılması kararlaştırılmıştır.

GİDEM tecrübesinin Kuzeydoğu Anadolu'daki dört yeni şehre daha: Erzurum, Van, Kars ve Malatya yayılması planlanmaktadır. [78]

EBKA (Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı): Kurulma çalışmalarına 1993 yılında başlanmıştır. Amacı İzmir ve Ege Bölgesi'ni geliştirmek, AB Ülkeleri ve bölgedeki KOBİ'ler arasında teknoloji transferi ve ticari işbirlikleri sağlamak ve Avrupa Kalkınma Ajanslarının yardımıyla bilgi ağı kurmaktır. [3]

ABİGEM (Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezleri): Tam anlamıyla bir Bölge Kalkınma Ajansı olarak tanımlanamayan ama, bulundukları bölgedeki KOBİ'lerin potansiyellerini tamamen kullanabilmeleri için gerekli tüm yönetim danışmanlığı

hizmetlerini ve bilgi desteğini sağlayarak uluslararası rekabet güçlerini arttırmalarına yardımcı olan kurumlardır.

Avrupa Birliği Komisyonu ve TOBB, Türkiye’de üç İş Geliştirme Merkezi kurulması projesini finanse etmektedirler. İş Geliştirme Merkezleri, KOBİ’lere yönetim danışmanlığı, bilgilendirme ve eğitim hizmetlerini sunmak üzere tasarlanmıştır. Proje süresince KOBİ’lerin ihtiyaçları ağırlıklı olarak talep gören hizmet niteliği ve piyasa analizleri gibi çalışmalar sonucunda edinilecek fikirler ışığında KOBİ’lere yönelik yerel veya merkezi politikaların oluşturulmasına yardımcı olmak ta projenin hedefleri arasındadır. [86]

Bu ajansların haricinde, kamu-özel-sivil toplum kuruluşları birliktelikleriyle oluşturulan EURADA’ya üye olan, Kayseri’de “Kent Konseyi”, Ege’de “Ege Ekonomiyi Geliştirme Vakfı”, Mersin’de Ticaret ve Sanayi Odası bünyesinde kurulan kalkınma ajansları bulunmaktadır.

BKA’larla ilgili olarak şu an gündemdeki kanun tasarısı yasalaştırıldığı zaman, mevcut bölgesel gelişme örgütlerinin nasıl bir yasal statü kazanacağı, devam edip etmeyeceği, yoksa görevini bölgede NUTS bölgelerine göre oluşturulan BKA’lara mı bırakacağı halen net olmayan konulardır. Sadece GAP ‘la ilgili olan bugüne kadar tüm kurulan kuruluşların görevlerini 2007’ye kadar sürdüreceklerini ve sonrasında yeni kurulacak ajansa bu görevlerin devredileceği belirtilmiştir.

Sonuç olarak yerelde kalkınmanın hızlandırılmasındaki en büyük rol Bölgesel Kalkınma Ajanslarına düşmektedir. AB bölgesel politikalarının Türkiye’de yansımaları sonucunda hızla örgütlenmeye başlayan bölgesel kalkınma ajanslarının bugüne kadar yaptıkları çalışmalardan olumlu sonuçlar alınmıştır.

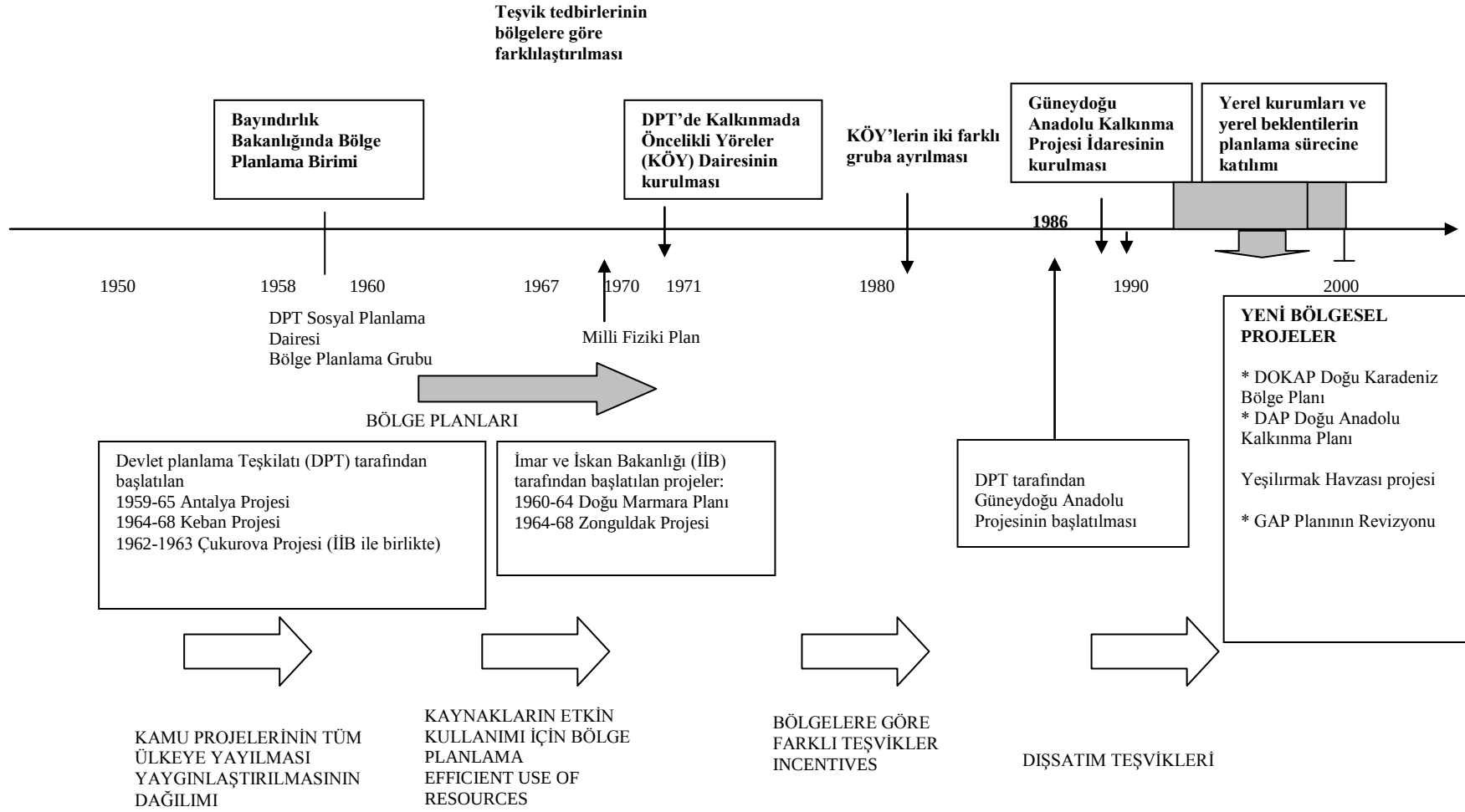
Hizmet Birlikleri

Ülkemizde bölgesel kalkınmayı sağlamak amacıyla BKA gibi çalışan çeşitli hizmet birlikleri kurulmuştur. Ön Ulusal Kalkınma Planında ekonomik ve sosyal uyum kapsamında desteklenmesi öngörülen bazı Düzey 2 bölgelerinde kalkınma programı uygulanmasına karar verilmiş ve Finansman antlaşması 24 Ocak 2005 tarihinde Avrupa Komisyonu ve Türk hükümeti tarafından imzalanmıştır. Program kapsamındaki Düzey 2 bölgelerinde Hizmet Birlikleri kurulmuştur. Hizmet Birlikleri

bünyesinde, programın uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesinden sorumlu olacak Program Uygulama Birimleri (PUB) oluşturulacaktır. Oluşturulan bu hizmet birlikleri BKA 'ların ortak amaçlarına yönelik olarak KOBİ'lerin geliştirilmesi, tarım ve hayvancılığın desteklenmesi, yerel kalkınma girişimlerin desteklenmesi gibi amaçlara yönelik çalışacaktır. Bu hizmet birlikleri;

- Orta Anadolu Kalkınma Birliği, (Kayseri, Sivas, Yozgat) (TR72)
- Serhat İlleri Kalkınma Birliği (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars) (TRA2)
- Doğu Anadolu Kalkınma Birliği (Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli) (TRB1)
- Konya ve Karaman İlleri Kalkınma Birliği (Karaman, Konya) (TR52)

Olmak üzere 4 Düzey 2 bölgesinde kurulmaları düşünülmektedir. Avrupa Komisyonu tarafından Hizmet Birlikleri, Sivil Toplum Kuruluşları kapsamında ele alınmış ve desteklenmesi yönünde fonlar ayrılmıştır. [82]

Şekil 3.2. Türkiye'deki Bölgesel Politikalar ve Uygulamalarının Değişimi

Kaynak: Eraydın, A. 2003. Bölgesel Kalkınma Kavram, Kuram ve Politikalarında Yaşanan Değişim. KEAS I.

3.4. Bölüm Sonucu

Ülkemizde Bölge planlama çalışmalarının yaklaşık 50 yıllık bir geçmişi olmasına rağmen, ülkemizin problemlerinin neler olduğu ve bu problemleri doğuran faktörlerin birbiri ile ne denli çelişkileri bulunduğu saptanmadan, girilen plan çalışmaları oldukları için, beklenen olumlu sonucu vermemiştir.

Bölge Planlarının yapılmasında her zaman ön ayak olan kurum olarak DPT'nin bölge planlaması konusunda uzun süre kararsız kalması ve bölgesel kalkınma çalışmalarının kurumsallaşmayı başaramamış olması, Bölge Planlarının uygulanamamasının en büyük nedenlerinden biri olarak gösterilmektedir. Yine Bölge Planları'nı hazırlamakta ve uygulamakta yetkili kuruluşların merkezi ve yerel yönetimden bağımsız ama ortaklaşa çalışan bir kurum olmadığından dolayı bölge kalkınma planlarının kaderlerini siyasi tercihlerin belirlemesi sonucunu doğurmuştur.

V. Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemine dek ciddi bir bölge planlama çalışması yapılmamıştır. Bu dönemde çalışmalarına başlanılan GAP bölge planlamacılığı açısından önemli bir kazanım olmuştur. Ancak GAP da başlangıcında entegre bir proje olarak düşünülerek hazırlanmadığı için uygulama sürecinde, bölgedeki yerleşim birimlerinin projeden olumsuz yönde etkilenmesi ve bölge enerji üretiminde ihtiyaç fazlası oluşması gibi çeşitli sorunlara yol açmıştır.

1990 yıllarından itibaren AB bölgesel politikalarının önem kazandığı ülkemizde, bölgesel gelişme planlarının hazırlanması ve uygulanması gibi konularda da bir çok farklılıklar yaşanmıştır. Özellikle NUTS bölge sınıflandırmaları kapsamında da belirtilen ve öncelikle Bölge Kalkınma Ajanslarının bu bölgelere kurulması hedeflenen DOKAP, GAP, DAP projeleri, AB den aktarılan yardımlarla hız kazanmıştır. Daha önceki bölgesel gelişme planlarında olmayan BKA'lar, bu projelerin uygulanmasında ve yürütülmesinde büyük rol oynamaktadırlar. Bu bölgelerde sadece devletin yaptığı yardımlarla değil aynı zamanda bölgedeki bir çok örgüt ve kurumların iş birliğiyle düzenli bir kalkınma hedeflenmiştir. Şu an DPT'nin proje çalışmalarını yürüttüğü DAP, GAP ve DOKAP projeleri haricinde, Yeşilirmak Havzası ve Zonguldak-Bartın Karabük gelişme projeleri de AB bölgesel politikalar kapsamında hız kazanan projelerdir. Tablo 3.5. de Türkiye'de bugüne kadar yapılan

Bölge Planlarının AB Bölgesel Politikalarının yansımından önceki ve sonraki dönem olarak değerlendirilmesi yapılmıştır.

Ayrıca Ayda Eraydın'ın KEAS bünyesinde yaptığı çalışmalarda Türkiye'deki Bölgesel Politikaları ve uygulamaların değişimini Şekil 3.2 deki gibi özetlemiştir. Bu şekilde 1950-2000 arasındaki dönemde yapılan planlar ve kurulan kuruluşlar belirtilmiştir. [40]

Bölge Planlarının hazırlanmasında ve uygulamasında, bölgesel gelişmenin ve kalkınmanın sağlanmasında AB de etkin görevler yapan yerel yönetimlerin, AB politikalarının yansımalarıyla beraber ülkemizde de aktiflik kazanması amacıyla yetki ve sorumluluklarıyla ilgili olarak bir revizyona gidilmesine karar verilmiş, hatta bu konuda ilgili yasa taslakları hazırlanmıştır. Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi tarafından irdelenen bu taslağın bir çok maddeleri itibariyle anayasaya aykırı bir taslak olduğu iddia edilmektedir . [73]

AB tarafından her sene hazırlanan Türkiye İlerleme Raporlarından 2004 yılındakine göre, Türkiye'de bölgesel politikalar açısından BKA'ların kurulmasından başka bir gelişmenin olmadığı, Ankara dışında planlama ve uygulama yapılarının bulunmadığı, yardım fonları için gerekli yasal düzenlemelerin hala yapılmadığı belirtilmiş, DPT'nin bakanlıklar arasında danışmadan ziyade etkili bir koordinasyon sağlamasına yönelik çalışmalar yapması gerektiği gibi konulara da değinilmiştir. [87]

Merkezi yönetim içinde yer alan kurumların sektörel kimliklerini öne çıkarmaları ve giderek “yetki karmaşası” sorununun yaşanması, planlama sürecini de bürokratik engellerle bir çıkmaza sürüklemiştir. Kurumsallaştırmaya çalıştığımız planlama, çıkan kanunlarla ve etki ve yetkisi artan kurumlarla, çok kurumlulaştırılmış bir duruma gelmiştir. Öyle ki bir bölge için hangi kurumun öncelik alacağı ve hangi kanun öncelikli uygulanacağı hususunda karmaşalar yaşanmaya başlanmıştır. [88]

AB bölgesel politikalarının yansımalarının en fazla, yerel yönetimlerin örgütlenmesi konularında yapılan yasal çalışmalarda görülmektedir. Yerel yönetimlerle ilgili yapılan düzenlemeler, Türkiye açısından yaşanan olumlu değişimler olmasına rağmen, hazırlanan yasa taslaklarını içerikleri itibariyle incelendiğinde hala yapılması gerekli çok şeyin olduğu görülmektedir.

Bölge Planlamasının amacı yerel dinamikleri etkin kullanarak, merkezi ve yerel yönetimler arasında doğru ilişkiler kurarak, bölgenin sorunlarına cevap verebilen, kalkınmayı artırıcı yönde bir gelişme sağlayan bir altlık oluşturmaktır. Oysa ülke bütünü çerçevesinde, bir çok farklı bölge anlayışının bulunmaktadır ve gerçek bir bölge planlama fikrinin oluşturulamamasından dolayı, ortaya çıkan sorunların çözümleri gecikmiştir. Bu konuda izlenecek yol, plan bölgeleri ve diğer resmi kurumların kendi amaçları doğrultusunda oluşturdukları bölgeler, coğrafi bölgelerle uygunluk içerisinde oluşturulmasıdır. Planlamanın başarısı önce bölge bazında, daha sonra ise bu bölgelerin en küçük coğrafi birimlerinin ayırılmasına ve ayırılacak coğrafi birimlerin (alt bölge veya yöreye) plan bölgesi ilan edilerek, ülke bütününde planlamaya gidilmesine bağlıdır. [89]

Sonuç olarak Türkiye’de bölgelerarası farklılıkları azaltmak için önemli bir politika aracı olan Bölge Planlama çalışmalarının başarısızlığa ulaşmasında, siyasi istikrarsızlık, yerel yönetim ve merkezi yönetim arasındaki uyumsuzluklar, planları yönetecek ve uygulayacak kurumsal kimliği olan bağımsız kuruluşların oluşturulamaması, bölgesel kaynakların uygulama aşamasında ortaya çıkan ekonomik problemlerin giderilmesinde etkin olarak kullanılamaması gibi nedenler sayılabilir. Yapılan planlarda daha çok ekonomik ve fiziksel planlama biçiminde algılanmış; planlamanın kültürel ve çevre boyutu ihmal edilmiş; bütünleştirilmiş, sürdürülebilir bir planlama anlayışı bu planlarda yer almamıştır.

Tablo 3.5. Türkiye’deki Bölge Planlamalarının AB Bölgesel Politikaları Açısından Değerlendirilmesi

	PLANSIZ DÖNEM	PLANLI DÖNEM										
		AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL POLİTİKALARI YANSIMALARI ÖNCESİ DÖNEM						AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL POLİTİKALARI YANSIMALARI SONRASI DÖNEM				
	Köyceyiz-Dalaman Projesi	Doğu Marmara Planlama Projesi	Zonguldak Projesi	Antalya Projesi	Çukurova Bölgesi Projesi	Keban Projesi	GAP	Zonguldak-Bartın Karabük Bölgesel Gelişme Projesi	Yeşilırmak Planı	Marmara Bölge Planı	DAP	DOKAP
Proje-nin Hazırlanıldığı Yıllar	1957–1960	1960–1963	1963–1964	1960–1965	1960 – 1970	1964 – 1968	1977	1990	1997	1999	1998	1997
Ortaya Çıkışı	1957 yılındaki depremde bölgenin yeniden planlanması gereği ortaya çıkmıştır	1960’larda artan göçle beraber İstanbul’daki koruma ve imar çalışmaları amacıyla ortaya konmuştur.	İldeki nüfus artışı, yeni fabrikaların kurulmasıyla bölge planlama çalışmaları yapılmıştır.	DPT’nın bölgeye büro kurmasıyla envanter çalışması bölge planlamasını başlatmıştır.	DPT Bölgesel Planlama Teşkilatı kurdu, zengin tarım kaynakları değerlendirmek için bölge planlaması çalışması başlatmıştır.	Baraj kurma çalışmalarıyla sular altında kalacak yerleşmelerin başka bir yere taşınması amacıyla bölge planlama çalışmaları başlamıştır.	Fırat Havzasından su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesi amacıyla planlama başlanmıştır.	Karabük-Ereğli demir çelik işletmelerinin özelleştirilmesiyle planlama çalışmalarına ihtiyaç duyuldu.	Yeşilırmak havzasının taşkın, erozyon ve çevre kirliliğini önlemek amacıyla planlama çalışmalarına başlandı.	1999 Adapazarı depremiyle yeni plan anlayışının gündeme gelmesiyle ortaya çıktı.	Bölgenin diğer bölgelere göre daha az gelişmişliği sebebiyle planlama çalışmalarına başlandı.	Doğu Karadeniz’deki işsizlik göç, düşük gelir ve tek sektöre bağımlılık sorunlarının çözümüne yönelik olarak
Amaç	Yaşanabilir bir bölge oluşturmak.	İstanbul’un düzenli büyümesini sağlamak.	Kamu ve Özel Sektör arasında dengeyi sağlayarak yatırımları artırmak.	Bölgenin sosyo-ekonomik gelişmesini destekleyici yatırımlar sağlamak.	Bölgenin gelirini arttırmak, dengeli gelir dağılımını sağlamak .	Doğu Anadolu Bölgesinin ekonomik gelişmesini hızlandırmak, dengesizliği azaltmak.	Bölgesel kalkınmayı hızlandırmak, dengesizliği azaltmak	Bölgede Sanayi ve Madencilik gelişimini sağlamak	Havza çevresindeki çevre kirliliğini önlemek, taşkınları engellemek.	Kocaeli, Sakarya, Yalova Bölgesinde depremin yarattığı olumsuzlukları gidermek.	Kırsal ve kentsel gelişmeyi sağlamak.	Bölgenin ekonomik yapısını güçlendirmek, gelirini yükseltmek.
Hedef	Bölge planlama adına pilot bir bölge oluşturmak.	İstanbul ve çevresini beraber geliştirmek.	Bölgeyi Demir-Çelik ve kömür üretiminin merkezi yapmak.	Akdeniz’in diğer bölgelerinde uygulanacak bir pilot çalışması yapmak, kıyı bölgelerini sulayarak, geliştirmek.	Bölgenin zengin kaynaklarını ülke ekonomisine kazandırmak .	Baraj suları altında kalacak 92 yerleşimin, yeniden yerleştirilmesi.	Güneydoğu halkının gelir düzeyi ve hayat standartlarını yükseltmek	İş imkânı oluşturarak göçü durdurmak	Sürdürülebilir bir kalkınmayla çevrenin korunmasını sağlamak.	Gelişme deseni belirlemek .	İç dinamikleri harekete geçirmek, yabancı sermayeyi çekerek bölgeyi kalkındırmak	Samsun’un bir metropol, Trabzon’u hizmetler ve kültür merkezi yapmak

Uygulama	Uygulanama-mıştır	Uygulanama-mıştır	Uygulanama-mıştır	Uygulanama-mıştır	Uygulanama-mıştır	Uygulanama-mıştır	Kısmen tamamlanmış, proje çalışmaları devam etmekte	Proje çalışmaları devam etmekte	Proje çalışmaları devam etmekte	Proje çalışmaları devam etmekte	Proje çalışmaları devam etmekte	Proje çalışmaları devam etmekte
Politikalar	Örnek olarak bölge planı oluşturmak	Anadolu yakasının geliştirilmesi, sanayinin İzmit-Adapazarı üzerinde bir koridorda konumlanması	İlk ana kent yönetim örneği	Arazi toplulaştırma ve ıslahı, toprak ve su kaynaklarının sürdürülebilir kullanılması	DPT ve İmar İskan ortak çalışması		Gap Master Planı GİDEM kalkınma ajansı	Kamu Özel kesim işbirliği	Yeşilirmak Havzası il özel idareler hizmet birliği kurmuştur	Stratejik ön plan çalışmaları	Bölgeler arası dengesizlikleri azaltmak, özel kesim yatırımlarını arttırmak	Sürdürülebilir kalkınma politikaları
Yaklaşım	Uluslararası işbirliği yapılmıştır.	İstanbul'un gelişmesini, Adapazarı-İzmit aksına kaydırmak amacıyla planlama başlamıştır.	Altyapıyı geliştirmek, gelir farklılıkları azaltmak .	Bölge için kurumlar arası işbirliği sağlamak.	Dış yardımlarla kalkınmayı sağlamak		Uluslar arası ölçekte desteklenmiş, AB fonlarından yararlanıldı	Yabancı şirketlerle işbirliği yapmak	İl Özel idare Hizmet birliği kurularak gelişme çalışmaları başlatmak	Arazi kullanım planı hazırlamak, Tarım, Sanayi, ticaret, konut ve benzeri kullanımları belirlemek	Fizibilite raporları hazırlanarak, sektörel gelişim sağlamak	Türk-Japon hükümeti işbirliği yapılmıştır.
Araçlar	OECD ve UNESCO Yardım Fonları		Endüstrinin geliştirilmesiyle bölgeye yapılacak yatırımların artırılması	Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu (FAO)	Dış Kaynaklı Finanse Yabancı kaynaklı firmalar		AB den aktarılan fonlar kullanılarak U NICEF desteğiyle TUMAŞ tarafından ihale edilmiştir.	Dış Kaynaklı Finanse	TUBİTAK CIS sistemiyle bir veri tabanı oluşturmak		Üniversiteler ve Devlet işbirliği	Dış Kaynaklı Finanslar
Çalışmayı Destekleyen Kurumlar	Tarım Bakanlığı, DSİ, Orman Genel Müdürlüğü, Turizm Bakanlığı, Karayolları Genel Müdürlüğü, İmar İskân Bakanlığı ve UNESCO	İstanbul Belediyesi, İmar Kurulu, İmar ve İskan Bakanlığı	İmar ve İskan Bakanlığı	DPT, İmar ve İskân Bakanlığı, DSİ	DPT, İmar ve İskân Bakanlığı	İmar ve İskân Bakanlığı,	Fırat planlama amirliği, DSİ, DPT, TUMAŞ	DPT, Fransız BRL, TUMAŞ	İl Özel İdaresi, TUBİTAK	DPT	DPT, Bölgesel Gelişme ve Yapısal uyum Genel Müdürlüğü, Atatürk, Fırat, İnönü, Kafkas Üniversitesi işbirliğiyle	Japon Uluslar arası Teknik İşbirliği Ajansı (JICA), DPT
Kapsadığı Yerleşmeler	Köyceğiz, Dalaman	İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Bursa sonradan Bilecik	Zonguldak	Antalya, Isparta, Burdu	Hatay, Adana, İçel	Elazığ, Keban	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Zonguldak, Bartın, Karabük	Amasya, Çorum, Samsun, Tokat, Yozgat	Kocaeli, Sakarya, Yalova	Ağrı, Ardahan, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Hakkâri, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli, Van, Gümüşhane, Bayburt	Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon

4. YENİ BÖLGEÇİLİK VE BÖLGESEL GELİŞMEDEKİ YENİ KAVRAMLARIN TÜRKİYE’DEKİ YANSIMALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

“Yeni Bölgecilik” akımı, ekonomik gelişme politikalarında bölgenin temel ölçek birimi olduğundan hareketle, ekonomik politikaların uygulanabilmesi için, bölgelerin merkezden aktarılan yetki ve kaynak ile donatılmış kurumsal bir kapasiteye ihtiyacı olduğunu savunmuştur. Sürdürülebilir kalkınmayı yaratmada ve devam ettirmede içsel yerel faktörlerin önemini vurgulamış ve ekonomik gelişmede önemli girdiler olarak kabul edilen öğrenme, liderlik, sosyal sermaye, fiziksel altyapı, kurumlar ve insan kaynakları gibi geleneksel olmayan ekonomik değişkenlerin dikkate alınmasına katkıda bulunmuştur. [15]

Küreselleşme ve yerelleşmeyle beraber bu akımın etkilerinin Dünyada ve Avrupa’da görülmeye başlamasıyla pazarın niteliği ve şartları değişmiştir. Bu değişiklikler rekabetçi piyasada yerlerini korumak isteyen özellikle büyük ticaret bloklarının yapısal ve mekansal formlarındaki değişimlerini de zorunlu kılmıştır.

Dünyadaki en büyük ticaret bloklarından olan ve Türkiye’nin üyelik için çalışmalarına hız kazandırdığı Avrupa Birliği, değişen bu ekonomik düzene en kısa sürede adapte olabilmek için öncelikle mevcut bölgesel politikalarda revizyona gitmiştir. Çünkü bu akımın kaynağı yerelde kalkınmadır ve bu kalkınmada doğru bölgesel politikaların tespitiyle yapılabilir. AB bölgesel politikalarında yaşanan bu değişim, AB’ye uyum sürecinde olan Türkiye’nin de bölgesel politikalarında değişimi zorunlu kılmıştır.

4.1. Yeni Bölgecilik ve Bölgesel Gelişmede Yeni Kavramların Beş Yıllık Kalkınma Planlarına Yansımaları

Türkiye’de Osmanlı Devleti’nden beri “Bölgeciliğe” yani bölgesel örgütlenmeye ayrılıkçılığa yol açacağı kaygısıyla itibar edilmemiştir. Aşırı merkeziyetçi yönetim geleneğini kırmak, adem-i merkeziyetçi yönetim yapısı oluşturmak için bölgesel düzeyde etkin yönetim birimleri çabalarının sonucu hep başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 1913’te kurulan, ancak 1948’de kaldırılan Genel Müfettişlikler, 1983’te getirilen ancak başarısızlıkla sonuçlanan Bölge Valilikleri, bölgeselleştirme için yapılan ama

başarısızlıkla sonuçlanan girişimlerdir. Bu girişimlerdeki esas amaç, sorunları yerinde çözmektir.

Türkiye'nin en büyük problemlerinden biri olan bölgelerarası dengesizlikte, bölge yönetimlerinin girişimleriyle çözüme kavuşabilecektir. Ama merkezi yönetimin ağırlığını ve yükünü azaltmak adına kurulan bölge yönetimleri, merkezi yönetimin taşra birimleri olmaktan öteye geçememiştir. Türkiye'de ciddi anlamda ilk Bölge Planlaması sayılabilecek Güneydoğu Anadolu Projesi gibi çok önemli ve iddialı bir projenin yürütülmesinden sorumlu olan GAP idaresi de sonuçta merkezi bir örgüttür. Bütün bunlar Türkiye'de yeni bölgesel politikalarının geliştirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Türkiye'de bölgesel politikaların belirlenmesi ve uygulanmasıyla ilgili çalışmalar, beş yılda bir hazırlanan kalkınma planlarında belirtilmekte ve Devlet yatırım ve teşviklerini bu planlara göre yönlendirmektedir. İlki 1963 yılında yapılan kalkınma planlarıyla ilgili olarak getirilen eleştiriler arasında, kalkınma planlarında bölgeler ekonomik ve sosyal özellikleriyle ön plana çıkarılmasıyla gelişmişlik farklarından kaynaklanacak dengesizliğin bölgelerde yaratacağı sorunlara işaret edilmiş, kaynakların (sosyal, doğal, parasal, fiziksel) dengeli dağıtımı ve kullanımına hiç değinilememiş olması yönündedir. [90]

Yeni Bölgecilik ve beraberinde ortaya çıkan yeni kavramların Türkiye'deki Kalkınma Planlarına olan etkilerinin yansımaları sadece VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planında (2001-2005) Bölge Kalkınma Ajanslarının kurulmasına dair ilgili kararların alınmasıyla görülmeye başlamıştır. Ama bu plandan öncede bölgesel gündemle ilgili kavramlar olan sürdürülebilir kalkınma VI. Kalkınma Planlarında yerini almıştır. Tablo 4.4. de görüldüğü gibi bugüne kadar yapılan tüm planlar yeni bölgecilik ve beraberinde getirdiği kavramlar açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu kavramlar açısından alınan plan kararları dönemlerine göre tek tek sınıflandırılmaya çalışılmıştır.

Öğrenen Bölgeler ve Yenilik

1990 AB üyelik sürecinin hızlanmasıyla aynı zaman süreçlerinde görülen VI. BYKP'nda, (1990-1994) Kalkınmada Öncelikli Yörelere'de, üniversiteler kurmakla bölgenin gelişimin desteklenmesi hedeflenmiştir. KÖY'lere kurulan üniversiteler, bu bölgelerde AR-GE'lerin kurulmasını sağlayarak, yeni teknolojilerin geliştirilmesinde ön

ayak olacağı ve KÖY’lerdeki küçük işletmelerin yani KOBİ ‘lerin geliştirilmesinde katkıda bulunacağı tahmin edilmiştir. Alınan bu kararlar yeni kavramlar açısından değerlendirildiğinde, az gelişmiş bölgelerde üniversiteler ve çevrelerinde AR-GE’lerin oluşturulmasıyla kalkınmanın sağlanmaya çalışılması “öğrenen bölgeler ve yenilik” kavramının yansımaları olarak bölgesel kalkınma politikalarında yer almıştır.

Rekabetçilik

VII. Beş Yıllık Plan (1995-1999) çalışmalarında OSB-KOBİ-ARGE işbirlikleriyle, GAP ve DAP bölgelerinde sanayiinin geliştirilerek bölgesel kalkınmanın sağlanması ve dengesizliğin giderilmesi hedeflenmiştir. Böylece geri kalkmış bölgelerin, yardım ve teşviklerle bir başka deyişle öncelikle kamu desteği ile birlikte sanayilerinin geliştirilerek, birbirleriyle rekabetçi bir konuma getirilerek kalkındırılması hedeflenmiştir. KOBİ’lerin desteklenerek bölgenin kalkındırılması sağlama hedefinin de “rekabetçilik “ kavramının yansımaları olarak kalkınma planlarımızda yer almıştır.

Dünya Ekonomik Forumunun 59 ülke kapsamında yaptığı araştırmalarda, ülkelerin Rekabetçi Avantajlarına göre puanlama yapmıştır. AB üyesi ülkelerin ilk 20’de yer aldığı bu sıralamada Türkiye 3.2 lik gibi bir puanla 35. sırada yer almıştır. Bu da AB entegrasyon sürecinde yapılması gereken daha çok işin olduğunu gösterir niteliktedir. [26] [Ek E].

Bölgesel Kalkınma Ajansları

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planında (2001-2005) ise yeni bölgecilik akımıyla birlikte anılan bir kavram olan, bölgelerdeki gelişmeleri kontrol altına alarak kalkınmayı sağlamak amacıyla kurulan Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulması kararı alınmıştır. Bu kapsam GAP bölgesindeki kalkınmayı hızlandırmak için GİDEM (Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri) gündeme gelmiştir. Bununla birlikte Anadolu’nun bir çok bölgesinde kalkınmayı destekleyici ajans kurma çalışmalarına hız verilmesi hedeflenmiştir.

AB’ye üyelik için müzakere tarihi alındığı ve uyum sürecindeki çalışmaların hızlandırıldığı göz önüne alındığında, bundan sonraki kalkınma planlarında AB bölgesel politikaların daha fazla etkili olacağı ve bölgesel gelişmenin yeni gündemini oluşturan kavramların ülke kalkınma planlarında daha fazla yer alacağı tahmin edilmektedir.

4.2. Yeni Bölgecilik ve Bölgesel Gelişmede Yeni Kavramların Bölgesel Gelişme Süreçleri ile İlişkisi ve Avrupa Birliği Bölgesel Politikalarının Yansımaları

Özellikle ihracata dayalı bir kalkınma modelinin uygulanmaya başlandığı 1980’li yıllar sonrasında Türkiye’de ekonomik faaliyetlerin ve sanayiinin mekansal dağılımı, diğer ülkelerde olduğu gibi dünya ekonomisinde yaşanan değişimlere paralel olmuştur. [91]

Ekonomik olarak uluslararası piyasalarda yarışır hale gelen Türkiye, pek çok sermaye ihraç eden ülke hükümetleri ve uluslararası yatırımcılar tarafından, Çin’den sonra dünyada en fazla yatırım çekebilecek ikinci gelişmekte olan ülke olarak kabul edilmekteydi, fakat 1990 yıllarda ulaştığı bu başarıyı devam ettirememiştir. [92]

Yabancı yatırımlar, bir ülkede istihdam ve büyümeye sağladığı katkının yanı sıra, yan sanayilerin oluşmasına destek olmakta, o ülkeye teknoloji, know-how(nasıl yapıldığını bil) ile yönetim tecrübesi getirmekte ve dış pazarları açılmayı kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye’nin potansiyeli gereği doğrudan yabancı yatırımları ülkeye çekememesi, yalnızca finansal kaynak kaybına değil, sayılan tüm yaralardan da yoksun kalınmasına neden olmaktadır. [93]

21. yüzyılda küreselleşme ve serbest rekabetin öne çıktığı ve uluslararası ilişkilerin yeniden şekillendiği ve uluslararası yatırımların büyük önem kazandığı bir dünyada, kurumsal ve stratejik olarak Türkiye’nin kendini yenilemediği sürece, ekonomik ve sosyal yönden gelişme sağlayamayacağı gerçeği, yeni bölgesel politikaları da gündeme getirmiştir.

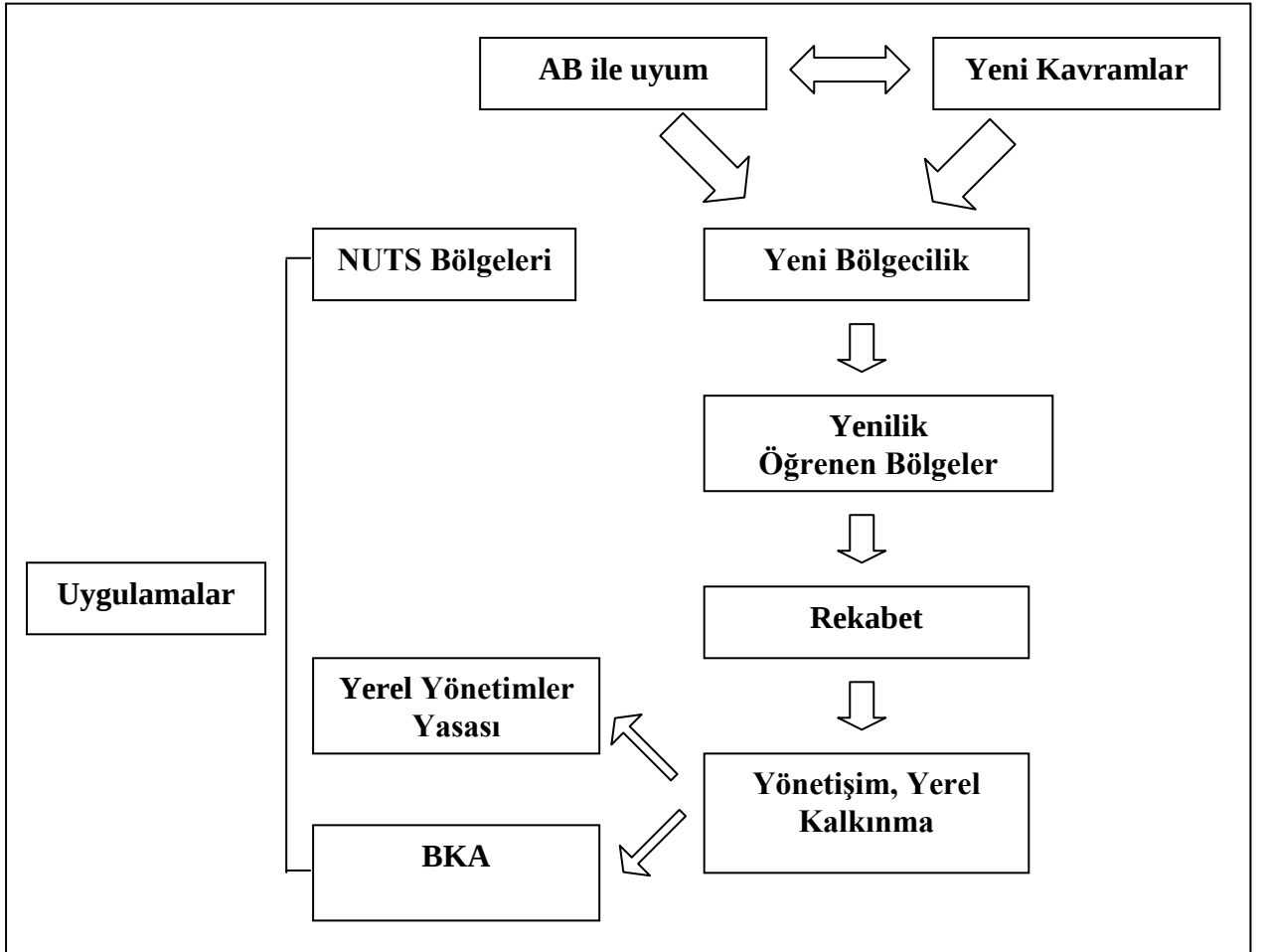
Türkiye’nin AB’ye ekonomik ve sosyal uyumuna yönelik katılım öncesi mali yardımların programlanmasına stratejik bir çerçeve oluşturmak için AB tarafından şart koşulan Ön Ulusal Kalkınma Planı 2003 de hazırlanarak, bölgesel politikaların yönlendirilmesi ve AB fonlarının aktarılmasında yol gösterici olması amaçlanmıştır.

DAP ve 7 adet Düzey 2 bölgesi kapsamında AB den ülkemize aktarılan yardımlar bir program çerçevesinde 2004-2006 yılları arasında uygulanmaları hedeflenmiştir. Bu kalkınma programlarının esas amacı Düzey II bölgelerinde yer alan ve potansiyel faydalanıcı olarak tanımlanmış kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, hizmet birlikleri, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, odalar, dernekler, vakıflar, küçük ve orta boy işletmeler öncelikli yararlanmalarını sağlamaktır.

Bu bölgesel politikaların çıkış noktası AB bölgesel politikaları olmakla beraber, bu politikalar Türkiye'nin mevcut yönetim yapısına ve yerel potansiyellerine göre uyarlanmaya çalışılmış fakat yetersiz bir altyapının üzerine oturtulmaya çalışıldığı için daha uygulamaya bile geçmeden bir çok yerel örgütler ve akademisyenler tarafından eleştirilmiştir. En çok eleştirilen düzenlemeler ise Yerel Yönetimlerle ilgili hazırlanan yasa taslakları olmuştur.

AB bölgesel politikalarının yansımalarıyla oluşturulan Türkiye'deki bölgesel politikaları 3 ana başlık altında değerlendirmek mümkündür. İstatistiki Bölge Birimlerinin belirlenmesi (NUTS), Bölgesel Kalkınma Ajanslarını oluşturulması ve Yerel Yönetimler Reformu olarak sıralanabilir.

Türkiye'deki AB bölgesel politikalarının ve yeni kavramların yansımaları Şekil 4.1. de özetlenmeye çalışılmıştır.

Şekil. 4.1. Türkiye'de AB bölgesel Politikalarının ve Yeni Kavramların Yansımaları

İstatistiki Bölge Birimlerinin Belirlenmesi (NUTS):

AB kaynak tahsisinde merkezi bir öneme sahip olan bölgeleme sistemi anlayışına uygun olarak, Türkiye’de de bölge düzeyleri oluşturulmuştur. AB nin bütün ülkelerinde oluşturulmaya çalışılan bu ortak bölgeleme sistemiyle AB genelinde tek bir veri tabanı oluşturulması hedeflenmiştir. Bölgesel istatistikleri standartlaştırmak ve bunu yaparken de karşılaştırılabilir bir tablo oluşturmak içinde bölgelerin sahip oldukları benzer niteliklere göre sınıflandırma yapmak hedeflenmiştir. Ve belli bir düzeydeki bölgelere kalkınma ajansları kurularak, bölgelerin yerelde kalkınması ve bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi hedeflenmiştir.

Ön Ulusal Kalkınma Planı çerçevesinde yapılan bir incelemeyle NUTS II düzeyindeki 26 bölgenin Gayri Safi Yurtiçi Hasıllarına göre sıralaması yapılarak, bu sıralamaya göre en düşük 10 bölgenin değerlendirilmesi yapılmıştır. Yapılan değerlendirme sonucu bu bölgelerin kalkındırılmasına yönelik bölgesel politikalar belirlenmiştir.

Ancak hazırlanan NUTS sınıflandırılması bölgesel planlanma ve örgütlenmeye ilişkin bir çerçeve sunmak konusunda Türkiye açısından, bazı sorunlara sahiptir. Oluşturulan bölgelerin sayı ve büyüklükleri, bölgesel düzeyde planlama ve örgütlenme amaçlarına uygun bulunmamıştır. Belirlenen NUTS bölgeleriyle ilgili olarak, eşit ve adil bir bölgeleme çalışmasının yapılmadığı görülmektedir. NUTS I 12 adet bölgeden oluşurken, NUTS II 26 bölgeden oluşmaktadır. Ankara, İstanbul, İzmir gibi şehirler tek başına bölge olarak tanımlanmıştır. Bölgeler eşit büyüklükte belirlenmemiş ve birbirinden çok farklı birleşmeler olmuştur. Daha önce yapılan bölge çalışmaları ve mevcut kamu örgütleri dikkate alınmamıştır. Seçilen bölge merkezleri, bölge merkezi olma yönünde yeterli kriterleri taşımamaktadır.

Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Oluşturulması

Türkiye’de de Bölge Kalkınma Ajansları NUTS bölgelerinin oluşturulmasıyla beraber Düzey 2 olarak belirlenen 26 plan bölgede, kalkındırmayı hızlandırmak amacıyla kurulmaları planlanmıştır. Yerelde kalkınmanın sağlanmasında, yönetsel örgütlerin mevcut potansiyelleri değerlendirerek yatırımları bölgeye yönlendirmesi ve oluşturulan Bölge Kalkınma Ajanslarının yatırımları bölgeye çekmek için faaliyetlerde bulunmasıyla mümkün görülmektedir. İlk olarak Güneydoğu Anadolu

Projesi (GAP), Doğu Anadolu Projesi (DAP), Doğu Karadeniz Projesi'nin (DOKAP) kapsadığı bölgelerde, Bölge kalkınma ajanslarının kurulması öngörülmekte ve daha sonra bu ajansları diğer tanımlanmış bölgelerde de yaygınlaştırılması hedeflenmektedir. Bu amaçla kanun hükmünde tasarı ve tasarlarda hazırlanmış ve hükümete sunulmuştur.

Bölge Kalkınma Ajansları'nın kurulmasına yönelik tasarıda valilikler asli birimler olarak tanımlanmakta, ajansların yönetim kurulu başına, her bölgede merkezi konumda olan bir ilin valisinin yönetim kurulu başkanı olarak atanması öngörülmektedir. [94]

Ama kurulan sisteme bakıldığında, hazırlanan taslak ve tasarımların, alınacak ödenekleri merkezi yönetime aktarmaktan başka bir amaç gütmeyeceği görülmekte, oluşturulan yönetim yapısından da açık ve net bir şekilde anlaşılmaktadır. Hatta kalkınma ajanslarının birde danışma kurulunun olması öngörülmüş ama bu yapılaşmada olması gereken sivil toplum örgütleri, kurulların dışında bırakılmış, sadece merkezi yönetime bağlı üyelerden ve iş verenlerden oluşan bir kurulun oluşturulması tasarlanmıştır. Mevcut taslağın yasalaştırılması durumunda, bölge yönetimi ve kalkınması sorunun, merkezi yönetimin ağırlıkta olduğu bir “Yönetişim” anlayışından daha öteye gidemeyeceği açıktır.

Avrupa'daki BKA'larla karşılaştırıldığında ülkemizde kurulacak BKA'ların mevcut yönetsel yapıya uygun düzenlemeler getirerek yönetim organizasyonu hazırlanmıştır. Türkiye'deki mevcut yönetsel yapının merkezi yönetime bağlı taşra teşkilatları olduğu düşünülürse, oluşturulacak BKA'ların yurtdışındaki örneklerinin aksine yerele değil merkezi idarelere bağlı bir yapısı olduğu görülmektedir. Etkin olarak rol alması gereken sivil toplum örgütlerine de sınırlı haklarla yönetime katılımlarına izin verilmiştir. Türkiye'de bu şartlarda oluşturulacak bir BKA'nın yerelin kalkınmasında ne denli aktif rol oynayacağı, görev ve yetkileri merkezi yönetimle sınırlıyken, bölgenin ihtiyaçlarına nasıl cevap vereceği bilinmemektedir.

Yerel Yönetimler Reformu

Yeni Bölgecilik kavramıyla beraber, bir ülkenin kalkınmasının yerelde başlaması gerekliliği dikkatleri ülkemizdeki yerel yönetimlerin yapısına çevirmiştir. Bölgesel gelişmede en büyük katkısı olabilecek yerel yönetimlerin, etkin olarak bu işi

yapılabilmeleri için merkezi yönetimler dışında, farklı görev ve yetkilere sahip olabilmeleri gerekmektedir. Fakat ülkemizdeki mevcut yapıya bakıldığında, yerel yönetimler seçimle gelmesine karşın, görevleri ve yetkileri sadece belediye sınırlarındaki kamusal hizmetleri sunmaktan öteye gidememiştir.

AB bölgesel politikalarındaki yerelde kalkınmanın sağlanması için ülkemizde yerel yönetimlerde bazı reformların yapılması zorunlu hale gelmiştir. Bu amaçla yola çıkılarak birçok kanun tasarı taslağı hazırlanmıştır. Daha önceki bölümlerde de belirtilen bu kanun tasarılarından bölgesel gelişmeyi en çok ilgilendiren Kamu Yönetimi Temel Kanun Tasarısı Olmuştur.

Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi bu konuda tartışma metinleri yayınlarak konuyu her boyutuyla ele alarak bazı eleştirilerde bulunmuştur. Bu eleştirilere göre hazırlanan bu tasarıların; merkezin bazı işlevlerini yerel birimlere aktarmak amacıyla yola çıkıldığı söylenmesine karşın, taslakların sosyal devlet ve kamu yararını göz ardı eden, katılımcı ve saydam olmayan bir yapılanma önerdiği görülmektedir. [73]

4.3. Bölüm Sonucu

Bu tez kapsamında “AB bölgesel politikaları, Türkiye’deki bölgesel politikalarını etkiliyor” varsayımından yola çıkarak, Türkiye’nin gelişim süreçleri irdelenmiş ve bu bölümde de bölgesel politikaların nasıl etkilendiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu kapsamda AB bölgesel politikalarının Türkiye’de yansımaları 3 esas politika altında toplanmıştır.

- İstatistiki Bölge Birimleri
- Bölge Kalkınma Ajansları
- Yerel Yönetimler Reformu

“Bölgesel Gelişmenin Gündemine giren Yeni Kavramlar, Türkiye’ye aynen transfer mi ediliyor, yoksa ülke koşullarına göre bir değerlendirme yapılıyor mu?” sorusunun tartışmasına cevabı da yine bu bölüm değerlendirmelerinden yola çıkarak verilmeye çalışılmıştır.

Bu anlamda, Türkiye’de genel olarak uygulanmaya çalışılan bölgesel politikalar ve yeni kavramlar Türkiye’nin gündemine yeni girmesine ve kurumsal yapılanma çalışmaları halen devam etmesine rağmen şimdiden bir çok sıkıntılar görülmeye başlanmıştır. Bunun en büyük sebeplerinden biri, bu politikaların uygulanmasına yönelik bir alt yapının olmayışıdır.

Türkiye Gümrük Birliği Antlaşmasıyla beraber, Avrupalılaşma yönünde adımlar atmaya başlarken başta yönetim yapısı olmak üzere bir çok kurum ve kuruluşlarda köklü bir revizyona gitmesi gerekmektedir.

Küreselleşmeyle beraber tüm dünyada önemini kaybeden ulus devletler artık yerini, yönetişim anlayışına bırakmıştır. Devletin kar amaçlı bir işletme gibi çalışması, rekabetçi piyasa şartlarına uygun bir planlama anlayışı geliştirmesi gerekmektedir. Türkiye’nin Avrupa’yla bütünleşmesinde aşması gereken en büyük problemi merkezi yönetimlerde toplanan yetki ve sorumlulukların ortaya çıkardığı gelişme engelleridir. Yerel yönetimlerin, merkezi yönetimin taşra birimleri olarak görüldüğü bir yönetim yapısının dışında bir yetki dağılımı yapılmalıdır. Yerel yönetimlerin, yereldeki örgütlenmeyle beraber çalışarak yerelin kalkınması sağlanmalıdır.

Yerel kalkınmanın sağlanmasında, KOBİ lerin sahip olduğu esnek yapı ve yeniliklere adaptasyonda gösterdikleri uyum, bu işletmelere daha fazla önemin ve desteğin verilmesini zorunlu kılmaktadır. Ülkemizdeki yardım ve teşvikler KOBİ lerin ülke geneline kurulmasını destekler yapıda olmalıdır. Hazırlanan kalkınma planlarıyla bu konu bölge politikalarının da gündemine alınmış, özellikle az gelişmiş bölgelere KOBİ lerin kurulması için plan kararları getirilmiştir.

Bir bölgede KOBİ lerin kurulmasıyla beraber, üniversite ve AR-GE faaliyetlerinin bölgede konumlanması ve bu üç yapılanmanın bir arada çalışmasıyla beraber tabana yayılan bir kalkınma gerçekleştirilebilir. Bununla ilgili olarak yine Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde kalkınma planları çerçevesinde yatırım ve teşvikler yapılmaktadır. Hükümetin aldığı bir kararla, çoğunluğu bu bölgelerde olmak üzere 15 tane daha üniversitenin temelleri 2005 yılında atılması hedeflenmektedir. Bu da beraberinde bir çok sektörün bölgede canlanmasına ve buna bağlı olarak da sanayiinin gelişmesine katkıda bulunacağı tahmin edilmektedir.

Rekabetçi ve yenilikçi bölgesel politikaların uygulandığı öncelikli hedefi yerelde kalkınma olan ve şeffaf bir devlet anlayışı benimsendiği takdirde AB ile bütünleşme sürecimiz hızlanacak ve diğer dünya ülkeleriyle de uluslararası piyasa şartlarında yarışır bir duruma gelen bir Türkiye'nin ortaya çıkacağı yaklaşımlarının yanında bunun tam tersi olacağını savunan görüşlerde vardır.

Rekabetçiliğe dayalı bölgesel politikaların ekonomik olarak avantajlı bölgeler lehine işleyeceği ve rekabetçi ortamda zayıf kalan az gelişmiş bölgelerin geri kalmışlığının

devamı ile bölgelerarası farklılıkların artacağı yönünde eleştirilerde dikkate alınması gerekli yaklaşımlardır. Bütün bunlar göz önüne alındığında yatırımların teşvikinde, fonların bölgelere dağıtılmasında, KOBİ'lerin desteklenmesinde, AR-GE ve üniversitelerin kurulmasında, yerel potansiyeller ve mevcut gelişimler dikkatli incelenerek bölgesel politikalar oluşturulmalıdır.

Bu noktada BKA'ların, gelişmiş veya az gelişmiş bölgelerde nasıl bir rol üstleneceği, ve bu yapılanmanın bölgelere göre ne tür farklılıklar yaratacağı tartışılması gerekli konulardan biridir. Farklı potansiyellere sahip bölgelerin standart BKA yapılanmasıyla rekabetçi koşullar altında ne tür avantaj ve dezavantajlara sahip olacağı ayrı bir araştırma konusudur.

Tablo .4.1. Beş Yıllık Kalkınma Planlarının Bölgesel Politikalar ve Bölgesel Gelişme Açısından Değerlendirilmesi

	Yeni Kavramlar	İlkeler	Yaklaşım	Hedefler	Politikalar	Araçlar	Uygulamalar
I.Planı 1963-1967		Ekonomik Gelişmenin Bölgesel aşı.	Bölge Planlama	Dengeli Kentleşme	Bölge Planla KÖY lere teşvik	Mali Teşvik Az Gelişmiş Böl.yatırım	Zonguldak İl Planı Doğu Marma
II. Plan 1968-1972		Bölge yerleşme Planı	Bölgesel ve Yerel Planlama	Kamu hiz. Dengeli dağ.	Az Gel.Böl. Kamu yatı. artırmak	Sanayi yer seç Mali özendirme	Keban
III. Planı 1973-1977		Bölgesel gel. Farklılıklarını azaltmak	Sektörel ve yerel planlama	Kamu hiz. Dengeli dağ.	KÖY lere yatırım önceliği İmalat san.gel.	Bölge Yerleşme Planı	
IV.Planı 1978-1982		Bölgesel Problemlerin Çöz.ağır. ver	Bölge Gelişme Planı	Mekansal örgütlen. Deng.kent	Az gelişmiş bölgelere yat. Teşvik edilmesi	Sanayi yer seç Mali özen Altyapı yatırı	
V.Planı 1985-1989		Az gelişmiş Bölgede kayn Verimli yarar.	Bölge pl. Bölge gel. Pl.	Bölgesel Düzeyde Dengeli ge	KÖY lerin geli. KOBİ lerin gel. Göç önleme pol.	Mali özendirme Alt Yapı çal.	ÇukurovGAP Kentsel gel.pr
VI.Planı 1990-1994	Öğrenen Bölgeler- KÖY de ün.v.işb.	Yerleşmelerin kademelenme	Bölge.ge. bölge- Alt bölge.pla	AT nin bölgesel Uygulama	Blge ölç.plan. Yatırımlarda eşgüdüm	Kırsal Kal. Pro Bölge-alt böl.	
VII.Planı 1995-1999		Ekonomik gel.	II.gelişme Planı-eylem pla.	Kır-kent Gel.farkını azaltmak	Bölge özelliklerine göre çeşitlenme	İl Gelişme Pl. OSB-ARGE KOBİlerin teş.	Zonguldak Pl. Yeşil ırmak Pl DAP-DOKAP
VIII.Planı 2001-2005	Bölgesel Kalkınma Ajansları-GİDEM	Yerleşme mer. Kademe.	Bölge gel. Fonu	AB pol.uyum	Plan bölge olş.	Bölgesel gelişme fonu	GAP yat. devam

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Fordist rejimden Post Fordist rejime geçişle yaşanan süreçte tüm dünyada sosyal, ekonomik ve mekansal boyutta değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Küreselleşme ve globalleşmeyle beraber artan uluslararası rekabetçi piyasa şartları mekansal yenilenmeyi zorunlu kılmıştır. Yaşanan bu değişimleri ülkenin geneline yaymak, sürdürülebilir kalkınma hedefiyle, bölgelerin yeniden yapılanmasını sağlamak yeni bölgesel politikaların gündemini oluşturmuştur. Bu kapsamda bölge kavramı, bölge sınırları yeniden sorgulanmış, yaşanan değişimler farklı kavramlarla tanımlanmıştır. Bölgedeki mekansal değişimler Yeni Bölgecilik akımı olarak açıklanmış, ve bu akımın etkileriyle Bölge Kalkınma Ajansları, Öğrenen Bölgeler, Yönetişim, Yenilik ve Rekabetçilik gibi terimlerde bölge literatürüne girmiştir.

Türkiye’deki mevcut durum ve geçmişten günümüze bölgecilik konusunda yaşanan değişimler bu kavramlar açısından değerlendirildiğinde, son 5 yılda AB uyum sürecinde Birlik politikalarının gerektirdiği çalışmalar hariç, merkezi idareler tarafından uygulanan ve bölgesel gelişmeyi yönlendirici olabilecek bir çalışma örneği yapılamamıştır. 1950 yıllarından itibaren resmi olarak da devletin gündeminde olan, bölge planları, bölgesel politikalar, kalkınma planları, az gelişmiş bölgelerin desteklenmesi için bölgesel kalkınma projeleri hazırlanması gibi konular , bir kez daha AB uyum çalışmaları içerisinde tekrar gündeme gelmiştir. Geline nokta bakıldığında neredeyse 50 yıllık bir Bölge Planlama geçmişi olan ülkemizde GAP Projesi haricinde-ki oda şu günlerde alınan başarısız sonuçları açısından eleştirilmekte- uygulana bilmiş büyük kapsamlı hiçbir bölge planı bulunmamaktadır.

Türkiye gibi bölgesel farklılıkların çok fazla olduğu ve bu sorunların çözülmemesinin büyük ekonomik ve sosyal maliyetlere neden olduğu bir ülkede, AB’nin bu konudaki önerilerine ve dayatmalarına rağmen, henüz kaydedeğer bir gelişme gösterilememiştir. AB’nin bölgesel politikalarında bölgelerin birbirine yaklaşması büyük önem taşıdığı için, Türkiye’nin bu bütünleşme sürecinde en kısa sürede somut adımlar atması gerekmektedir.

Bölgesel gelişmeyle ilgili çalışma ve çabaların çoğunu akademisyenlerin gösterdiği ülkemizde, karar alma ve uygulama mercilerinde bu akademisyenlerin etkin görev ve yetkilere sahip olamaması nedeniyle, hazırlanan çalışmalarda istenilen sonuca ulaşamamıştır. Bütün bu olumsuz koşullar çerçevesinde, yeni politikaların devreye konulması da kolay bir uygulama olarak görülmemektedir.

ÖNERİLER

Türkiye’de bölgesel sorunlar, ulusal politikalar geliştirilerek çözülecek problemler olmak yerine, bölgesel rekabeti artırarak, bölgesel seviyede çözülecek sorunlar olarak yeniden tanımlanmalıdır. Türkiye’de bölgesel kalkınma çalışmalarında önümüze çıkan en büyük sorunlar; bölgelerarası dengesizlik, göç, kaynakların etkin kullanılamaması ve bu yönde etkin politikaların ve gelişme stratejilerinin belirlenememesi olarak açıklanabilir.

Bu kapsamda Türkiye özellikle 2 konuyla ilgili kayda değer çalışmalar yapması gerekir. Bunlardan ilki “Kurumsallaşma”, diğeryse “Gelişme ve Planlama Modeli Oluşturma” dir.

Kurumsallaşma:

Yeni Bölgecilik akımıyla beraber katılımlı bir yerel yönetime ağırlık verilmesi ve merkezi yönetimlerin görev ve sorumluluklarının yerele dağıtılması gerektiği gerçeği bir kez daha gündeme gelmiştir. Cumhuriyetin kurulduğundan bugüne Merkezîyetçi yönetimin hakim olduğu ülkemizde, yerele ait tüm sorunlar merkezde çözülmeye çalışılmakta ve bu çalışmalarda çoğunluklarda çözüme yönelik yaklaşımlarla sonuçlanamamaktadır. Yine Merkezi yönetim tarafından hazırlanan kalkınma planları ve Bölge gelişme planları maddi imkansızlıklar ve bürokratik engeller sebebiyle uygulama imkanı bulamamaktadır. Ülkemizde Bölgeler arası dengesizlikleri azaltmak ve az gelişmiş bölgeleri geliştirmek amacıyla hazırlanan bölge planlarının 50 yıllık bir geçmişi olmasına rağmen, uygulanmış veya uygulansa da hedeflenen amaca ulaşabilmiş hiçbir planlama çalışmasının olmaması da, bir kez daha yeni bir kurumsallaşma çabasına olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Kısaca Yönetim anlayışı yerine Yönetişim anlayışının işlerlik kazanması gerekmektedir.

Yetki karmaşasına ve yetki çeşitliliğine son verilmeli, bütünü kontrol edebilen kurumsal dönüşümler için kurumlar arası bir koordinasyon sağlanmalıdır. Yerel yönetimleri gruplandıran ve çeşitlendiren, denetimi önemseyen ve esnek kurumsal bir yapının oluşturulması gereklidir. Bütün bunlardan önce devletin yapısında da köklü değişikliklerin yapılması gerekmektedir.

Tüm dünyada devletlerin, global ekonomik entegrasyona (globalleşmeye) uyum göstermeleri kaçınılmazdır. Türkiye’de globalleşen dünyada “merkeziyetçi” ve “korumacı devlet” anlayışları yerine, yerinden yönetimi vurgulayacak şekilde, yerel yönetimlere daha fazla güç ve yetki devredilmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

Yerel yönetimlerin ve yerelliğin öne çıkarıldığı bir ortamda devletin rolü de net olarak belirlenmelidir. Kontrol mekanizması devletin elinde tutulmalı, bölgelerarası rekabeti canlandırıcı teşviklerde yine devlet denetiminde yapılmalıdır. Burada amaç devleti küçültmek değil, hantal yapısından kurtulması için denetleyici konumuna getirmektir.

Gelişme ve Planlama Modeli Oluşturma:

Ülkemizde bugüne kadar uygulanan Bölgesel politikalar ortak amacı bölgeler arası dengesizlikleri azaltmak yönünde olmuştur. Ama kaynakların etkin kullanımı ve bölgelerin dengeli gelişimiyle ilgili etkin bir planlama pratiği geliştirilememiştir. Sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen, dengesizlikleri gidermek için sadece bölgesel değil ulusal düzeyde de planlama kararları içeren ortak bir model oluşturulamamıştır.

Küreselleşme süreciyle birlikte planlama bir kısır döngü içine girmiş, etkinliğini yitirmeye başlamıştır. Etkin bir planlama modelinin belirlenmesi zorunlu olmuştur.

Özellikle yerelin kalkınması ve yerelde kaynakların korunmasını sağlamak ve bölgelerin, rekabet edebilir bir konuma ulaşmaları için geliştirilen planlar;

- Ekonomik kalkınmayı sağlamalı
- Kalkınmanın sürdürülebilir olmalı
- Yaşam ve çevre kalitesinin artırılması öncelikli hedefi olmalıdır.

Bölgesel gelişmenin gündemine giren yeni bölgecilik akımı ve bununla beraber ortaya çıkan yeni kavramlar, belirlenecek planlama modeli için altlık oluşturmalı ve

bu planın amaç ve hedefleri yeni kavramlarla beraber ortaya çıkan bölgesel politikalara göre belirlenmelidir. Diğer önemli bir konu ise belirlenen bu politikalara göre oluşturulacak planlama modeli her bölgenin yapısına, iç dinamiklerine ve mevcut kaynaklarına göre uygulanabilir olmalıdır. Gelişmiş bir bölgeyle, az gelişmiş bir bölge için aynı planlama kararlarının alınması ve aynı politikaların uygulanması gerçekçi bir planlama yaklaşımı olmaz.

Bunun içinde uygulanabilecek en etkin planlama yöntemi “Stratejik Planlama” dır. Stratejik planlama; esnek yapısı, katılımcı karar alma ve uygulamaya imkan verir olması yönüyle mevcut planlama yaklaşımlarının etkisiz kaldığı bir dönemde uygulanabilecek en iyi model olarak gözükmektedir.

Hazırlanan son imar kanunu tasarısı taslağında, Stratejik planlara geniş bir yer verilmiş, Mekansal Strateji Planı, Ülke Mekansal Strateji Plan, Bölge Strateji Planı, Yerleşme Ana Strateji Planı olarakta 4 ana başlık altında irdelenmiştir. Bu planların ortak hedefleri, planlı bir kentsel dönüşüm sağlanması, arazi kullanımı, yerleşme ve yapılaşma konusunda yöresel kurallara uygunluğun sağlanması, bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması gibi ana maddeler sayılabilir.

Stratejik planlama uygulanırken, yerele ait koşullar önemlidir. Planlama, değişimlere adapte olabilmelidir. Hem vizyona, hem sürece işaret eder. Açık dialog, işbirliği, koaliasyon, toplumun tüm katmanlarını içeren karar verme süreci, aktif yurttaşlık; bu yaklaşımla beraber anılan kavramlardır. Stratejik planlar SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) analiziyle yani kentin güçlü ve zayıf yanlarını, fırsatlarını ve tehditlerini göz önüne alarak geliştirilir. Bu sebeple diğer planlara göre çok daha uygulanabilir ve gerçekçidir.

Hazırlanan stratejik planların bir vizyonu olmalıdır ve bu vizyona göre uzun ve kısa dönemli planlar hazırlanır. Ulaşılabilir hedefler belirlenerek, bu hedeflere ulaşmada politikalar geliştirilir.

Stratejik planlamada kademeli planlama esastır yani plan önce ülke düzeyinde sonra bölge ve alt bölgeler şeklinde kademelenir. Sivil toplum örgütleri, merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin ortak çalışmalarıyla bu planların yürütülmesi gerekir.

Stratejik planlamayla, gelişme belli bir düzen içinde gelişir. Hazırlanan kalkınma planları, yatırım ve teşviklerin yönlendirilmesi ve uygulama planları tek bir model

baz alınarak yönlendirilebilir. Merkezi yönetimden yerel yönetime kadar tüm kurum ve kuruluşlar tek bir planlama çerçevesinde karar alması ve geleceğe yönelik atılımları yine bu plan kararlarını dikkate alarak yapması ortak bir model çerçevesinde yapılabilir. Çevrenin korunması, sosyal adalet ve ekonomik gelişmede bu planla sağlanabilecek, yeni bölgecilik akımı da böylece aktiflik kazanabilecektir.

Stratejik planlamanın çok bilinçli kullanılabilmesi için, uzmanlığa önem veren, süreçleri dikkate alan ve vizyon tanımlayan kurumlaşmaya ihtiyaç vardır. Bu kurumsallaşma içinde ülkenin tüm kurumlarının bu planlama sürecine katılmaları ve stratejik planlama çerçevesinde ortak kararlar geliştirilmeleri esastır.

Türkiye’de ise bu plan çalışmalarıyla ilgi olarak hükümet tarafından yürürlüğe konan Acil Eylem Planı’nda Kamu Yönetimi Reformu başlığı altında, DPT Müsteşarlığı sorumluluğunda yürütüleceği belirtilen KYR-26 kod numaralı faaliyette, "Kuruluş düzeyinde stratejik planlama uygulamasına geçilecektir" ifadesi yer almaktadır. Ayrıca Yüksek Planlama Kurulunun 2003/2 Karar No.lu 2003 Yılı Programı ve Mali Yılı Bütçesi Makro Çerçeve Kararında, DPT Müsteşarlığı tarafından hazırlanan Stratejik Planlama Kılavuzu çerçevesinde 2003 yılında pilot düzeyde başlatılacak çalışmaların orta vadede bütün kuruluşlara yaygınlaştırılacağı belirtilmektedir.

Bu çerçevede DPT Müsteşarlığı bünyesinde oluşturulan çalışma komisyonunca kuruluşlara stratejik planlama çalışmalarında yardımcı olmak ve yol göstermek üzere bir Stratejik Planlama Kılavuzu hazırlanmıştır.

Ayrıca, kuruluş düzeyinde başlatılacak stratejik planlama çalışmalarının bir proje kapsamında ayrıntılandırılması, faaliyet programının belirlenmesi, faaliyetlerin yürütülmesi ve çalışmanın kamu kuruluşları ile işbirliği içinde sonuçlandırılmasından DPT Müsteşarlığının yetkili olacağı ifade edilmektedir.

Bu planlamanın da resmi olarak ülkenin gündeminde yer almasıyla beraber, başlatılan bu çalışmaların ülkemiz için olumlu bir başlangıç olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bölge planlaması konusunda da yapılan bir çok çalışma vardı fakat bugüne kadar hiç biri uygulanamadı. Daha önceki dönemlerden Türkiye’nin şu andaki en büyük farkı AB bölgesel politikalarının Türkiye’de uygulanması konusunda, AB’nin baskılarını artırdığı, Türkiye’nin de bu politikalarla ilgili yoğun çalışmalar ve revizyonlar yaptığı bir durumun olduğu düşünüldüğünde, birazda olsa bu planların geleceğine daha ümitli bakılmaktadır.

Ulaşım, sosyal imkan veya sürdürülebilir büyüme konularında bölgesel stratejilerin olmayışı, büyüme üzerinde önemli bir etken olarak kendini göstermektedir. Her ne kadar tüm sorunlar bölgesel seviyede çözülmese de bölgesel planlar, daha büyük yaklaşım ve politikaların parçası olmadığı sürece de çözülemez.

Yapılan planlar bilgisayar başında ampirik veriler kullanılarak değil, bölgeler incelenerek ve bu bölgelerde yaşayan insanların kent yaşamıyla ilgili sorunları irdelenerek, bölgenin canlı analiziyle uygun bir bölge planı oluşturulabilir. Bölgesel planlar için daha bütünsel bir yaklaşım benimsemek, bölge içindeki geleneksel disiplinleri ve planlamanın farklı ölçeklerini entegre etmek ve bölgesel tarih ve değişim bağlamında çaba göstermek gerekir.

KAYNAKLAR

- [1] <http://www.abyerelnet.org/yerel/bolgelerkomitesi.htm>
- [2] **MGK Genel Sekreterliği.** 1993. Türkiye’de Bölge Planlamasının Evreleri, Ankara.
- [3] **DPT,** 2000. Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu Bölgesel Gelişme, DPT Matbaası, Ankara.
- [4] **Keleş, R.** 1997. Bölge Gerçeği ve Avrupa, *Planlama Dergisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, 2002/4*, Ankara
- [5] **Tekeli, İ.,** 1972. Bölge Planlama Üzerine, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul.
- [6] **Ohmae, K.** 1996. The End of the Nation State, The Rise of Regional Economies, Çeviren, Zülfü Dicleli, Türk Henkel Dergisi Yayınları, İstanbul
- [7] **Marın, C.M.** 2003. Globalleşme Sürecinde Kent ve Bölgelerin Mekansal Ekonomilerdeki Rolü ve Ekonomik Coğrafya Eşitsizliği: Bir Yerleşim Kuramı Yaklaşımı. Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu I. Pamukkale Üniversitesi, DPT, Ankara.
- [8] **Kayasü, S.** 2002. Yeni Planlama Paradigması ve Kurumsallaşma Süreçleri Üzerine, *Planlama Dergisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, 2002/4*, Ankara.
- [9] **Danson, M., Whittam, G.,** 1999., Regional Governance, Institutions and Development, Regional Research Institute, West Virginia University.
- [10] **Amin, A., Thrift N.,** 1994. Globalization Institutions and Regional Development In Europe, Oxford University Press.

- [11] **Danson, M. W.**, 2000. Debates and Surveys, Regional Development Agencies and the 'New Regionalism' In England, Regional Studies, Vol.34.9.
- [12] **Keating, M.** 1998. The New Regionalism in Western Europe, Western Ontario Universitesi, Canada.
- [13] **Dunford M., Kafkalas G.** 1992. Cities and Regions in the New Europe içinde Murray, R., Europe and New Regionalism, Londra.
- [14] **Marshall, T; Glasson, J; Headicar, P;** 2002. Contemporary Issues in Regional Planning, Oxford Brookers University içinde; Cochrane A. "Thinking about the English Regions",.
- [15] **Akpınar, R., 2003.** "Bölgesel Gelişme Politikalarında Yaşanan Değişim:Yeni Bölgeselleşme Paradigması ve Uygulamaları" DPT, Ankara.
- [16] **Mawson, J.**, 1998. Policy Review Section, Regional Development Agencies and Sustainable Development, Regional Studies, Vol 32.4.
- [17] www.rda-ceda.net
- [18] **Allmendinger, P., Tewdwr-Jones, M.** 2000. Spatial Dimensions and Institutional Uncertainties of Planning and the "New Regionalism", Environment and Planning C: Government and Policy, 18; 711-26
- [19] www.eurada.org
- [20] **Kayasü, S., Yaşar, S.S.**, 2002. Değişen Bölge Kavramı ve Bölgesel Ekonomik Kalkınma: Bölgesel Kalkınma Ajansları, *10.Ulusal Bölge Bilim/Bölge Planlama Kongresi*, İstanbul.
- [21] www.wda.co.uk
- [22] **Morgan, K.**, 1997. The Learning Region: Institutions, Innovation and Regional Renewal, Regional Studies Vol.31.5 491-503
- [23] **Porter, M. E.** 2000. Competitive Strateji, Çeviren: Gülen Ulubilgen, İSO yayınları, İstanbul

- [24] **Porter, M.E.** 1998. Competitive Advantages of Nations, NewYork.
- [25] **Batey, P.W.J., Friedrich, P.** 2000. Regional Cmppetition, NewYork.
- [26] **World Economics Forum**, 2000. The Global Competitiveness Report 2000, New York.
- [27] **Yılmaz, H.** 2003. Yenilik (İnnovasyon), Yeni Ekonomi ve Rekabet, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezleri, Ankara.
- [28] **European Commission**, 1996. Green Paper on Innovation, Bulletin of the European Union Supplement 5/95, Brüksel,
- [29] **Durgut, M. Aksoy, M.** 2004. Bölgesel Öngörü:Bölgesel İnovasyonun Sistemleşmesi, ODTÜ,Ankara.
- [30] **Sarıhan. H. İ.** 2003. Rekabette Başarının Yolu, Teknoloji Yönetimi, İstanbul.
- [31] **Amdam, J.** 2003. Structure and Strategy for Regional Learning and Innovation-Challenges for Regional Planning, European Planning Studies, Vol 11, No.4.
- [32] **Şahin, Y. E.**, 2003. Sosyal Devlet Modelinden “Good Governance” Modeline Geçiş Sürecinde Kalkınma Ve Planlama Anlayışında Gerçekleşen Değişim, 8.Kasım Dünya Şehircilik Günü, 27. Kolokyum, Şehircilikte Reform, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara.
- [33] **Taner, E.**, 1986. Bölge Planlama, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- [34] **DPT**, 2000. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde Bölgesel Gelişme, 1996-2000, Ankara.
- [35] **DPT**, 2000. Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- [36] **Uğurlu, N.** 1992, Avrupa Topluluğu Bölgesel Politikası, Yapısal Fonlar ve Bu fonlardan Türkiye’nin yararlanma olanakları, Uzmanlık Tezi, DPT, Ankara.

- [37] **Karluk, R.** 1998. Avrupa Birliği ve Türkiye, İstanbul.
- [38] **DPT**, 2000,. Devlet Yardımları Alt Komisyonu Raporu, Ankara.
- [39] **Kösecik, M., Koçak, Y.;** 2003.Avrupa Birliği Bölgesel Politikası ve Yapısal Fonlar. Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu II, Pamukkale Üniversitesi, DPT, Ankara.
- [40] **Eraydın, A;** 2003. Bölgesel Kalkınma Kavram, Kuram ve Politikalarında Yaşanan Değişim. Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu I. Pamukkale Üniversitesi, DPT, Ankara.
- [41] <http://www.gap.gov.tr/Turkish/Dergi/D9152001/bolge.html>
- [42] <http://www.aib.org.tr/duyuru/abmevzuat.htm>
- [43] **Aydoğmuş, İ.** 2000. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Devlet Yardımları, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Ankara
- [44] **Dinler, Z.** 1994. Bölgesel İktisat, Bursa
- [45] **DPT**, 2003. Bölgesel /Yerel Kalkınmada Kullanılabilecek Finansal Sistemler, Aracı Kurumlar ve Türkiye İçin Öneriler, DPT Uzmanlık Tezleri, Ankara
- [46] **İskan ve Şehircilik Haftası Konferansları**, 1998. Türkiye'de Bölge Planlaması Alanındaki Gelişmeler, İstanbul.
- [47] **DPT**, 2000. 8.Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- [48] **DPT**, 1998. Alt Komisyon Raporu, Ankara.
- [49] **DPT**, 2001. Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere Sağlanan Diğer Destekler, Ankara.
- [50] **Tekeli; İ;** 2003.Bir Bölge Plancısının Çözmeğe Çalıştđğı Sorunun Büyüklüğü Karşısında Yaşadđğı İç Huzursuzlukları. Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu 2,Pamukkale Üniversitesi, DPT, Ankara.
- [51] **İmar ve İskan Bakanlığı**, 1963. Doğu Marmara Bölgesi Ön Planı, Ankara.

- [52] **Keleş, R.**; 2000 Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi, Ankara,
- [53] **İmar ve İskan Bakanlığı**, 1964. Zonguldak Bölgesi Ön Planı, Ankara.
- [54] **İmar ve İskan Bakanlığı**, 1963. “Antalya Bölgesi’ nde Yapılmakta Olan Planlama Çalışmalarına Bölgesel Yaklaşım ve Bununla İlgili Davranışlar Hakkında Düşünceler”, Ankara. (Teksir)
- [55] **İmar ve İskan Bakanlığı**, 1970. Ege Bölgesi Bölgesel Gelişme, Şehirleşme ve Yerleşme Düzeni, Ankara.
- [56] **İmar ve İskan Bakanlığı**, 1970. Çukurova Bölgesi, Ankara.
- [57] **Özcan, Ü.**; 1997 “Zonguldak-Bartın-Karabük Gelişme Projesinin Öteki Yüzü”, İletkent, Kent Planlamacıları İletişim Dergisi, Sayı 2-3, Ankara, 1997
- [58] **Turak, E.**, 1994. Kurumsallaşma;Şehir ve Bölge Planlamanın Son 15 Yılı Çalışmaları, *Planlama Dergisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, 94/11*, Ankara.
- [59] **DPT**, 2000. Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Programı, 2001-2005, DPT, Ankara.
- [60] **DPT**, 2000. Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- [61] **Atalık, G.**, 1989. Bölge Planlamasına Giriş, İstanbul.
- [62] **Şanlı, İ.**, 1980, Türkiye il sistemi,Yapısal özellikleri, Bölgeleri ve Büyüme performansı üzerine analitik bir inceleme, 1980, İTÜ, İstanbul
- [63] **Kılıç, S.** 2004. Türkiye’de Bölgesel Planlama ve Bölgesel Örgütlenmeye İlişkin Sorunlar. *Planlama Dergisi.2004/1. TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını*, Ankara.
- [64] **Atalık, G.** 1989. Bölge Planlamasına Giriş, İTÜ, İstanbul.
- [65] **DPT**, 2000. Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA), Doğu Karadeniz Bölgesi Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP), Nihai Rapor, Cilt I, Yönetici Özeti, DPT, Ankara

- [66] **T.C. İçişleri Bakanlığı**, 2002. Mülki İdare Şurası İhtisas Komisyon Raporları, Ankara: Nisan.
- [67] **GAP Bölge Kalkınma İdaresi**, 2001. “2000 yılı Faaliyet Raporu”, Ankara, 2001
- [68] **Doğanay, F**; 1995. “Doğu ve Güneydoğu Anadolu Toplumsal Yapısında Dönüşme Süreci (Sosyal Antropolojik Yaklaşım)”, DPT, Ankara.
- [69] **GAP**, 2001. “GAP İdaresi ile AB Arasında İşbirliği; GAP Bölgesel Kalkınma Programı”, Sayı 15, Ankara.
- [70] **DPT**, 2003. Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004-2006). Ankara
- [71] **Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği**, 2003. Avrupa Birliğinin Türkiye’de Desteklediği Programlar, 2003-2004, Ankara.
- [72] **Ersoy, M.**, 2003. Merkezi ve Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılanmasına ilişkin Taslakların Getirdikleri. *Planlama Dergisi*, 2003/4. *TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını*, Ankara.
- [73] **Karahanoğulları, O.** 2003, Kamu Yönetimi Reformu İncelemeleri:Mülkiyeden Perspektifler, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler fakültesi Ankara
- [74] **Arıkan, Y.E.** 2004. Bütünleşen Avrupa’da Yerel Yönetimler, Galatasaray Üniversitesi, İstanbul. (internette yayınlanan bir makale
- [75] **Tokman Y., Altay D., Kut B.**, 2003. Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılanmasına Yönelik Bir Araç olarak “Yerel Gündem 21” Hareketi, 8.Kasım Dünya Şehircilik Günü, 27. Kolokyum, Şehircilikte Reform, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara.
- [76] **Yirmibeşoğlu F., Yiğiter R.**, 2003. Kentsel Dönüşüm Sürecinde “Yerel Gündem 21” in Rolünün Türkiye’deki Uygulamalar ile Değerlendirilmesi, Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, Bildiriler, YTÜ, İstanbul.

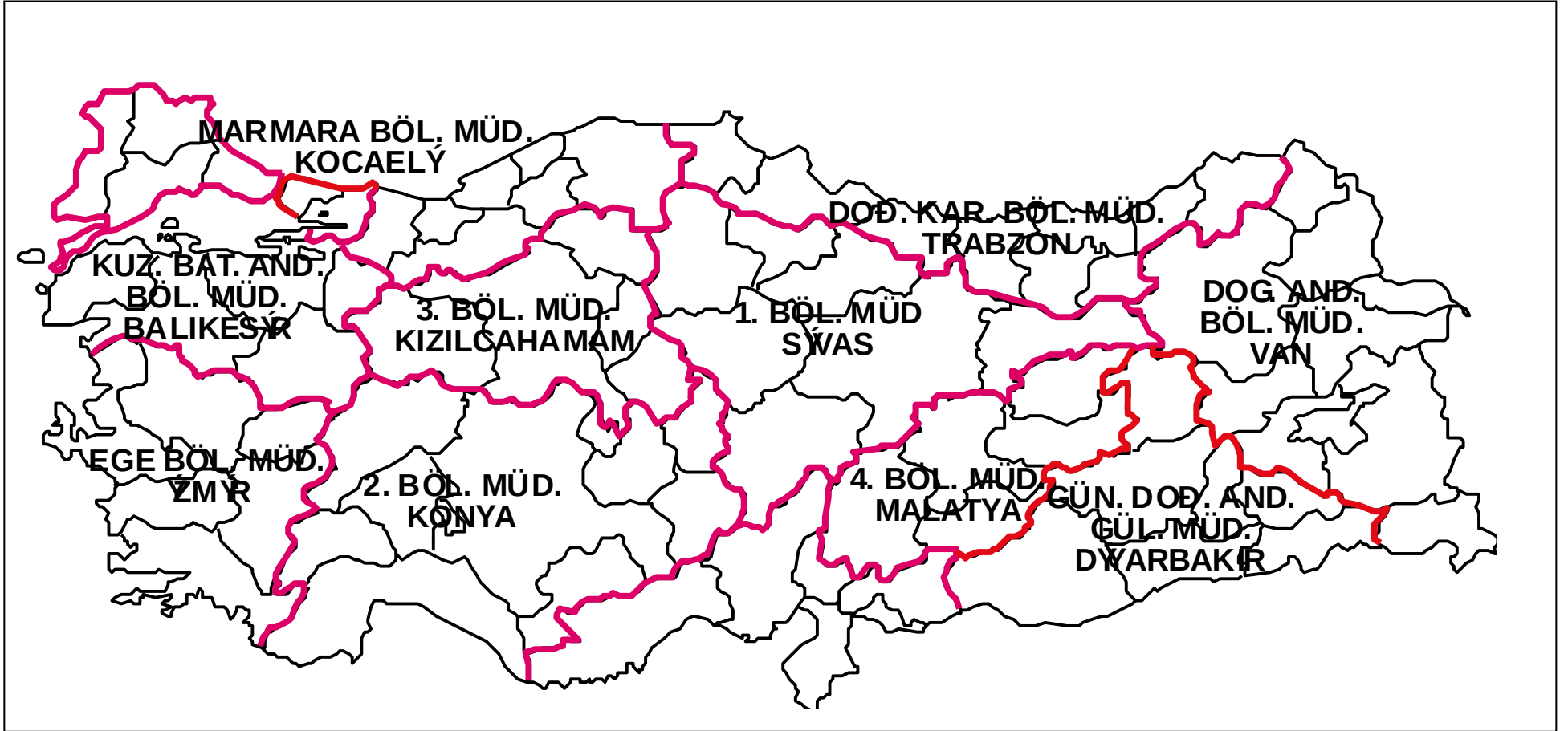
- [77] **Demirel, H., Karagedikli, B.**; 1998.Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi”WALD”. Kent Gündemi Dergisi, 1998/5, İstanbul
- [78] <http://www.tesev.org.tr/etkinlik/chestari.php>
- [79] **DPT**, 2004. İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.
- [80] **Altaban, Ö.-Duygulu, F.**, 2004 “Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması Tasarıları Üzerine Notlar”, Mimarlık, TMMOB Mimarlar Odası Yayını, Sayı 317, Mayıs-Haziran
- [81] **DPT**, 2003. Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesi, Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara.
- [82] www.dpt.gov.tr
- [83] http://www.gidem.org/_Gidem/web/gozlem.aspx?sayfaNo=67
- [84] http://www.undp.org.tr/gidem_tr.htm
- [85] <http://www.tbb.gen.tr/turkiye/content/turkey/204-205.htm>
- [86] www.abigem.org
- [87] **AB Komisyonu Raporu**, 2004, Türkiye’nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 Yılı Düzenli Raporu, Brüksel (Gayri Resmi Tercümesi)
- [88] **Duygulu, F.**, 2003. Yasalar Değişirken Şehir Planlama ve Kurumlar, 8.Kasım Dünya Şehircilik Günü, 27. Kolokyum, Şehircilikte Reform, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara.
- [89] **Mutlu, M.**, Bölge Planlaması Konusunda Yeni Yaklaşımlar ve Sorunlar, Sosyal Bilimler Kongresi, Ege Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, İzmir
- [90] **DPT**, 2000. Uzun Vadeli Gelişimin(2001-2023) ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının(2001-2005) Temel Amaçları ve Stratejisi, Ankara.

- [91] **DPT**, 2003. İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.
- [92] **DPT**, 2000. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, *Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara
- [93] **UNCTAD**, 1999. Foreign Direct Investment and Challenge of Development. World Investment Report, New York
- [94] <http://www.ab.org/modules.php>
- [95] **İmar Kanunu Tasarısı Taslağı**.
- [96] **Eser, U.**, 2003. Kentsel Gelişme İçin Plan Neden Gereklidir? Kentsel Gelişme Süreçlerinde İl Gelişme Planlarının Rolü: Bolu ve Düzce İl Gelişme Planı Deneyimleri, Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu I. Pamukkale Üniversitesi, DPT, Ankara.

EKLER

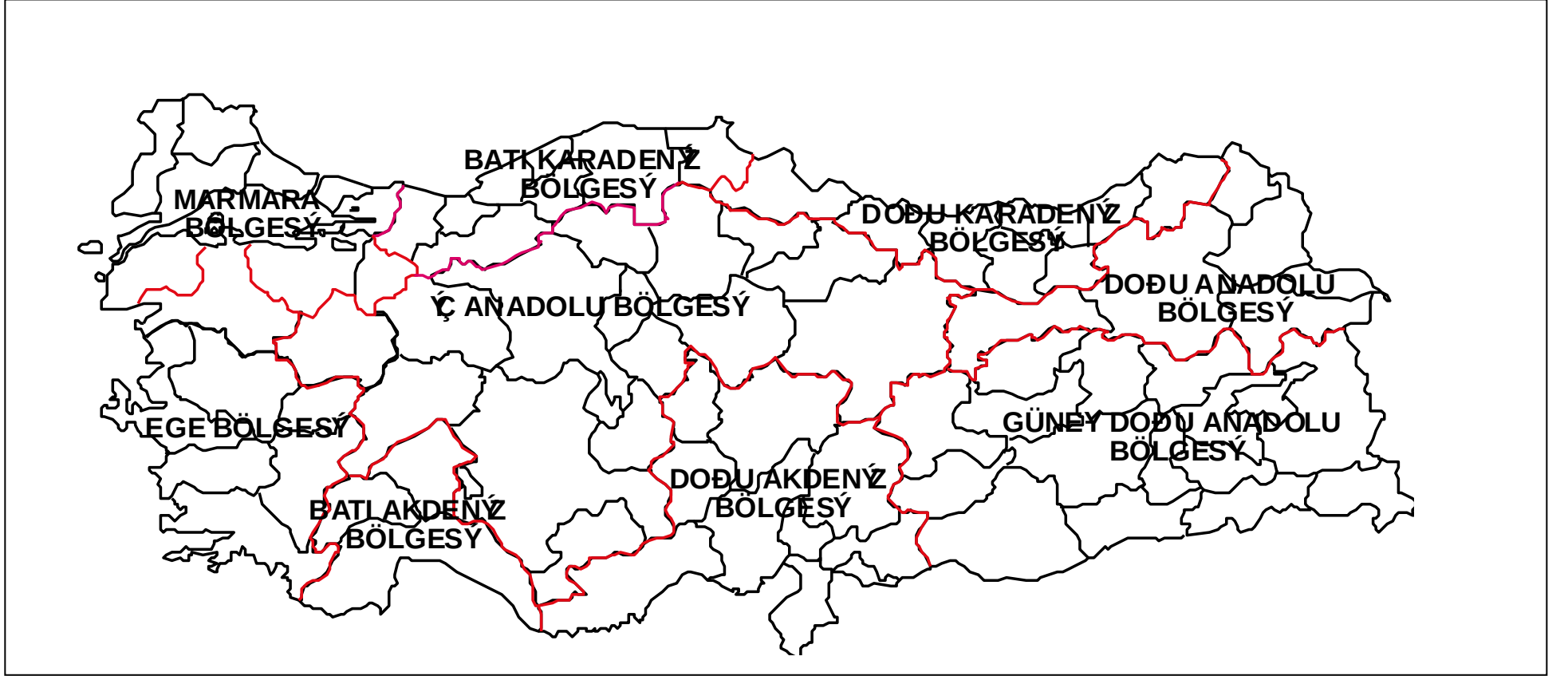
**EK A: TÜRKİYE DE BUGÜNE KADAR BELİRLENEN
BÖLGELER VE BÖLGE AYRIMLARI**

MTA BÖLGE MÜDÜRLÜKLERİ

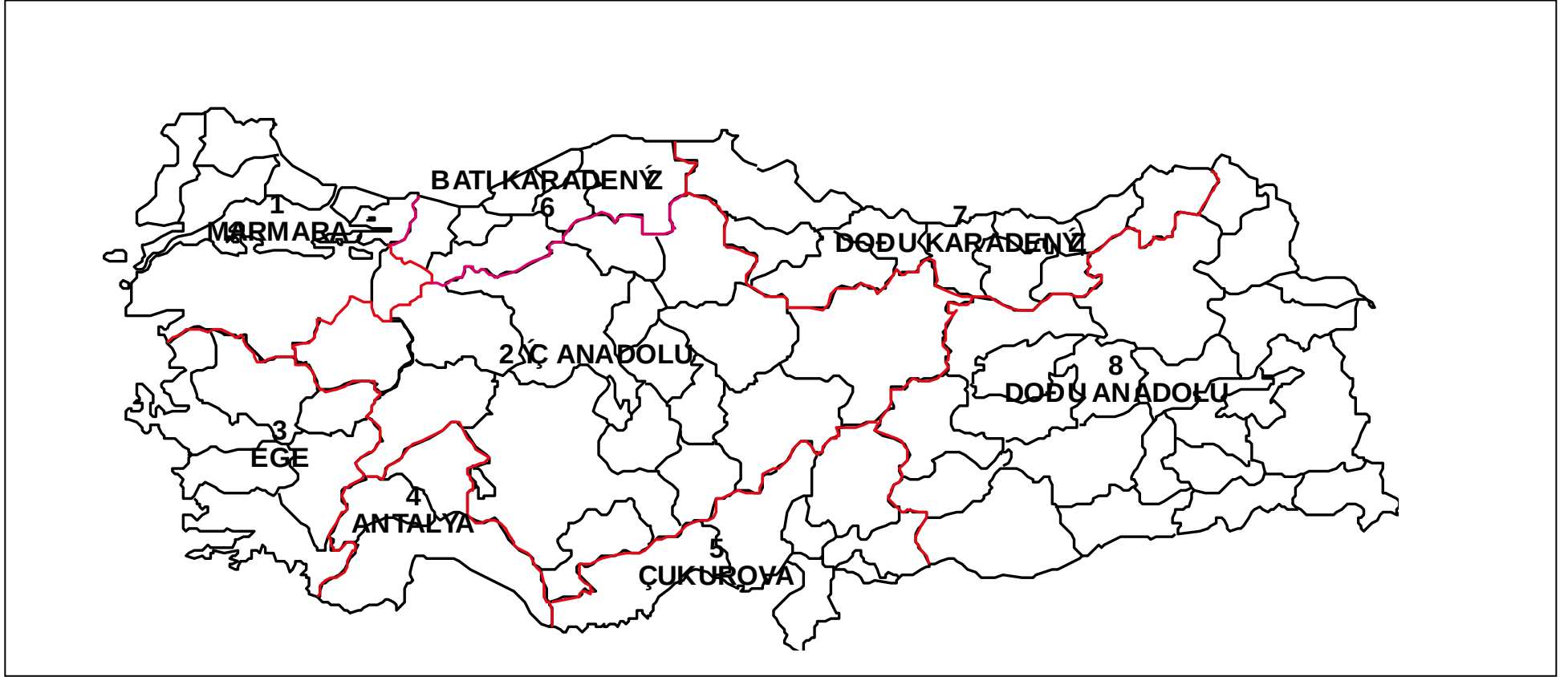
Kaynak: www.mta.gov.tr

ORMAN BAKANLIğI BÖLGE MÜDÜRLÜKLERİ

Kaynak: www.die.gov.tr

TÜRKİYE BÖLGE VE ALT BÖLGELERİ

Kaynak: www.dpt.gov.tr

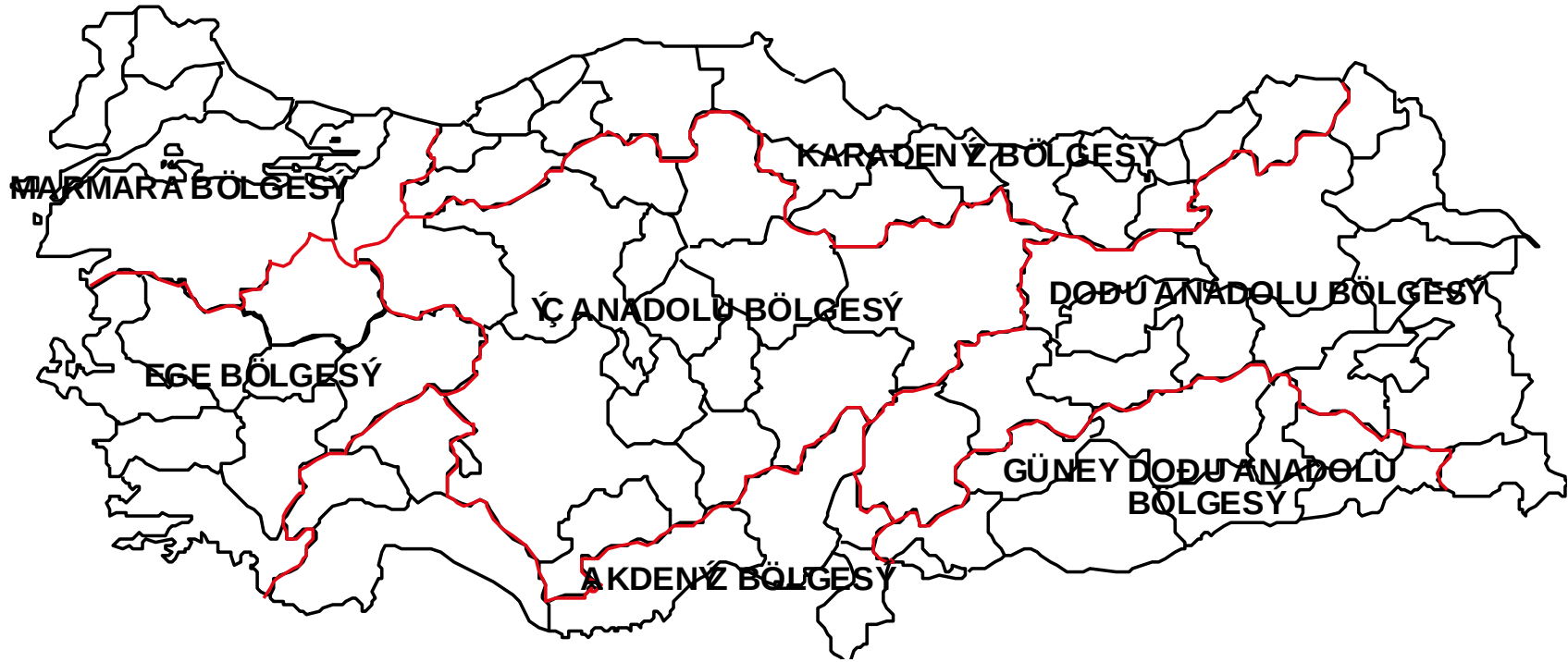
TÜRKİYE İSTATİSTİK BÖLGELERİ

109

Kaynak: www.die.gov.tr

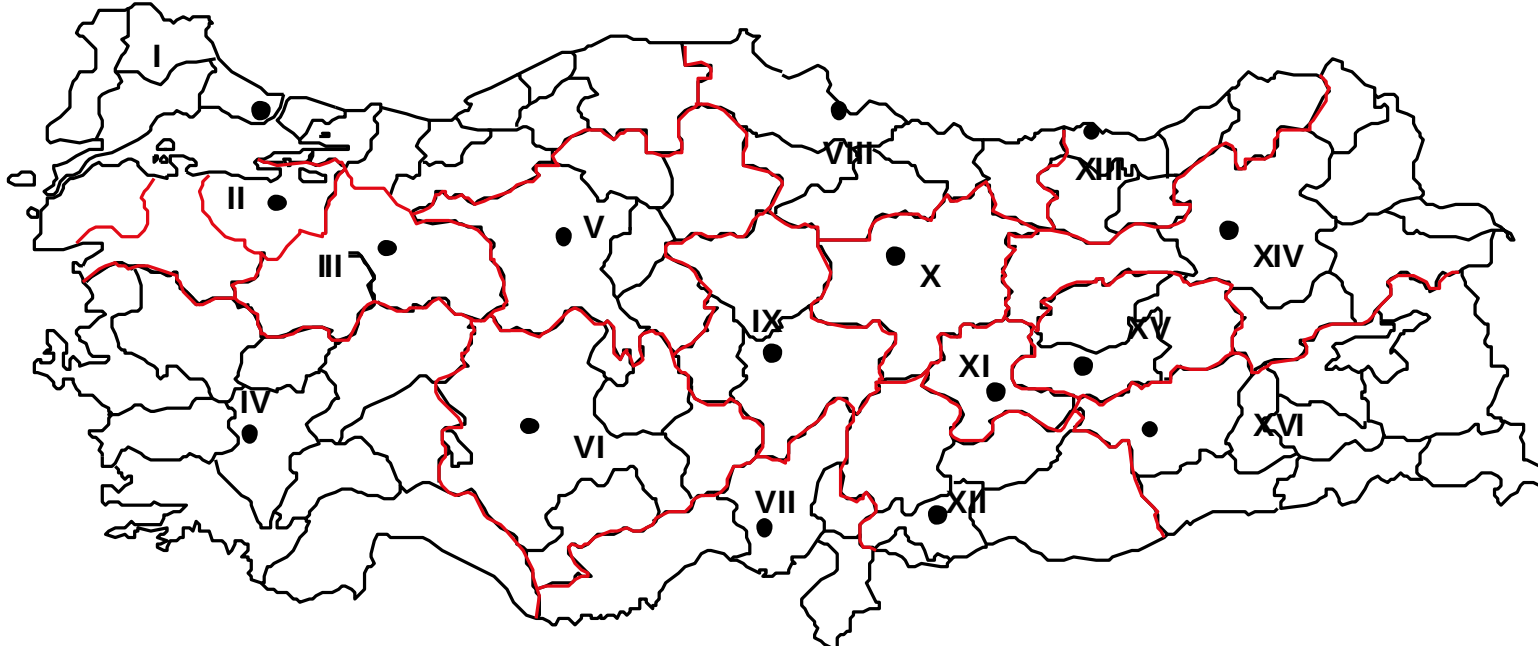
TÜRKİYE COĞRAFİ BÖLGELERİ

Kaynak: www.die.gov.tr

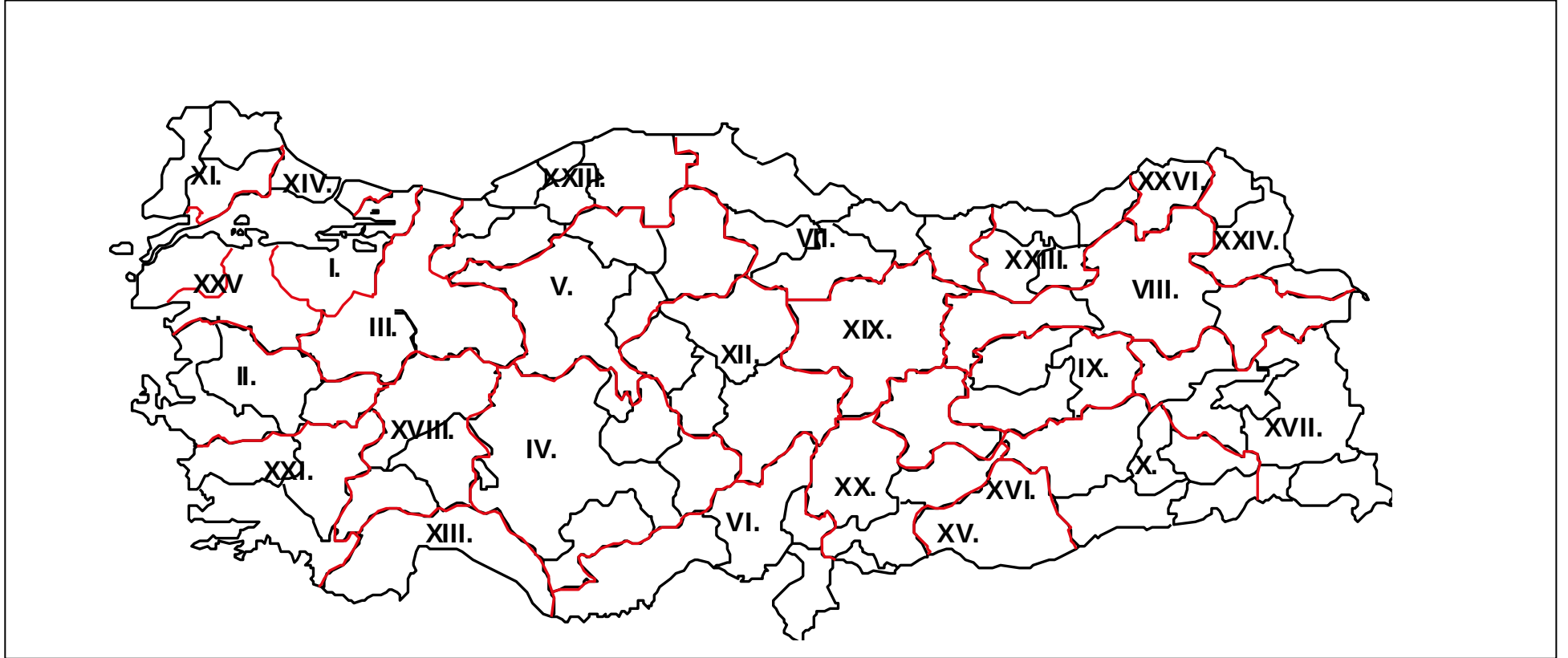
HİZMET ALANLARINA DAYALI BÖLGESEL AYIRIM

111

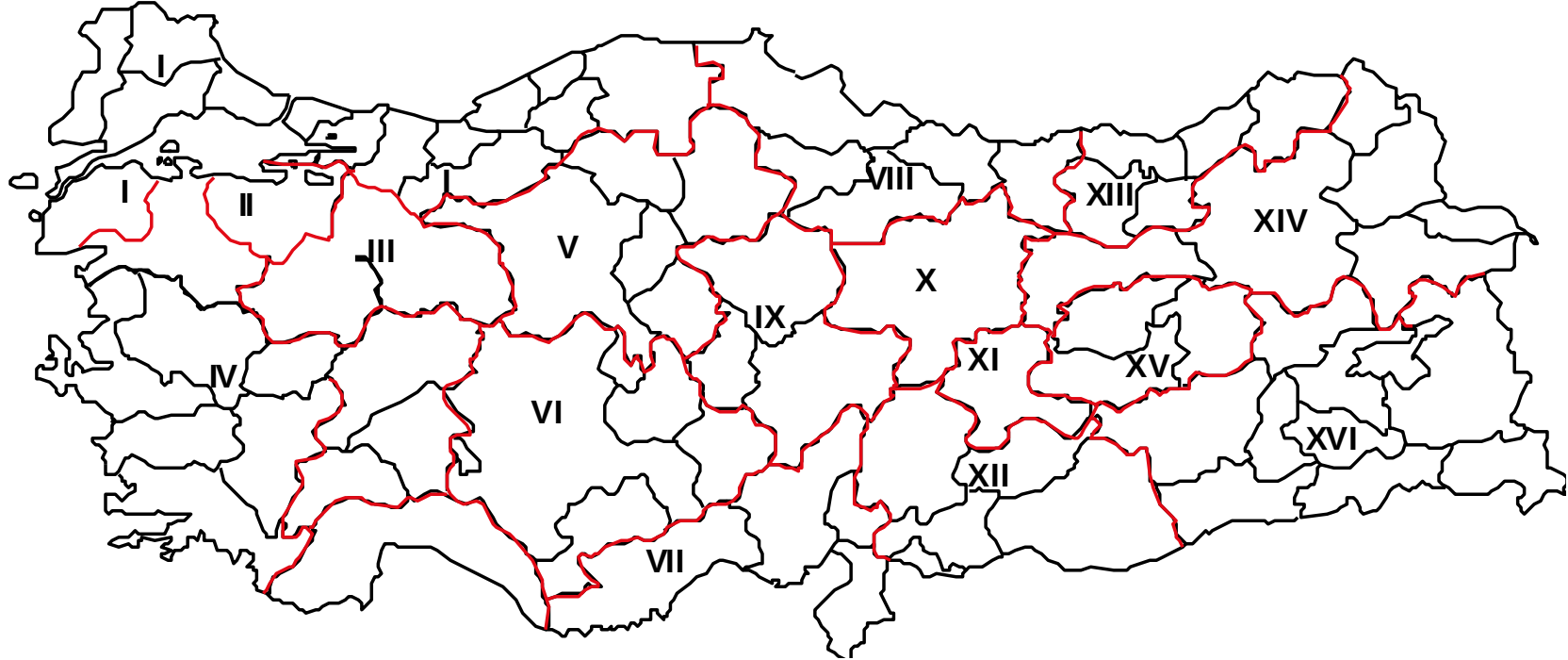
Kaynak: www.dpt.gov.tr

DSİ BÖLGE MÜDÜRLÜKLERİ

Kaynak: www.dsi.gov.tr

TÜRKİYE'DE FONKSİYONEL BÖLGELER

Kaynak: www.dpt.gov.tr

**EK B: TÜRKİYE’DE KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELER
(KÖY) LİSTESİ**

KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELER LİSTESİ *
(BİRİNCİ DERECEDE ÖNCELİKLİ YÖRELER- 49 İl 2 İlçe)

1	Adıyaman	26	Kars
2	Ağrı	27	Kastamonu
3	Aksaray	28	Kırıkkale
4	Amasya	29	Kırşehir
5	Ardahan	30	Kilis
6	Artvin	31	Malatya
7	Bartın	32	Mardin
8	Batman	33	Muş
9	Bayburt	34	Nevşehir
10	Bingöl	35	Niğde
11	Bitlis	36	Ordu
12	Çanakkale (Bozcaada ve Gökçeada İlçeleri)	37	Osmaniye
13	Çankırı	38	Rize
14	Çorum	39	Samsun
15	Diyarbakır	40	Siirt
16	Elazığ	41	Sinop
17	Erzincan	42	Sivas
18	Erzurum	43	Şanlıurfa
19	Giresun	44	Şırnak
20	Gümüşhane	45	Tokat
21	Hakkari	46	Trabzon
22	Iğdır	47	Tunceli
23	Kahramanmaraş	48	Van
24	Karabük	49	Yozgat
25	Karaman	50	Zonguldak

Kaynak: www.dpt.gov.tr (1997 tarih ve 97/41 sayılı kararı ile)

EK C: AB DESTEKLİ PROJELER

2004-2006 DÖNEMİ BÖLGESEL KALKINMA VE SINIR ÖTESİ İŞBİRLİĞİ PROGRAMLARI (TÜRKİYE-AB)

PROGRAM ADI/DÜZEY 2 BÖLGELERİ	DÜZEY 2 KAPSAMINDAKİ İLLER	BAŞLAMA/BİTİŞ TARİHLERİ	SÖZLEŞMELER İÇİN SON TARİH	HARCAMALAR İÇİN SON TARİH	TOPLAM BÜTÇE (Milyon €)	PROGRAM BİLEŞENLERİ	
						BİLEŞEN	BÜTÇE KALEMİ (Milyon €)
TRB2	BİTLİS, HAKKARİ, MUŞ, VAN	2004-2006	2006	2007	45	A) Tarım ve Kırsal Kalkınma	17
						B) KOBİ'lerin Desteklenmesi	8,5
						C) Turizm ve Çevre	9,5
						D) Sosyal Kalkınma	2,5
						E) Bölgesel Kalkınma Enstitüsünün Kurulması Çalışmalarına Destek	1,5
						F) Performans Rezervi	1
						G) Teknik Yardım	5
TR83	AMASYA, ÇORUM, SAMSUN, TOKAT,	2004-2006	2005	2006	52,33	A) Yerel Kalkınma Girişimleri	9,86
TR82	ÇANKIRI, KASTAMONU, SİNOP,					B) KOBİ'lerin Desteklenmesi	14,8

TRA1	BAYBURT, ERZİNCAN, ERZURUM					C) Küçük Ölçekli Altyapı	24,67
						D) Teknik Yardım	3
TRA2	AĞRI, ARDAHAN, IĞDIR, KARS	2005-2007	2006	2007	90,67	A) Tarım ve Hayvancılığın Desteklenmesi	8,17
TRB1	BİNGÖL, ELAZIĞ, MALATYA, TUNCELİ					B) Yerel Kalkınma Girişimleri	12,25
TR52	KARAMAN, KONYA					C) KOBİ'lerin Desteklenmesi	24,5
TR72	KAYSERİ, SİVAS, YOZGAT					D) Küçük Ölçekli Altyapı	36,75
						E) Teknik Yardım	8
						F) Yönetim Yapılarına Destek	1
TÜRKİYE-BULGARİSTAN SINIR ÖTESİ İŞBİRLİĞİ PROGRAMI	EDİRNE, KIRKLARELİ	2004-2006*			19,5	A) Sınır Ötesi Altyapısının Desteklenmesi	8,67
		2004	2006	2007		B) Çevre Koruma, Geliştirme ve Yönetimi	9,33
		2005	2007	2008		C) Toplu Küçük Projeler Fonu	1,5

		2006	2008	2009			
INTERREG III/A YUNANİSTAN-TÜRKİYE SINIR ÖTESİ İŞBİRLİĞİ	AYDIN, BALIKESİR, ÇANAKKALE, EDİRNE, İZMİR, MUĞLA	2004-2006*			19,36**	A) Sınır Ötesi Altyapısının Desteklenmesi	7,74
		2004	2006	2007		B) Ekonomik Büyüme ve İstihdam	3,87
		2005	2007	2008		C) Yaşam Kalitesi / Çevre / Kültür	5,81
		2006	2008	2009		D) Teknik Yardım	1,94
TRC1, TRC2 ve TRC3 (GAP Bölgesel Kalkınma Programı)***		2001-2006	2007	2008	47	A) Kırsal kalkınma	24,2
TRC1	ADİYAMAN, GAZİANTEP, KİLİS					B) Girişimci Destekleme	7,8
TRC2	DİYARBAKIR, ŞANLIURFA					C) Kültürel Mirasın Geliştirilmesi	15
TRC3	BATMAN, MARDİN, ŞIRNAK, SİİRT						

*Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği ve Interreg III/A Yunanistan-Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programları çok yıllık programlama ile uygulanacağından, her yıl için sözleşme ve harcama tarihleri değişmektedir.

**Türk tarafı için 19,36 milyon €, Yunan tarafı için 46,7 milyon € tahsis öngörülmüştür.

*** GAP İdaresi tarafından yürütülmektedir.

EK D: İSTATİSTİKİ BÖLGE BİRİMLERİ SINIFLANDIRMASI

KOD	DÜZEY1	DÜZEY2	DÜZEY3
TR			TÜRKİYE
TR1	İstanbul	İstanbul	
TR10			
TR100			İstanbul
TR2	Batı Marmara	Tekirdağ	
TR21			
TR211			Tekirdağ
TR212			Edirne
TR213			Kırklareli
TR22		Balıkesir	
TR221			Balıkesir
TR222			Çanakkale
TR3	Ege	İzmir	
TR31			
TR310			İzmir
TR32		Aydın	
TR321			Aydın
TR322			Denizli
TR323			Muğla
TR33		Manisa	
TR331			Manisa
TR332			Afyon
TR333			Kütahya
TR334			Uşak
TR4	Doğu Marmara	Bursa	
TR41			
TR411			Bursa
TR412			Eskişehir
TR413			Bilecik
TR42		Kocaeli	
TR421			Kocaeli
TR422			Sakarya
TR423			Düzce
TR424			Bolu
TR425			Yalova
TR5	Batı Anadolu	Ankara	
TR51			
TR510			Ankara
TR52		Konya	
TR521			Konya
TR522			Karaman
TR6	Akdeniz	Antalya	
TR61			
TR611			Antalya
TR612			Isparta
TR613			Burdur

TR62		Adana	
TR621			Adana
TR622			Mersin
TR63		Hatay	
TR631			Hatay
TR632			Kahramanmaraş
TR633			Osmaniye
TR7	Orta Anadolu	Kırıkkale	
TR71			Kırıkkale
TR711			Aksaray
TR712			Niğde
TR713			Nevşehir
TR714			Kırşehir
TR715			
TR72		Kayseri	
TR721			Kayseri
TR722			Sivas
KOD	DÜZEY1	DÜZEY2	DÜZEY3
TR8	Batı Karadeniz	Zonguldak	
TR81			Zonguldak
TR811			Karabük
TR812			Bartın
TR813			
TR82		Kastamonu	
TR821			Kastamonu
TR822			Çankırı
TR823			Sinop
TR83		Samsun	
TR831			Samsun
TR832			Tokat
TR833			Çorum
TR834			Amasya
TR9	Doğu Karadeniz	Trabzon	
TR90			Trabzon
TR901			Ordu
TR902			Giresun
TR903			Rize
TR904			Artvin
TR905			Gümüşhane
TR906			
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	Erzurum	
TRA1			Erzurum
TRA11			Erzincan
TRA12			Bayburt
TRA13			
TRA2		Ağrı	
TRA21			Ağrı
TRA22			Kars
TRA23			İğdır
TRA24			Ardahan
TRB	Ortadoğu Anadolu	Malatya	
TRB1			Malatya
TRB11			Elazığ
TRB12			

TRB13			Bingöl
TRB14			Tunceli b
TRB2		Van	
TRB21			Van
TRB22			Muş
TRB23			Bitlis
TRB24			Hakkari
TRC	Güneydoğu Anadolu		
TRC1		Gaziantep	
TRC11			Gaziantep
TRC12			Adıyaman
TRC13			Kilis
TRC2		Şanlıurfa	
TRC21			Şanlıurfa
TRC22			Diyarbakır
TRC3		Mardin	
TRC31			Mardin
TRC32			Batman
TRC33			Şırnak
TRC34			Siirt

EK E: ÜLKELERİN REKABETÇİ AVANTAJLARI
(DÜNYA EKONOMİK FORUM ARAŞTIRMASINA GÖRE)

EK F: ÜLKELERİN YENİLİK İNDEKSİNE GÖRE SIRALAMASI
(DÜNYA EKONOMİK FORUM ARAŞTIRMASINA GÖRE)

ÖZGEÇMİŞ

Gülnehal Erzi, 1978 yılında Malatya’da doğdu. 1996-2000 yılları arasında Konya Selçuk Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümüne devam etti. 2000 yılında başladığı İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir Bölge Planlama Anabilim Dalı, Bölge Planlama Yüksek Lisans Programına halen devam etmekte ve özel bir şirkette çalışmaktadır.